

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Kulturrådet:

Ny kulturpolitik

Sammanfattning

SOU 1972:67

Stockholm 1972

Statens offentliga utredningar

1972:67

Utbildningsdepartementet

Kulturrådet

Ny kulturpolitik

Del 2: Sammanfattning

Stockholm 1972

ISBN 91-38-01413-0

Omslagsbild: Lennart Rodhe
Omslagstypografi: Gudmund Nyström

Göteborgs Offsettryckeri AB, Sthlm 71.359 S

I denna sammanfattning av kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik (SOU 1972:66) har tonvikten lagts på ett återgivande av rådets förslag och rekommendationer. Bakgrundsmaterial har i stor utsträckning utelämnats. På grund av den komprimerade framställningen kan vissa skillnader i formuleringar och nyanser finnas mellan sammanfattningen och betänkandet. För en fullständig bild av rådets synpunkter och förslag hänvisas därför till betänkandet. Kulturrådets förslag till mål för samhällets kulturpolitik återges i sin helhet i sammanfattningen.

Sammanfattningen följer i huvudsak betänkandets uppläggning. Rubriker och avsnittsnumrering överensstämmer i stort men vissa avsnitt har dragits samman. Det går således att med utgångspunkt i ett avsnitt i sammanfattningen gå direkt till motsvarande avsnitt i betänkandet.

Kulturrådet består av följande ledamöter: bildningskonsulenten Bengt Andersson, sektionschefen Henry Björinder, redaktören Rune Blomkvist, författaren Per Olof Enquist, arkitekten Hans-Erland Heineman, konstnären Elisabet Hermodsson, rektorn Bengt Häger, producenten Bertil Jansson, fil lic Bo Lagercrantz, rikskonsertchefen Paul Lindblom (ordf), konstnären Gunilla Palmstierna-Weiss, förbundsdirektören Rolf Rembe, byrådirektören Ragnar Thoursie (sekr) och professorn Bo Wallner.

Av sammanfattningen kommer att ges ut en version på engelska.

Innehåll

1	Kulturrådets uppgifter och arbete	11	4.6	Kulturarbetarkrav i fråga om stipendier och ersättningar under 1960-talet	23
2	Kulturverksamhetens nuvarande organisation och finansiering	13	4.7	Aktuella kulturpolitiska program	24
3	Kulturpolitik utomlands	15	4.7.1	De politiska partiernas aktuella kulturpolitiska program	24
3.1–2	Internationellt kulturpolitiskt samarbete	15	4.7.2	Aktuella kulturpolitiska program utformade inom de fackliga huvudorganisationerna	25
3.3	Mål för samhällets kulturpolitik i andra länder	15	4.8	Bakgrundsfakta för kulturpolitisk planering	25
3.4	Vissa kulturinstitutioner	16	4.9	Behovet av en ny kulturpolitik	25
3.5	Fri skapande verksamhet	16	4.10	Allmänna krav på en ny målformulering	27
3.6	Organisation	16	4.11	Förslag till bestämning av det kulturpolitiska området	27
4	Målen för samhällets kulturpolitik	18	4.12	Sammanfattning av kulturrådets förslag till mål för samhällets kulturpolitik	28
4.1	Begreppet kulturpolitik	18	4.13	Det övergripande målet för samhällets kulturpolitik	28
4.2	Tidiga kulturpolitiska initiativ	18	4.14	Decentralisering	30
4.3	1961 års kulturpolitiska handlingsprogram	19	4.15	Samordning och differentiering	31
4.4	De statliga kulturpolitiska reformerna under 1960-talet	20	4.16	Gemenskap och aktivitet	32
4.4.1–2	Olika aspekter på 1960-talet	20	4.17	Yttrandefrihet	33
4.4.3	Krav på utredning om kulturpolitikens långsiktiga inriktning	20	4.18	Konstnärlig förnyelse	34
4.4.4	Resurserna för den statliga kulturpolitiken	20	4.19	Bevarandet av äldre kultur	35
4.4.5	Sektorsavgränsade utredningar och försök	20	4.20	Samhällets ansvar	36
4.4.6	Förändringar av kulturorganisationen	22	5	Kulturområdets struktur	38
4.5	Krav i den kulturpolitiska debatten under 1960-talet	23	5.1	Verksamhetsformerna	38

5.2	Enskilt skapande	38	6.4	Musikinstitutioner	52
5.3	Fritt kollektivt skapande	40	6.4.1	Allmänt	52
5.4	Institutionernas verksamhet	40	6.4.2	Omfattning och inriktning av symfoniorkestrarnas nuvarande verksamhet	53
5.5	Radio och television	41	6.4.3	Rikskonserterens nuvarande verksamhet	53
5.6	Privat driven kulturverksamhet	43	6.4.4	Musikinstitutionernas nuvarande samarbete med fria grupper	53
5.7	Utbildningsväsendet och kulturen	45	6.4.5	Regionmusikorganisationen	53
5.8	Kulturområdets struktur i framtiden	45	6.4.6	Teater- och orkesterrådets utredning om orkesterorganisationen	53
6 De samhällsstödda kulturinstitutionernas organisation och verksamhetsformer		47	6.4.7	Grunddragen i kulturrådets förslag rörande musiksektorn	54
6.1–2	Ansaret för kulturinstitutionerna	47	6.4.8	Förslag rörande uppgifter och organisation för den yrkesmässiga musikverksamheten	54
6.2.1	Olika intressen bakom institutionerna	47	6.4.9	Synpunkter och förslag rörande regionmusikens framtida roll	54
6.2.2	Institutionernas yttrandefrihet	47	6.4.10	Förslag rörande Rikskonserterens förändrade roll	55
6.2.3	Företagsform	48	6.4.11	Förslag rörande orkestrarnas samarbete med Sveriges Radio	55
6.2.4	Ansvarsfördelningen inom institutionen	48	6.4.12	Förslag om ökad inriktning av orkestrarnas verksamhet för vissa publikgrupper	55
6.3	Teater- och dansinstitutioner	49	6.4.13	Behovet av åtgärder för elektronisk musik	55
6.3.1–3	Verksamhetens nuvarande omfattning och inriktning	49	6.4.14	Kyrkomusikerorganisationen	55
6.3.4	Grunddragen i kulturrådets förslag rörande teatersektorn	49	6.4.15	Förslag rörande samverkan mellan musikinstitutionerna och det fria musiklivet	55
6.3.5	Förslag om inrättande av länsteatrar	50	6.5	Musei- och utställningsinstitutionerna	56
6.3.6	Förslag rörande Riksteaterns förändrade roll	50	6.6	Folkbiblioteken	56
6.3.7	Förslag rörande de statliga teatrarna	51	6.6.1–3	Folkbibliotekens nuvarande organisation,	
6.3.8	Förslag rörande teaternas samarbete med Sveriges Radio	51			
6.3.9	Förslag rörande ökad teaterverksamhet för vissa publikgrupper	52			
6.3.10	Förslag rörande ökade insatser för musikteater och danskonst	52			
6.3.11	Förslag rörande teaternas samverkan med fria grupper	52			

	målsättning och verksamhet	56		rangemang utanför institutio- nerna	68
6.6.4	Länsbibliotekens nuvarande verksamhet . . .	57	8	<i>Kulturverksamhetens framtida organisation</i>	69
6.6.5	Kulturrådets synpunkter på folkbiblioteken .	57	8.1	Utgångspunkter	69
6.7	Folkets park och Folkets hus .	58	8.2—3	Motiv för organisatoriska förändringar och grunddragen i den framtida kulturorganisationen	70
6.7.1	Allmänt	58	8.4	Den lokala kulturorganisationen	70
6.7.2	Folkets park	58	8.4.1—3	Kommunernas arbetsuppgifter och organisation på kulturområdet	71
6.7.3	Folkets hus	58	8.4.4—5	Samverkan lokalt	71
6.8	Information och publikkontakt .	59	8.5	Den regionala kulturorganisationen	73
6.8.1	Bakgrund	59	8.5.1—2	Länen som geografisk enhet för den regionala kulturverksamheten	73
6.8.2	Synpunkter och förslag .	59	8.5.3—4	De regionala samhällsorganens arbetsuppgifter och organisation på kulturområdet	73
6.9	Samarbete mellan institutioner inom olika sektorer av kulturområdet	60	8.5.5	Samverkan på länsplanet	73
6.9.1	Vägar att främja ett samarbete	60	8.6	Den centrala kulturorganisationen	74
6.9.2	Samarbetet mellan Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar	60	8.6.1	Motiv för förändringar	74
7	<i>Fri kollektiv skapande verksamhet</i> .		8.6.2—4	En ny organisationsstruktur	74
7.1	Avgränsning och materialinsamling	61	8.6.5	Det nya kulturrådets ansvarsområde	76
7.2—8	Sammanfattning av nuvarande förhållanden	61	8.6.6	Det nya kulturrådets uppgifter	76
7.8.1	Kommunernas verksamhet	61	8.6.7	Det nya kulturrådets sammansättning och organisation	77
7.8.2	Studieförbundens verksamhet	61	9	<i>Lokaler för kultur- och föreningsverksamhet</i>	79
7.8.3	Folkhögskolan	63	9.1	Nuvarande förhållanden och pågående reformarbete	79
7.8.4	Övrig verksamhet	63	9.1.1	Samhällsägda lokaler	79
7.8.5	Total omfattning	64	9.1.2—4	Föreningsägda och andra lokaler	80
7.8.6	Samhällets ekonomiska insatser	64	9.1.5	Statligt stöd till lokaler lämpade för kulturverksamhet	80
7.9	Utgångspunkter för förslagen .	64			
7.10	Förslag beträffande icke yrkesmässig verksamhet	65			
7.10.1	Grunddragen i förslagen	65			
7.10.2	Kommunal verksamhet	65			
7.10.3	Föreningsverksamhet och fristående grupper	65			
7.11	Förslag beträffande yrkesmässigt arbetande fria grupper . . .	67			
7.12	Förslag beträffande kulturar-				

9.1.6	Vissa utredningar angående lokalfrågorna	80		nala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner	97
9.1.7	Samlingslokalutredningen	81	10.6.5	Bidrag till länsbibliotek, lånecentraler och folkbibliotek	99
9.2	Synpunkter och förslag i lokalfrågorna	81	10.6.6	Bidrag till folkparksverksamhet	99
9.2.1	Lokaler för olika typer av verksamhet	81	10.7	Bidrag till fri kollektiv skapande verksamhet	99
9.2.2	Lokaler i olika miljöer	82	10.7.1	Kommunal verksamhet	99
9.2.3	Samlokalisering och dubbelutnyttjande av lokaler	82	10.7.2	Studiecirkelbidraget	99
9.2.4	Planering, förvaltning och finansiering av lokaler	83	10.7.3	Lokalt aktivitetsstöd	100
10	<i>Samhällets ekonomiska insatser</i>	84	10.7.4	Lokaler och utrustning	100
10.1	Kulturutgifterna under 1960-talet	84	10.7.5	Lokalutbildning och metodutveckling	100
10.2	Det samhällsekonomiska utrymmet för kulturinsatser	91	10.7.6	Handikappstöd	100
10.3	Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun	91	10.7.7	Stöd till centrala organisationer	100
10.4	Fasta bidrag och medel för tillfälliga insatser	93	10.7.8	Arrangemangsbidrag	100
10.4.1	Allmänna krav på statsbidragssystemen	93	10.7.9	De yrkesmässigt arbetande fria grupperna	100
10.4.2-3	Medel för tillfälliga insatser	93	10.7.10	Behovet av samhällsstöd till fri kollektiv skapande verksamhet	101
10.5	Statliga organ och institutioner	93	10.8	Information och publikkontakt	102
10.5.1	Det nya kulturrådet	93	10.9	Insatser inom privat drivna kultursektorer	102
10.5.2	Anslagen till de statliga kulturinstitutionerna	94	10.10	Kostnadsnivån för kulturell verksamhet	102
10.5.3	Stöd som fördelas av centrala organ	94	10.11	Avgifter inom kulturområdet	103
10.5.4	Svenska riksteatern	95	10.11.1	Nuvarande förhållanden	103
10.5.5	Operan och Dramatiska teatern	95	10.11.2	Kulturrådets synpunkter på avgiftsfrågorna	105
10.5.6	Rikskonserter	95	10.12	Samhällets kulturutgifter fram till början av 1980-talet, ett förslag till prioritering	107
10.5.7	Regionmusiken	95		<i>Reservationer</i>	112
10.6	Bidrag till regional och lokal institutionsverksamhet	95			
10.6.1	Nuvarande statsbidrag	95			
10.6.2	Behovet av en ny bidragsstruktur	96			
10.6.3	Regionalt samordningsbidrag	96			
10.6.4	Statsbidrag till regio-				

Bildförteckning

Mellan s 16 och 17

MILJÖBILDER

Höghus, Gustav Hansson
Tunnelbanan, Neil Goldstein, SAFTRA
Domnarvets Jernverk, Jean Hermanson
Gammal man, Nils Johan Norenlin, Tio
fotografer

Mellan s 32 och 33

MASSMEDIER

Tak med antenner, Jan Rietz. Tio fotografer
Vietnam, Pressens bild AB
TV-tittande flicka, Nils Johan Norenlin, Tio
fotografer
Östersundsposten, Nils Johan Norenlin, Tio
fotografer

Mellan s 48 och 49

SKAPANDE AKTIVITET

Målade pojke, Kjell Fransson
Målade barn med handikapp, Mikael Wahl-
berg
Bygglekplats, Bo Berggren
Frälsningsarméns musikkår, Henry Svensson

Mellan s 64 och 65

STUDIECIRKELN, SKOLAN

Studiecirkel I, Fönstret – ABF:s tidning
Studiecirkel II, Sten D Bellander, Tio foto-
grafer
Utställningslådan, Stig A Nilsson, Riksut-
ställningar
Studielandskap, Hasse Karpheden, Skånere-
portage

Mellan s 80 och 81

INSTITUTIONERNA

Skolvisning på konstmuseum
Flicka och rustning, Ove Holmqvist,
SAFTRA
Operan, Hans Hammarskiöld, Tio fotografer
Sveriges Radios symfoniorkester, Pål-Nils
Nilsson, Tre fotografer AB

Mellan s 96 och 97

GLÄDJENS KULTUR

Midsommar, Hans Hammarskiöld, Tio foto-
grafer
Gärdesfestivalen 1971, Pressens bild AB
Liseberg, Sven Gillsäter, Tio fotografer
Affischtavla, Nils Johan Norenlin, Tio foto-
grafer

Kulturrådet inrättades fr o m den 1 januari 1969 efter beslut av Kungl Maj:t. Rådet har fått utredande uppgifter av samma slag som statliga utredningar.

Rådet har enligt bestämmelserna som utfärdades vid inrättandet att utreda i första hand tre centrala frågekomplex: den långsiktiga inriktningen av de statliga åtgärderna på kulturområdet, samspelet mellan statliga, kommunala och andra insatser på området och behovet av samordning mellan dessa samt statliga insatser för olika grupper av kulturarbetare.

I betänkandet behandlas de två första av de nämnda frågekomplexen. Kulturrådet lägger fram förslag till avgränsning av området för de kulturpolitiska insatserna och mål för samhällets kulturpolitik. Rådet redovisar vidare sina synpunkter på kulturpolitikens organisatoriska och ekonomiska aspekter och tar därvid upp kulturinstitutionerna, den fria kollektiva skapande verksamheten, organisationen på kulturområdet samt lokaler för kulturell och annan verksamhet. Avslutningsvis behandlar rådet — samhällets ekonomiska insatser inom kulturområdet.

Flera av de frågor som kulturrådet tar upp behandlas också av andra statliga utredningar. Inom viktiga delar av kulturområdet arbetar parallellt med kulturrådet olika sektorsavgränsade utredningar. Bland kan nämnas 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) som utreder frågor rörande museiväsendet, kulturminnesvården och riksut-

ställningsverksamheten, 1968 års litteraturutredning som granskar litteraturområdets problem, däribland folkbibliotekens funktion, och filmutredningen som behandlar filmbranschens ekonomiska struktur och villkor m m. Som exempel på utredningar utanför kulturområdet som behandlar för kulturrådets förslag väsentliga frågor kan nämnas länsberedningen, utredningen om den kommunala demokratin och den år 1971 tillsatta utredningen om kommunernas ekonomi.

Kulturrådet lägger fram vissa förslag om ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommuner i organisatoriskt hänseende. I en del frågor, främst ekonomiska, har rådet inte ansett sig kunna lägga fram fullständiga förslag då rådet inte har den nödvändiga insynen i den ekonomiska situationen på de statliga och kommunala områdena. Innan en proposition med utgångspunkt i kulturrådets förslag läggs fram för riksdagen bör därför lämpligen överläggningar ske mellan staten, Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet för att en överenskomelse skall kunna nås om principer för den ekonomiska ansvarsfördelningen som kan godtas av alla parter.

Den centrala delen av kulturrådets återstående utredningsarbete är det tredje av de tidigare nämnda frågekomplexen, nämligen statliga insatser för olika grupper av kulturarbetare. Dessa frågor kommer att tas upp i ett senare betänkande.

Kulturrådet har parallellt med att förelig-

gande betänkande utarbetats publicerat två skrifter: Idéer i kulturpolitiken (Studier utgivna av kulturrådet, Publica 1970) som innehåller studier av partiernas kulturpolitiska program, statens kulturpolitik och den kulturpolitiska debatten under 1960-talet, samt Kulturarbetarnas inkomster (En studie av kulturrådet, litteraturutredningen och låginkomstutredningen, Publica 1971).

2 Kulturverksamhetens nuvarande organisation och finansiering

I kapitel 2 ges i betänkandet en kortfattad översikt över det svenska kulturlivets organisatoriska uppbyggnad. De olika verksamheternas omfattning och inriktning redovisas i senare kapitel som direkt bakgrund till kulturrådets förslag.

I avsnitt 2.2 ges en beskrivning av den statliga kulturorganisationen. Efter en redogörelse för riksdagens och regeringens uppgifter beskrivs kulturområdet sektorsvis vad gäller de större statsunderstödda kulturinstitutionerna, organ med administrativa uppgifter och statliga uppgifter i övrigt inom varje sektor. Vidare redovisas utredningar och myndigheter utanför kulturområdet som behandlar kulturfrågor.

Under avsnitt 2.3 redogörs för landstingen och den regionala kulturverksamheten. Efter en översikt över landstingens kulturorganisation görs en summering av regionalt arbetande kulturinstitutioner, av landstingens stöd till föreningslivet på kulturområdet och till kulturarbetarna och av den kulturella verksamheten inom landstingens egna institutioner. Avsnittet avslutas med några uppgifter om Svenska landstingsförbundet och dess arbete med kulturpolitiska frågor.

I avsnitt 2.4 ges en orientering om kommunernas kulturpolitiska insatser och den lokala kulturverksamheten. Inledningsvis beskrivs kommunernas kulturorganisation och de lokala kulturinstitutionerna. Vidare redogörs för dels inriktningen av kommunernas stöd till det lokala föreningslivet inom kul-

turområdet och till kulturarbetarna, dels olika former för lokal samverkan inom kulturområdet. Slutligen behandlas Svenska kommunförbundet och dess arbete inom det kulturpolitiska området.

I avsnitt 2.5 ges en överblick över det frivilliga folkbildningsarbetet som helhet. Först redovisas den aktuella organisationsstrukturen och samspelet med statliga organ. Därefter beskrivs studiecirkelverksamheten och föreläsungsverksamheten vad gäller statsbidragsbestämmelser och verksamhetens omfattning. En kort beskrivning av folkhögskolorna avslutar avsnittet.

Avsnitt 2.6 behandlar några organisationer som till huvuduppgift har att hålla lokaler för bl a kulturell verksamhet. Beskrivningen koncentreras till organisationernas allmänna uppbyggnad och uppgifter.

De fackliga organisationernas verksamhet inom kulturområdet redovisas i avsnitt 2.7. Redogörelsen innefattar arbetstagarnas huvudorganisationer och de särskilda förbund som organiserar personer verksamma inom kulturområdet. Vidare ges en översikt över samarbetsorgan av facklig karaktär utan förhandlingsrätt på kulturområdet. Slutligen behandlas arbetsgivarorganisationerna.

I de två följande avsnitten (2.8 och 2.9) lämnas en kort översikt över producent- och förmedlingsorgan, däribland centrubildningarna, och vissa organisationer av riks-karaktär inom kulturområdet.

Sveriges Radios organisation och verksam-

het presenteras helt kort i avsnitt 2.10.

För de kultursektorer som i huvudsak ligger i privata händer ges en kortfattad redovisning i avsnitt 2.11. Kapitlet avslutas med beräkningar av samhällets utgifter för kulturändamål — med fördelning på stat, landsting och kommuner — och beräkningar av de privata utgifterna för kulturändamål (2.12). I sammanfattningen ges en kort redogörelse för samhällsstödets omfattning och fördelning under 10.1.

3.1–2 *Internationellt kulturpolitiskt samarbete*

Under 1960-talet har en ny syn på den kulturpolitiska utvecklingen gjort sig gällande i Sverige. Mycket tyder på att något motsvarande har skett i flertalet västeuropeiska stater av liknande struktur.

Inom *Unesco* och *Europarådet* påbörjades under senare delen av 1960-talet ett kulturpolitiskt samarbete. Arbetet inom *Unesco* bedrivs bl a genom internationella konferenser. År 1970 hölls en internationell kulturministerkonferens i Venedig. Den första regionala kulturministerkonferensen med deltagande av *Unescos* europeiska medlemsstater ordnades i Helsingfors sommaren 1972.

Mellan *de nordiska länderna* bedrivs sedan länge samarbete rörande utbildning, forskning och kultur. År 1971 träffade de nordiska regeringarna ett avtal om nya former för samarbetet. Organ för denna samverkan är Nordiska ministerrådet och en särskild ämbetsmannakommitté. Ett sekretariat har upprättats i Köpenhamn. Ministerrådet disponerar medel för nordiskt kultursamarbete, som också stöds av Nordiska kulturfonden.

3.3 *Mål för samhällets kulturpolitik i andra länder*

Vid kulturministerkonferensen i Venedig antogs några resolutioner rörande kulturpolitikens mål.

I resolutionerna betonas bl a nödvändigheten av att förbättra "livskvaliteten" lika väl som den materiella levnadsstandarden. Kulturen måste vara en integrerad del i samhällslivet och får inte ses som enbart en prydnad. Inte heller bör kultur vara enbart konsumtion eller enbart åtgärder för att bevara det förgångna utan kulturen bör också ge rum för ett aktivt deltagande. Den fria skapande verksamheten har i flera länder fått en ny betydelse. Överallt har de tekniska innovationerna på kulturområdet, grammfonskivor, pocketböcker, radio och television, dominerande betydelse, men risken för en kommersiell exploatering av dessa medier betonas. Behovet att decentralisera den kulturella verksamheten har gjort sig gällande på många håll. I resolutionerna läggs särskild vikt vid att den konstnärliga friheten säkerställs. Den konstnärliga friheten innebär bl a att konstnären måste ha materiella förutsättningar för sitt arbete. Men samtidigt var frågan om gränserna för den konstnärliga friheten en av de få punkter, där meningarna var delade vid konferensen.

Inget av de nordiska länderna har hittills formulerat några långsiktiga mål för sina kulturpolitiska insatser. Den norska regeringen planerar emellertid att under år 1972 lägga fram en "melding" för stortinget om den långsiktiga inriktningen av kulturpolitiken.

3.4 Vissa kulturinstitutioner

Generellt har kulturinstitutionerna utomlands lika väl som i Sverige kommit in i en period av förändringar vad gäller organisation och verksamhetens inriktning.

I fråga om *teatern* kan man på många håll se exempel på försök att vidga kontakterna med publiken. Det har skett både genom förändringar i repertoaren och genom organisatoriska grepp, grundande av turnéteatrar, regionala teatrar och kulturhus med teateraktiviteter.

Vad gäller de övriga nordiska länderna kan noteras, att vissa danska teatrar har fått ett regionalt ansvar. I Finland pågår en försöksverksamhet med regionteatrar. I Norge har under våren 1972 lagts fram förslag om inrättande av regionteatrar för att öka tillgängligheten till den levande teatern. En förutsättning för statsbidrag är att även de lokala myndigheterna lämnar bidrag. I teaterstyrelserna föreslås ingå representanter bl a för personalen. En klar ansvarsfördelning mellan institutionschef och styrelse förordas.

Folkbiblioteken är i många länder de mest spridda kulturinstitutionerna. På flera håll har staten stimulerat till en jämnare fördelning av lokala insatser samt sökt få till stånd en viss minimistandard genom en bibliotekslagstiftning. De flesta länder med lagstiftning hävdar att folkbibliotekens service skall vara gratis. I Danmark, Finland och Norge finns en lagstiftning om folkbiblioteken, som stöds genom olika former av generella statsbidrag.

3.5 Fri skapande verksamhet

Synen på det *fria skapande som inte bedrivs yrkesmässigt* varierar mellan olika länder. På många håll fäster man stor vikt vid denna verksamhet. Samhällsinsatserna präglas av att verksamheten som regel sker inom ramen för frivilliga föreningar av olika slag. Amatörföreningar uppmuntras i många länder i det dubbla syftet att upptäcka kreativa förmågor och att skapa förutsättningar för en större

kulturell delaktighet. Teatern prioriteras ofta.

Förhållandena i de övriga nordiska länderna är relativt likartade de svenska. Det förekommer frivilligt folkbildningsarbete, ofta i studiecirkelform, liksom en utbredd organiserad amatörverksamhet. I Finland har amatorteatern en stark ställning. I många ensembler arbetar professionella och amatörer tillsammans.

I flera av de östeuropeiska staterna har man genom statliga satsningar på amatörverksamhet och folkkonst nått längre än på andra håll. En viss del av varje industris budget avsätts t ex för kulturella ändamål.

De *yrkesmässiga fria grupperna* har under senare år på många håll fått en större betydelse. Det gäller särskilt de fria teatergrupperna. Det börjar bli vanligare att samhället stöder sådana grupper i deras arbete.

3.6 Organisation

Ett första steg för att få till stånd en statlig kulturpolitik har på de flesta håll varit att på *departemental nivå* samla ansvaret för statliga insatser på området. Ett motiv för detta är ofta att man vill uppnå sammanhang och kontinuitet mellan olika åtgärder och en bättre användning av offentliga medel. Ett annat motiv är att underlätta prioriteringen av samhällsinsatserna med hänsyn bl a också till behovet av decentralisering. Ett ytterligare motiv är att ge kulturfrågorna en mera jämställd ställning med andra samhällsområden.

De sektorer som förs samman varierar från land till land. Vanligen ingår ärenden om litteratur, konst, musik, teater och museer. Dessutom förekommer det också att en hel del andra frågor förs dit, t ex formgivning, stadsplanering och arkitektur, bevarande av kulturminnen, utbildning inom kulturområdet, vuxenutbildning, film, radio, television, populärvetenskap, kulturinriktad turism, fritidsaktiviteter, ungdomsverksamhet och sport.

Danmark är det enda nordiska landet med ett kulturministerium. Det kom till år 1961.

Nu får det
vara nog!

MÖTORGET

vara nog.

Är detta
ettigt?

med mode-diktatur
för klad-demokrati!

I länder som inte har något departement med ansvar för kulturfrågorna ligger motsvarande uppgifter ofta på *organ utanför departementsorganisationen*. Även i länder med departement med ansvar för kulturfrågor finns det behov av olika slag av kompletterande organ. Det motiveras ofta med vikten av direkta kontakter med kulturvärlden och samordning med andra samhällsområden. I sådana länder där departementen endast sysslar med mer allmänna frågor har man ofta lagt administrativa uppgifter på de fristående organen.

På många håll anses en decentralisering av de kulturella aktiviteterna väsentlig. Detta återspeglas också i lösningen av *organisationen på regionalt plan*.

Av de nordiska länderna är det Finland som har den mest utvecklade regionala organisationen. I varje län finns ett statligt organ med uppgift att följa upp och främja det yrkesmässiga utövandet, utbildningen och intresset för olika konstområden. I Norge pågår det en diskussion om hur man skall kunna förstärka den regionala kulturorganisationen. År 1970 genomfördes i Danmark en omfattande kommunal reform och som ett led i denna har det nu blivit vanligt att primär- och sekundärkommuner inrättar kulturnämnder. Förutom skol- och fritidsfrågor skall dessa nämnder ansvara för kulturfrågor.

Huvudansvaret för kulturverksamhetens utveckling måste ligga på det *lokala planet* och inte centralt. Det är en inställning som finns på många håll i världen.

4.1 Begreppet kulturpolitik

Med kulturpolitik avser kulturrådet en samlad struktur för samhällsåtgärder på kulturområdet. Det kan gälla statens, kommunernas, landstingens eller hela samhällets insatser.

En utformad kulturpolitik förutsätter mer eller mindre definierade *mål*, som möjliggör långsiktiga prioriteringar och planmässiga reformer på olika sektorer. För att de uppsatta målen skall uppnås krävs *resurser*, *metoder* och *organ* såväl för planering som för verkställighet. En fullt utformad kulturpolitik finns först då samtliga dessa kriterier uppfylls.

Man kan inte tala om någon enhetlig kommunal kulturpolitik. Av den anledningen går det inte att tala om en för hela samhället samlad kulturpolitik. Analysen i kapitlet av den förda kulturpolitiken inriktas därför på de statliga reformerna och de kulturpolitiska målsättningar som legat bakom dem.

4.2 Tidiga kulturpolitiska initiativ

Under perioden 1932–1957 framfördes en rad nya mål och idéer i kulturpolitiken. De tidigaste mera utvecklade kulturpolitiska målformuleringarna fördes fram i kommunistiska partiets skrift *Folk och kultur* (1947) och i den socialdemokratiska utredningen *Människan och nutiden* (1952). Det var del-

vis mycket omfattande uppgifter som man ville tillägga kulturpolitiken. Det statliga reformarbetet under perioden stannade dock vid ansatser.

Den första större insatsen var 1933 års teaterutredning som ledde till grundandet av Riksteatern. År 1937 beslöts att en procent av kostnaderna för statliga byggnader skulle avsättas till konstnärlig utsmyckning. År 1938 inrättades lotterimedelsfonden för att bekosta bl a vissa kulturella ändamål. Insatserna motiverades med konstens betydelse såväl för individens som för samhällets utveckling. Världskrigets utbrott medförde dock att initiativen inte fullföljdes.

Åren närmast efter kriget tillsattes flera utredningar inom kulturområdet. Musikutredningen (1947) skulle finna former och vägar för att göra musiken "till en kulturell och social tillgång för alla samhällsklasser och alla delar av landet". Samma formulering återkom i direktiven för konstutredningen, som tillsattes år 1948. Bokutredningen (1948) skulle bl a utreda vad som från det allmännas sida kunde vidtas för att "göra värdefull litteratur tillgänglig i alla svenska hem".

Det initiativ till ett reformarbete, som regeringen tog genom att tillsätta de nämnda kulturutredningarna åren 1947–1948, ledde emellertid – sedan utredningarna under första hälften av 1950-talet lagt fram sina förslag – inte på något område till reformer för att förbättra kulturförmedlingen. Den enda re-

formen av betydelse var införandet av biblioteksersättningen till författare efter förslag från bokutredningen.

4.3 1961 års kulturpolitiska handlingsprogram

Under de sista åren av 1950-talet började en något livligare debatt om den privata kultursektorns förhållanden. Intresset kretsade då inte kring de stora perspektiv, som i början av decenniet skisserats i Människan och nutiden, i musikutredningen och i konstutredningen. Det rörde i stället kulturarbetarnas aktuella ekonomiska situation och statens möjlighet att stödja dessa grupper utan att dirigera kulturlivet. Frågorna hade aktualiserats av SSU och FPU under år 1958.

Vid en kulturkonferens i Eskilstuna i maj 1959 aviserade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet Ragnar Edenman en aktivering av regeringens insatser på kulturområdet. I talet redovisades regeringens principiella uppfattning om statens förhållande till kulturen. Den privata kultursektorn hade blivit opåverkad av det reformarbete som skett på andra områden. Samhället måste nu gripa in men inte för att dirigera utan för att hjälpa.

I juni 1959 bildades Konsthögskolans samarbetsnämnd (Klys). Aktioner från dess sida bidrog till att väcka medvetandet om kulturarbetarnas förhållanden och konkretisera de åtgärder från samhällets sida som dessa grupper krävde. I februari 1960 offentliggjorde Klys ett program i 24 punkter, som sammanfattade olika krav.

De politiska partierna reagerade med större vaksamhet än tidigare på det ökade intresset för kulturfrågorna. I juni 1959 inrättades centerpartiets kulturråd och i juni 1960 högerns kulturråd, medan folkpartiet i november 1960 tillsatte en arbetsgrupp för att utarbeta kulturavsnittet i ett nytt partiprogram.

Synpunkterna i Edenmans Eskilstunatal återkom i propositioner åren 1960 och 1961 om anslag till stöd åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet. Rege-

ringen förklarade sig beredd att på ett mer samlat sätt än tidigare ge sig i kast med kulturfrågorna. Tydligast kom detta till uttryck i det *handlingsprogram*, som ingick i prop 1961:56. Programmet angav vilka uppgifter som stod närmast på dagordningen och vidare den allmänna inriktningen av ett mer långsiktigt reformarbete på kulturområdet. Detta är det enda samlade kulturpolitiska program som statsmakterna bundit sig för.

Programmet hade följande lydelse:

"Den första punkten gäller stöd i skilda former åt blivande utövare av konstnärliga yrken under deras utbildning. — — —

Den andra punkten avser ett förstärkt stöd åt utövare av konstnärliga yrken dels genom ökning av antalet stipendier, i första hand arbetsstipendier, dels genom en sådan avvägning av stipendiebelopp och villkor att stipendierna i tillfredsställande grad kan fylla uppgiften att främja innehavarens önskan om samling inför en uppgift, studier, resor etc.

Den tredje punkten gäller insatser för att öka den offentliga konsumtionen av konstnärlig produktion av olika slag. I första hand genom förstärkning av inköps- och beställningsanslag.

Som en ytterligare central punkt i ett mera långsiktigt handlingsprogram på detta område ser jag naturligtvis en förstärkning av de krafter, som syftar till en breddning av kulturmiljön och en effektiv kulturdistribution över huvud taget. I blickfältet kommer härvid skolans, det högre utbildningsväsendets och det fria bildningsarbetets utveckling, särskilt i fråga om initiativ för främjande av den estetiska fostran. Givetvis är också strävanden att förbättra de instrument för kulturdistribution, som utgöres av våra teatrar, bibliotek, museer och liknande institutioner med kulturförmedlande uppgifter, ett viktigt led i detta samhällsarbete på lång sikt. Har man inte även denna punkt i programmet klart i sikte, så riskerar den konstnärliga verksamheten — som jag nyss antytt — att mer eller mindre isoleras och därmed bli ett självändamål."

Avsikten med 1961 års handlingsprogram var att ge en princip för budgetprioriteringen det aktuella året och ett praktiskt inriktat program för de statliga åtgärderna de närmaste åren. 1961 års handlingsprogram var således inte en kulturpolitik för hela samhäl-

let. De långsiktiga uppgifterna hänsköts till ett utvecklingsarbete som inte närmare preciserades.

4.4 *De statliga kulturpolitiska reformerna under 1960-talet*

4.4.1–2 Olika aspekter på 1960-talet

De riktlinjer för den statliga kulturpolitiken som angavs i prop 1961:56 kom, fast det från början inte var avsett att gälla under hela 1960-talet.

Samtidigt måste framhållas att bakgrunden till det kulturpolitiska reformarbetet påtagligt förändrades under detta årtionde. Den första hälften av decenniet kännetecknades av tämligen stor samstämmighet i grundläggande värderingar och åsikter. Den andra hälften av decenniet däremot präglades av en livlig kulturpolitisk debatt bland konstutövarna och i massmedierna. I denna debatt granskades och ifrågasattes värderingarna och metoderna i den statliga kulturpolitiken samt fördelningen av statens medel. Denna debatt lämnade givetvis inte politikerna oberörda.

4.4.3 Krav på utredning om kulturpolitikens långsiktiga inriktning

Under 1960-talet fördes i riksdagen vid upprepade tillfällen fram krav på en parlamentariskt tillsatt utredning med uppgift att utarbeta ett långsiktigt kulturpolitiskt handlingsprogram. Kraven fördes fram som partimotioner av centerpartiet och folkpartiet samt vid några tillfällen också av kommunisterna. Utöver en övergripande kulturpolitisk planering krävde centerpartiet en ökad decentralisering av kulturlivet samt en ökad samordning mellan statens och kommunernas insatser. I ett par motioner återopades slutsatser från kultursociologiska undersökningar om den sneda sociala fördelningen i kulturkonsumtionen. Ytterligare undersökningar krävdes som underlag för åtgärder.

Ingen av motionerna om det långsiktiga kulturpolitiska arbetet ledde till någon direkt åtgärd från riksdagens sida. I utskottsbe-

handlingen hänvisades till redan vidtagna åtgärder, bl a samordningen av kulturuppgifterna inom ecklesiastikdepartementet, konsertbyråutredningens pågående utredningsarbete samt undersökningarna inom ramen för försöksverksamhet med rikskonserter.

Indirekt hade dock motionerna betydelse genom att ge uttryck åt den förändring av kultursynen som gjorde sig gällande under 1960-talet.

4.4.4 Resurserna för den statliga kulturpolitiken

Under tidigare decennier anslog staten ytterst små medel för kulturpolitiska åtgärder. Kulturutgifterna utgjorde en marginell post i statsbudgeten. Så var förhållandet vid 1960-talets början. Trots det fortgående reformarbetet på kulturområdet under decenniet kom statens kulturutgifter inte upp till en procent av de statliga driftutgifterna. Kulturutgifternas andel ökade under decenniet från 0,5 % till 0,7 %. Räknat i fasta priser ökade utgifterna med ca 80 %.

De stora utgifterna och de största anslagsökningarna under decenniet gick till produktions- och distributionsfrämjande åtgärder — till teater, musik, musei- och utställningsverksamhet. Reformen på dessa områden hade också indirekt en effekt för de anställda kulturarbetarna genom att skapa ökade arbetsmöjligheter och förbättrade arbetsvillkor. De stora satsningarna på distributionsfrämjande åtgärder genom Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar har medfört att fler människor kommit i kontakt med den levande kulturen.

Sin största betydelse fick 1961 års handlingsprogram i fråga om kulturarbetarnas villkor genom att utbildningen inom kulturområdet fick kraftigt ökade resurser under decenniet.

4.4.5 Sektorsavgränsade utredningar och försök

Under 1960-talet igångsattes på nytt flera utredningar på det kulturpolitiska området.

Några av utredningarna bedrev också försöksverksamhet. Man tog därvid främst upp distributionsfrågorna, till en början med utgångspunkt i behovet att förbättra en del kulturarbetargrupper sysselsättning, senare dessutom med tonvikt på kulturutbudets roll för att skapa nya kanaler för kontakt och kommunikation i samhället.

Utredningarna siktade i huvudsak till sektorsavgränsade åtgärder. Utgångspunkt var de olika konstområdena eller vissa delar av dem. Motiv för denna metod var de olika betingelserna i fråga om teknik, de skilda medier det var frågan om och de olika utbildnings- och sysselsättningsförhållandena för dem som arbetade inom de skilda områdena. Respektive områdes behov och betingelser kunde härigenom renodlas. Produktionsförhållandena och de distributionstekniska problemen kunde klargöras.

De problem som var gemensamma för olika genrer inom ett område eller för flera områden kom emellertid inte att uppmärksammas lika mycket. Frågorna om samverkan mellan olika sektorer togs i regel inte upp. Mottagarnas situation blev inte belyst i sitt större sammanhang utan man såg dem endast som grupper av konsumenter av olika slags kulturutbud. Den professionella aspekten på kulturell verksamhet stod i förgrunden för intresset.

År 1963 påbörjades försöksverksamheten med rikskonserter under ledning av den år 1962 tillsatta *konstbyråutredningen* (KBU). Försöksverksamheten inriktades under sina första år på att producera och arrangera konserter, utförda av yrkesutövare. Genom samverkan med skolan och länsbildningsförbunden nåddes inga mottagargrupper med denna professionella konsertverksamhet. KBU föreslog i sitt huvudbetänkande (SOU 1967:9) en utbyggnad för hela riket av konserter för skolan och för allmänheten. Militärmusikkårerna föreslogs bli omorganiserade och delvis utnyttjas för det civila musiklivet. Remissinstansernas mening var delade om bl a avvägningen mellan gammal och ny musik, satsningen på konsertformen och prioriteringen av skolkonsertverksamheten

framför skolans musikundervisning.

Rikskonsertpropositionen (prop 1968:45) där verksamheten med rikskonserter föreslogs bli permanent, blev den första propositionen efter år 1961 som tog upp ett mera generellt kulturpolitiskt resonemang. Departementschefen sade att den föreslagna verksamheten syftade till att öka den kulturella valfriheten, som var beskuren på grund av geografiska och sociala hinder. Huvuddelen av resurserna lades tills vidare på skolkonsertverksamheten. Man skulle också lägga stor vikt vid nya former av konserter, bl a interna konserter inom vårdanstalter, föreningsliv m m.

Omorganiseringen av militärmusikkårerna blev föremål för ytterligare utredning som år 1971 resulterade i inrättandet av regionmusiken.

Utredningsuppdraget för 1965 års *musei- och utställningssakkunniga* (MUS 65) utsträckte statens ambitioner till att utpröva ett distributionssystem för ytterligare ett område. En försöksverksamhet med *riksutställningar* skulle avse inte bara bildkonsten utan även de allmänt kulturhistoriska och naturhistoriska fälten. MUS 65 skulle undersöka metoder för att stimulera konstintresset och ge konstnärerna bättre möjligheter att marknadsföra sina verk till allmänheten. Förutom försöksverksamheten med riksutställningar fick MUS 65 i uppdrag att utreda museiväsendets och kulturminnesvårdens organisation. De sakkunniga fick ett vidare uppdrag än någon tidigare utredning inom kulturområdet.

År 1968 tillsattes *litteraturutredningen* och *film-utredningen*. Regeringen initierade därmed en kartläggning och analys av förhållandena inom två sektorer där produktion och distribution hittills i allt väsentligt är kommersiellt ordnad.

Litteraturutredningen fick i uppdrag att utreda frågor om utgivningen och spridningen av skönlitteratur, tidskrifter och noter samt stöd och ersättningar till författare. I direktiven till utredningen betraktades inte längre stimulans till ökade privata bokköp som en framgångsväg framför andra. I stället

ställdes de kollektiva resurserna — bibliotekens roll, deras serviceformer och deras allmänkulturella uppgifter — i centrum. Litteraturutredningen skulle bedriva praktiska försök, knutna till biblioteken, alltså samma utredningsmetodik som tidigare prövats genom rikskoncert- och riksutställningsverksamheterna.

1963 års *filmreform* syftade till att säkerställa möjligheterna för en kommersiellt driven bransch att fortleva och innebar en omfördelning av resurser inom branschen. Reformen medförde således inte några subventioner från statens sida. Det minskade antalet biobesök under 1960-talet hotade emellertid grundvalen för reformen. Avtalet reviderades år 1972.

Filmutredningen skall bl a undersöka möjligheterna att förbättra distributionen av film, särskilt spridningen av kvalitetsfilm till landsorten och i samband därmed förutsättningarna att med stöd av samhället skapa icke-kommersiella biografer. Vidare skall utredningen behandla filmstudiorörelsens villkor, barnfilmfrågan och kortfilmens situation. Utredningen skall också göra en kartläggning av filmbranschens ekonomiska struktur och se över frågan om ökat samarbete mellan den svenska filmbranschen och den svenska televisionen i fråga om produktion av film m m.

År 1966 tog statsmakterna ställning i de grundläggande frågorna rörande *radio- och TV-verksamheten* (prop 1966:136). Regeringens förslag grundade sig på 1960 års radioutredning.

Huvudpunkterna i rundradiopropositionen var förslagen att TV skulle drivas utan inflytande av kommersiella intressen, att Sveriges Radio skulle få en ny organisation med mer självständiga programavdelningar, att TV 2 skulle införas och att distriktens ställning skulle stärkas. Kommersiell TV skulle enligt propositionen innebära sämre kvalitet på programmen och minskad valfrihet för publiken. I riksdagen försvarade departementschefen det statliga radiomonopolet som "en radio och television i allmänhetens tjänst". Det gällde att skapa en radio-

TV-verksamhet, som gagnade också de människor som annars sällan kom i kontakt med god förströelse, samhällsinformation, kulturupplevelser eller den allmänna kultur- och samhällsdebatten. Inte minst för dem som bodde i avfolkningsbygder och över huvud taget inte kom i kontakt med det centraliserade kulturutbudet var detta angeläget.

Skilda kulturarbetargrupper har vid sidan om de olika statliga försöksverksamheterna bildat egna *producentkooperativa organ* och därigenom kommit att arbeta utan att anlita de konventionella och/eller kommersiella distributionskanalerna. Staten har ekonomiskt stött verksamheten, varvid syftet varit att främja mångfalden och förnyelsen på kulturområdet.

Staten stöder också *folkrörelseorganisationernas försöksverksamhet* för att nå nya grupper.

4.4.6 Förändringar av kulturorganisationen

Någon översyn över kulturområdets organisation i dess helhet har inte ägt rum före kulturrådets tillkomst.

Genom 1965 års departementsreform blev kulturområdet — vid sidan om skolväsendet, högre utbildning och forskning samt kyrkliga ändamål — ett av ecklesiastikdepartementets fyra sakområden. Därigenom inordnades kulturfrågorna i den reguljära departementsorganisationen. Redan år 1963 hade emellertid en kulturavdelning inrättats inom departementet.

År 1964 inrättades teater- och orkesterrådet som ersatte det år 1933 skapade teaterrådet. Rådet blev tillsynsmyndighet för den statsunderstödda teater- och orkesterverksamheten. År 1970 fick rådet ansvaret för hela musikområdet och blev *teater- och musikrådet*. Andra betydelsefulla beslut inom kulturorganisationen var förstärkningen av *riksteaterorganisationen* liksom tillkomsten av organ med liknande syfte på musik- och utställningsområdena — *Rikskonserter* och *Riksutställningar*.

4.5 Krav i den kulturpolitiska debatten under 1960-talet

Den allmänna debatten under den första hälften av 1960-talet handlade till stor del om hur man skulle förbättra de institutionella resurserna och bredda marknaden för experimentella, högtsyftande konstnärliga produkter.

Den kulturpolitiska debatten under den senare delen av 1960-talet präglades bl a av kravet på jämlikhet i kulturen och behovet av ett vidare kulturbegrepp med betoning på kontakt och gemenskap som grund för insatserna.

I debatten om *den kulturella jämlikheten* refererades ofta till de kultursociologiska undersökningarna. Rättvisa i form av allas tillgång till kulturupplevelser, kunskap om de alternativ som finns samt förutsättningar att tillgodogöra sig kulturupplevelserna genom estetisk fostran i skolan var inte tillräcklig. Kulturinstitutionerna som sådana är socialt prestigeladdade och de kulturella värderingarna socialt betingade. Även om rättvisekraven tillgodosågs i nyss nämnd mening skulle en betydande kulturell ojämlikhet kvarstå. Krav restes på en omorientering av den statliga kulturpolitiken. Kulturinstitutionerna måste omorganiseras och man borde arbeta utifrån ett nytt kulturbegrepp som saknade det traditionella estetiskt inriktade kulturbegreppets prestige och hämmande verkan. Kontakt, gemenskap och skapande verksamhet betonades som väsentligt. Vidare framhölls vikten av åtgärder som motvikt till det kommersiella kulturutbudet.

De kultursociologiska undersökningarna visade att olika socialgrupper sinsemellan hade mycket olika mönster i sin kulturella aktivitet. Det traditionella kulturutbudet nådde endast en liten socialt avgränsad grupp. Mottagarna fungerade dessutom som ett passivt auditorium. Bl a som ett medel för att nå nya grupper framfördes krav på en decentralisering av de kulturella aktiviteterna och försök för att möjliggöra medinflytande för mottagargrupperna.

Det *kulturbegrepp* som låg till grund för

kraven förändrades. Kulturpolitiken skulle syfta till att garantera varje medborgares rätt till fri kommunikation med andra. Skolan framhölls som det viktigaste instrumentet för att tillvarata och utveckla förmågan att artikulera upplevelser. Alla skulle vara delaktiga i samhällets gemenskap och kunna kommunicera med människor och institutioner. I anslutning till denna argumentering blev det allt vanligare att betrakta kulturverksamheten som medel för ett socialt-politiskt budskap.

Som ett led i strävan om kulturens lokala förankring kan man se debatten om *kulturusen*. Den följde två delvis motsatta linjer, nämligen dels hur olika institutionaliserade kulturaktiviteter skulle samordnas, dels behovet av allaktivitetshus för olika fria kulturaktiviteter.

Under de sista åren av 1960-talet fördes en livlig debatt om *barnens förhållande till kulturen*. Man utgick från att den kulturella aktiviteten var socialt betingad. Enligt en uppfattning var målet att göra de estetiska upplevelserna tillgängliga för alla barn, enligt en annan var målet att göra barnen medvetna om samhällets sociala mekanismer för att ge dem möjlighet att påverka sin egen situation.

I debatten om ett mer kontakt- och gemenskapsinriktat kulturbegrepp och behovet av att förändra den enskildes passiva roll tjänade ofta *massmedierna* som symboler för vad man menade borde bekämpas. Man pekade också på sambanden mellan ägarförhållandena, åsikterna och värderingen av material inom pressen. Kravet på opartiskhet i radions och TV:s program ifrågasattes. En effektiv övervakande och kommenterande funktion förutsatte, menade man, ett stort mått av frihet.

4.6 Kulturarbetarkrav i fråga om stipendier och ersättningar under 1960-talet

Kulturarbetsorganisationernas möjligheter att påverka utformningen av statens stipendier och ersättningar förstärktes under 1960-talet. Kulturarbetarnas representanter fick ett dominerande inflytande i stipendie-

myndigheterna. Stipendieorganen fick utan inblandning av statsmakterna fördela de stipendie- och ersättningsmedel som riksdagen beviljar kulturarbetare.

Kulturarbetarna inom teater-, film- och musikområdet fick bättre arbetsmöjligheter genom de reformer staten gjorde under 1960-talet. Åtskilliga kulturarbetare stod dock utanför dessa förbättringar, bl a författare, översättare och olika grupper av bildkonstnärer. Till dessa kategorier skulle staten enligt riktlinjerna i prop 1961:56 ge stipendier och särskilda ersättningar.

Kulturarbetarorganisationernas fackliga agerande under den senare hälften av decenniet var präglad av författarnas bestämda krav på högre ersättning för biblioteksutlåning och bildkonstnärernas återkommande krav på ökade stipendiemedel. Regeringen svarade på kraven genom att ge litteraturutredningen och kulturrådet i uppdrag att utreda ersättningsfrågorna och genom att år 1970 väsentligt höja stödet till kulturarbetare. Organisationerna har dock inte ansett den år 1970 uppnådda nivån tillräcklig. Riksdagen gick både år 1971 och år 1972 mot regeringens förslag och höjde bibliotekserättningen ytterligare.

Utöver kraven på ökade stipendier och ersättningar framfördes under senare hälften av decenniet krav på förhandlingsrätt från författarsidan. Det sistnämnda kravet har ej godtagits av regeringen men utbildningsministern har i stället haft regelbundna förhandlingsliknande överläggningar. Metoden har fr o m år 1971 fastslagits i ett särskilt riksdagsuttalande.

4.7 Aktuella kulturpolitiska program

4.7.1 De politiska partiernas aktuella kulturpolitiska program

De politiska partierna har vid olika tillfällen utarbetat sammanställningar av programkaraktär för att formulera sin inställning till kulturpolitikens huvudfrågor. I avsnittet lämnas en översikt över de nu aktuella ståndpunkterna. Till grund för översikten ligger

för vänsterpartiet kommunisterna och centerpartiet resp partiprogram, för moderata samlingspartiet partiprogrammet samt en partimotion till 1971 års riksdag, för socialdemokratiska partiet ett särskilt kulturpolitiskt handlingsprogram och för folkpartiet en motion till 1971 års riksdag samt en rapport från en arbetsgrupp inom partiet.

Alla partier ser som ett *mål* för kulturpolitiken att bryta existerande geografiska, ekonomiska och sociala barriärer på det kulturella området. Behovet av decentralisering betonas, starkast av centerpartiet och folkpartiet. Samtliga partier menar att samhället och främst staten har ett ansvar för att de kulturpolitiska målen förverkligas. Vidare understryks vikten av att den konstnärliga friheten garanteras samt att kulturell förnyelse möjliggörs.

Bland de *medel* eller *metoder* som det råder en allmän samstämmighet om bland partierna kan nämnas ökat stöd till folkbildningsorganisationerna, stimulans till fri skapande verksamhet, statligt stöd till regionala kulturinstitutioner samt en ökad regional och lokal förankring av kulturlivet.

Flertalet partier förordar att det inrättas särskilda kulturpolitiska *organ* på regional och lokal nivå i form av kulturnämnder i landsting och kommuner. Folkpartiet anser också att samarbetsorgan med representanter för olika intressentgrupper bör tillskapas.

Samtliga partier förordar kraftfulla åtgärder för att förbättra *kulturarbetarnas situation* bl a i form av flera fasta arbetstillfällen. Socialdemokraterna har fört fram tanken på en "kulturell allemansrätt" samt att kulturarbetarna skall erhålla en ersättning för denna. Övriga partier förespråkar i varierande utsträckning förhandlingsrätt för kulturarbetarna och menar att ersättning skall utgå för fullgjorda prestationer.

Den stora skillnaden mellan partierna gäller främst *radio- och TV-frågan*. Socialdemokratiska partiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna tar bestämt avstånd från en kommersiell finansiering av radio och TV. Moderata samlingspartiet däremot förespråkar att fristående kommersiellt finansie-

rade företag tillskapas. Med delvis andra argument förordar även folkpartiet konkurrens i etern.

4.7.2 Aktuella kulturpolitiska program utformade inom de fackliga huvudorganisationerna

Vid sidan av de politiska partierna har olika organisationer utarbetat kulturpolitiska programskrifter. Ett sådant programarbete har tex skett inom två fackliga huvudorganisationer – TCO (Kulturaktivt samhälle, 1970) och LO (Fackföreningsrörelsen och kulturen, 1971). TCO-kommitténs rapport godkändes av TCO:s kongress år 1970. LO-rapporten kommer att behandlas inom landssekreteriatet under år 1972.

I *TCO-rapporten* poängteras att kulturpolitiken måste utformas utifrån den enskilda människans situation och sociala miljö. Kulturlivet måste formas genom enskildas och grupperns egen aktivitet och medbestämmande. Organisationslivet – främst då studieförbundet – måste få en central plats i den framtida kulturpolitiken genom de kontaktmöjligheter och de möjligheter till egen aktivitet som det ger. Utredningen betonar vidare massmediernas kulturpolitiska roll och understryker nödvändigheten av en fri och differentierad press. Man tar avstånd från reklamfinansierad radio och television.

Kulturarbetarnas ekonomiska trygghet bör i första hand grundas på ersättning för nyttjande av deras produkter och för de kulturupplevelser som tillhandahålls allmänheten. Kulturarbetsorganisationerna bör ges juridisk rätt att förhandla om ersättningar.

Beträffande organisationen inom kulturområdet föreslås i rapporten att det i alla kommuner och landsting inrättas kulturnämnder. Vidare bör det på alla nivåer – stat, landsting och primärkommuner – skapas samarbetsorgan mellan organisationer och samhälle.

I *LO:s rapport* anges som en central uppgift för arbetarrörelsen att skapa förutsättningar för en reell valfrihet och därmed reell jämlikhet i människors val av kulturella akti-

viteter. Åtgärderna bör speciellt inriktas på de mest eftersatta grupperna i samhället. Organisationer och institutioner som har goda kontakter med dessa bör ges ökade resurser till uppsökande verksamhet. Det lokala publikarbetet bör intensifieras. Amatörverksamhet av olika slag bör stimuleras. Resurserna för denna verksamhet bör företrädesvis kanaliseras till folkbildningsorganisationerna. Rapporten ser radio och television som de mest effektiva instrumenten för förmedling av kultur och information. Den motsätter sig en kommersiell finansiering av radio- och TV-verksamheten.

Arbetsgruppen förordar i likhet med TCO-utredningen att det inrättas kulturnämnder i landsting och kommuner samt att det skapas organ för samordning och samplanering av den kulturella verksamheten. På lokal nivå bör samordningsorganen handha publikarbetet.

4.8 Bakgrundsfakta för kulturpolitisk planering

I betänkandet redovisar kulturrådet i detta avsnitt helt kort vissa grundläggande data över hur människor disponerar sin fritid på olika aktiviteter, olika grupperns kulturella situation, några av de allmänna kultursociologiska rönen samt vissa socio-ekonomiska förhållanden.

4.9 Behovet av en ny kulturpolitik

Kulturrådet redovisar i detta avsnitt sin sammanfattande bedömning av dagens kulturpolitiska situation.

Krav på en utformad kulturpolitik innebär krav på en samlad struktur för åtgärderna av staten, kommuner och landsting på kulturområdet. En sådan kulturpolitik förutsätter definierade mål för insatserna, väl utarbetade metoder, en ändamålsenlig organisation på kulturområdet samt tillräckliga ekonomiska resurser.

För 1970-talet är en politik av 1960-talets typ otillräcklig. En ny, fullt utformad kulturpolitik är nödvändig. Skälen för detta kan sammanfattas i följande fyra punkter.

1. Det saknas i dag definierade mål för samhällets kulturpolitiska insatser.

1961 års statliga handlingsprogram var inte avsett att bli ett för lång tid gällande program. Det har också i dag förlorat all praktisk betydelse som vägledning för kulturpolitiskt handlande. Det täcker inte in de idéer som kommit fram under 1960-talets livliga debatt. Därmed saknas i dag i realiteten definierade mål för den statliga kulturpolitiken. Det skulle kunna sättas i fråga om mål behövs. Kulturrådet har dock kommit till uppfattningen att det är nödvändigt med en preciserad målsättning för att det skall bli möjligt att bedriva ett konstruktivt utvecklingsarbete inom kulturområdet.

Det räcker inte att staten isolerat bestämmer målen för den statliga kulturpolitiken. Varje kommun och landsting måste också bestämma mål för de egna insatserna och behöver som utgångspunkt för det en formulerad övergripande målsättning för samhällets kulturpolitik.

2. Det saknas i dag metoder för att få till stånd en bred folklig kulturverksamhet.

Den statliga kulturpolitiken kan i fortsättningen inte som hittills i dominerande grad vara inriktad på stöd till institutionerna och i synnerhet de centrala producerande organen. Stöd till det fria skapandet har haft en underordnad plats i 1960-talets statliga kulturpolitik. Insatserna för att få till stånd en kulturverksamhet i närmiljöerna har varit obetydliga. Kulturpolitiken har i alltför hög grad byggt på kulturdistribution i stället för kulturell aktivering.

En genomgripande förändring måste ske i syfte att få till stånd en breddad folklig kulturverksamhet som når fler människor och som ger möjligheter till en ökad egen aktivitet.

3. Det saknas i dag en klar fördelning av ansvaret mellan de statliga och kommunala insatserna och det saknas också riktlinjer för

samhällsorganens samverkan med organisationslivet.

1961 års program var endast ett program för statens åtgärder. Samspelet stat-kommun-organisationsliv berördes inte. Inte heller senare har man kommit fram till några sådana principer. Detta är en allvarlig brist som försämrar möjligheten till en breddning av verksamheten. Det karakteristiska för kulturområdet jämfört med flertalet andra samhällsområden är organisationernas framträdande roll. Staten har ett ansvar för att samverkan mellan de egna insatserna samt kommunernas, landstingens och organisationerna fungerar.

Samverkan mellan å ena sidan organen på kulturområdet och å andra sidan olika organ inom det sociala området, inom skolan och inom andra områden fungerar i dag dåligt.

Mot bakgrund av behovet av samverkan är den statliga kulturorganisationen i dag splittrad. Insynen i beslutsfattandet från alla berörda parter är bristfällig. Även ur andra synpunkter är den olämpligt uppbyggd. Inte heller den kommunala organisationen fungerar tillfredsställande.

Det behövs en ny organisationsstruktur som kan svara mot kraven på samverkan och även i övrigt underlätta förverkligandet av kulturpolitikens nya vidare syften.

4 De ekonomiska resurserna för kulturpolitiska insatser är i dag otillräckliga och metoderna att prioritera bristfälliga.

Kulturpolitiska insatser måste kosta pengar. Om de skall kunna åstadkomma en breddad kulturverksamhet som når fler människor medför det att de ekonomiska insatserna måste öka väsentligt.

Politik är att vidta åtgärder som påverkar människors livssituation. Om man vill att kulturens olika uttrycksformer skall få en mer framträdande plats i människornas liv, är det ofrånkomligt att detta liksom sjukvård, utbildning och forskning kräver planering och tillräckliga ekonomiska resurser. Kulturen har hittills varit eftersatt.

Tävlan om de samhällsekonomiska resurser som står till förfogande de närmaste åren kommer att bli hård. För att kulturen då skall kunna hävda sig krävs det förutom en mera samlad organisation bättre metoder för att prioritera mellan alla krav på reformer och bidrag inom kulturområdet och i förhållande till andra områden. Den metodik som i dag tillämpas ger inga garantier för att resurserna utnyttjas på bästa möjliga sätt. En prioritering måste ske med utgångspunkt i de allmänna mål som fastställs.

Den nya kulturpolitiken måste alltså ges större resurser men också skapa mer genomtänkta metoder för att använda dessa.

Kulturrådets slutsats är alltså, att det behövs en ny kulturpolitik som ger

1. mål för samhällets kulturpolitiska insatser,
2. metoder för att få till stånd en kulturverksamhet som aktivt bidrar till att förbättra samhällsmiljön och verkar för jämlikhet,
3. en fördelning av ansvaret inom de statliga och kommunala områdena som garanterar full insyn i beslutsfattandet åt alla berörda och riktlinjer för ansvarsfördelningen mellan stat—kommun—organisationsliv,
4. större ekonomiska resurser och bättre prioriteringsmetoder.

4.10 Allmänna krav på en ny målformulering

Statsmakterna bör fastställa allmänna mål för samhällets kulturpolitik. Rådet vill peka på fem allmänna krav som därvid bör beaktas.

Målen bör avse hela samhällets kulturpolitiska insatser. De allmänna målen bör inte enbart gälla de statliga insatserna utan också tjäna som vägledning för kommunernas och landstingens kulturpolitik. De bör kunna utgå från av statsmakterna antagna allmänna mål, när egna kulturpolitiska handlingsprogram formuleras.

Målen bör omfatta kulturområdet i dess

helhet. Samhället har ett allmänt ansvar för utvecklingen inom kulturområdet i dess helhet. Målen bör därför även avse de delar av kulturområdet där verksamheten domineras av enskilda ekonomiska intressen. Målen bör i fråga om dessa sektorer tjäna som en bedömningsgrund för avgöranden om direkta samhälleliga insatser är påkallade.

Målen bör inrymma alla de viktigare motiven för samhällsinsatser. Förutom de riktningförändrande åtgärderna bör målen kodifiera de allmänna motiv för insatser som redan gäller och som bör fortsätta att gälla.

Målen bör gälla både de kortsiktiga och långsiktiga insatserna. De av staten fastställda målen för samhällets kulturpolitik bör vara så formulerade att de även är giltiga under längre tid.

Man bör kunna följa upp i vad mån målen förverkligas. Målen för samhället måste formuleras på sådant sätt att det är möjligt att följa upp i vad mån de uppnås. Samtidigt med denna kontinuerliga uppföljning bör målen anpassas till de ändrade förutsättningarna.

4.11 Förslag till bestämning av det kulturpolitiska området

Kulturrådet hänför till det kulturpolitiska området *de konstnärliga uttrycksformerna, medier för kommunikation* såsom press, radio och TV, verksamhet för att *bevara kulturarv* och *en del av folkbildningsverksamheten* (fri skapande gruppverksamhet, kulturförmedling).

Idrotts- och friluftsverksamhet samt ungdomsverksamhet lämnas utanför det kulturpolitiska området men bör ses som delar i en samlad kultur-, idrotts- och ungdomspolitik.

En avgränsning av det kulturpolitiska området är nödvändig bl a för att man skall kunna ange på vilka organ ansvaret ligger för samhällets åtgärder. Det råder allmän enighet om att de kulturpolitiska insatserna på ett helt annat sätt än hittills måste samordnas med insatser på andra områden. Detta förutsätter inte en vid avgränsning av kulturområdet utan främjas bäst genom att man i

målbeskrivningen söker ange i vilka avseenden en sådan samverkan bör ske. Det övergripande målet för kulturpolitiken måste utformas så att det överensstämmer med mål för samhällets åtgärder inom andra områden.

Kulturrådet för varje konstart som helhet till det kulturpolitiska området. Detta innebär en väsentlig utvidgning i förhållande till nuläget. Rådet anser att de samhälleliga insatserna bör kunna omfatta alla genrer inom de olika konstarterna. Avgörande är behovet av insatser och prestationernas kvalitet. Det första kriteriet gäller då närmast en bedömning inom varje konstart, det senare inom genren som sådan.

Kulturpolitiken bör inom varje konstart omfatta åtgärder för utbildning och åtgärder för att underlätta skapande och spridning.

Kulturrådet ser radio, TV och press som betydelsefulla delar av det kulturpolitiska området. Det beror inte på de konstnärliga inslagen i dessa medier utan på att det inte går att dra gränser mellan olika medier för kommunikation och åsiktsutbyte. Några skillnader bör inte göras mellan konstnärliga eller publicistiska former.

Folkbildningsverksamhetens allmänna inriktning kan föras under vissa av de mål rådet ställer upp för kulturpolitiken. Rådet anser det emellertid inte möjligt att för hela folkbildningen till det kulturpolitiska området. Vuxenutbildningen har under senare år blivit en allt viktigare del av folkbildningsorganisationernas verksamhet. Samtidigt är de ett av de viktigaste instrumenten för fri skapande gruppverksamhet och ett viktigt instrument för kulturförmedling. Kulturrådet tar upp den delen av verksamheten i sina förslag.

4.12 Sammanfattning av kulturrådets förslag till mål för samhällets kulturpolitik

Kulturrådet föreslår:

Det *övergripande målet* för kulturpolitiken är att medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö och bidra till jämlikhet.

För att detta mål skall kunna uppnås krävs

– att verksamheten och beslutsfunktionerna inom kulturområdet i ökad utsträckning decentraliseras (*decentraliseringsmålet*),

– att de kulturpolitiska åtgärderna samordnas med samhällets insatser inom andra områden och differentieras med hänsyn till olika gruppers förutsättningar och behov (*samordnings- och differentieringsmålet*),

– att de kulturpolitiska åtgärderna utformas så att de kan förbättra kommunikationen mellan olika grupper i samhället och ge fler människor möjlighet till kulturell verksamhet (*gemenskaps- och aktivitetsmålet*),

– att kulturpolitiken medverkar till att skydda yttrandefriheten och att skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas (*yttrandefrihetsmålet*),

– att konstnärlig och kulturell förnyelse möjliggörs (*förnyelsemålet*),

– att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs (*bevarandemålet*), samt

– att samhället har ett övergripande ansvar för att främja mångsidighet och spridning av kulturutbudet och för att minska eller hindra den negativa verkan som marknadsekonomi kan medföra (*ansvarighetsmålet*).

4.13 Det övergripande målet för samhällets kulturpolitik

4.13.1 Formulering

Kulturrådet föreslår, att det övergripande målet för samhällets kulturpolitik erhåller följande lydelse:

Kulturpolitiken skall medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö och bidra till jämlikhet.

4.13.2 Motivering

Kulturell verksamhet syftar huvudsakligen till att tillgodose ett upplevelse-, uttrycks- och kontaktbehov hos människan och att vara redskap för utforskning av verkligheten och kritisk granskning av samhället.

Diskussionen kring kulturpolitikens uppgifter har tidigare oftast handlat om vidgad

utbildning i estetiska ämnen, spridning av böcker, konst, teater, musik osv till olika delar av landet och estetisk utsmyckning av den yttre miljön. En kulturpolitik som förs utifrån detta synsätt blir begränsad.

Synen på samhällets kulturpolitiska åtaganden måste vidgas. Kulturpolitiken bör ses som en del av samhällets miljöpolitiska engagemang i stort. Den knyter an till frågor som rör hela den sociala miljön (utbildning, arbetsmiljö, boendemiljö, fritidsmiljö, vårdmiljö etc) men också till planering och utformning av den yttre miljön (fysisk planering, serviceplanering, landskapsvård och andra delar av miljövården).

Samhällets kulturpolitiska ansvar måste vidare vidgas till att avse all kulturverksamhet, oavsett om den drivs av samhället eller av enskilda.

Samhället kan aldrig förlita sig på att de fria marknadskrafterna skapar en mångsidig och över landet jämnt fördelad kulturproduktion och kulturverksamhet eller en rimlig försörjning för kulturarbetarna. Lönsamhet får inte bli avgörande för vad som skall produceras och hur produktionen skall spridas.

Radio och TV utgör tillsammans med det tryckta ordet de kulturmedier som når alla. De får därigenom en central plats i kulturpolitiken. De tillgodoser emellertid inte kontakt- och uttrycksbehoven. Detta kan där emot ske i den övriga kulturverksamheten.

När det gäller denna övriga kulturella verksamhet finns det brister särskilt i tre avseenden.

För det första existerar det alltså mycket stora skillnader i fråga om förutsättningarna för kulturell verksamhet i olika delar av landet och inom olika delar av kommunerna.

För det andra råder det mycket stora skillnader i fråga om de kulturella villkoren mellan olika utbildnings- och inkomstgrupper och andra grupper, såsom fysiskt eller psykiskt handikappade och invandrare.

För det tredje är skillnaderna mellan generationerna mycket stora i fråga om förmågan att tillgodogöra sig kulturutbudet och intres-

set för att delta i kulturaktiviteter.

Det är en grundläggande orättvisa att människor av geografiska, ekonomiska, utbildningsmässiga eller andra skäl eller på grund av brister i kulturlivets organisation är uteslängda från aktiviteter och upplevelser. Klyftorna i fråga om föreställningsramar och uttrycksmöjligheter medför isolering och konflikter.

Omfattande, långsiktiga insatser måste göras för att övervinna dessa brister. Betydande åtgärder måste vidtas för att minska skillnaderna mellan olika delar av landet. Kulturell verksamhet måste i ökad utsträckning förläggas till bostadsområdena, antingen permanent eller genom uppsökande verksamhet, och på olika sätt förankras i närmiljön.

Om man vill tillgodose jämlikhets- och rättvisekrav kan samhällets kulturpolitiska insatser inte begränsas till den i och för sig stora uppgiften att ställa resurser till förfogande för dem som på grund av sin utbildning eller andra omständigheter efterfrågar sådan verksamhet. Särskilda insatser måste göras i de ur kulturell synpunkt torftiga miljöerna och för de eftersatta grupperna. Den kulturella verksamheten måste alltså i större utsträckning än hittills utgå från olika gruppers situation, förutsättningar och behov.

Kulturpolitikens möjligheter att bidra till en bättre samhällsmiljö är i många fall beroende av åtgärder som vidtas inom andra samhällsområden. Så bör t ex byggandet av nya bostadsområden tidsmässigt samordnas med utbyggnad av både social och kulturell service. Lokaler för kollektiv kulturell verksamhet och för verksamhet som utgår från kulturinstitutionerna måste planeras in i boendemiljön. Bostäder och arbetsplatser bör inte förläggas så långt från varandra att möjligheten till fritidsverksamhet praktiskt är utesluten. Den fysiska och psykiska arbetsmiljön bör förbättras. Arbetet bör bli mindre pressande så att det inte utgör ett hinder för människor att delta i olika verksamheter i samhället. De anställda bör få medinflytande och man bör sträva efter att alla kan uppleva sina arbetsinsatser som me-

ningsfulla. Också inom utbildnings- och socialpolitiken bör åtgärderna utformas med beaktande av de kulturpolitiska målsättningarna. I och med att sådana nödvändiga hänsyn tas, får kulturpolitiken fler och mer mångskiftande uppgifter än i dag.

Olika former av kulturell verksamhet i såväl traditionella som nya former behöver få väsentligt större omfattning än de hittills haft. Vid sidan av sådana former av verksamhet, där publiken främst är mottagande, behövs större utrymme även för kollektiva former av aktiviteter – gruppverksamheter som bygger på aktivt deltagande eller eget skapande arbete. Genom att på detta sätt förbättra de kulturella betingelserna öppnas nya kanaler för kontakt och kommunikation människor emellan. Att öka möjligheterna till fri och mångsidig kommunikation utgör en grundläggande del av åtgärderna för att skapa en bättre samhällsmiljö.

Alla är i dag medvetna om att vården av den yttre miljön ställer stora ekonomiska krav på samhället. En kulturpolitik med inriktning att förbättra samhällsmiljön kan inte heller genomföras utan att de totala ekonomiska resurser som ställs till förfogande blir avsevärt större än i dag.

Samhällets politiska instanser skall ha ansvaret för att kulturpolitiken ges erforderliga resurser. Detta gäller såväl centralt som regionalt och lokalt. Dessutom bör det finnas möjligheter till levande kontakter mellan å ena sidan de politiska organen och å andra sidan organisationer med omfattande kulturell verksamhet, olika mottagargrupper och andra intressenter. Av alla samhällets insatser är det få som ställer större krav på en aktiv samverkan mellan enskilda individer, organisationer och samhällets organ än de kulturpolitiska.

Det grundläggande demokratiska inflytandet över kulturpolitiken får under inga förhållanden innebära att kulturens innehåll styrs. Om inflytandet utsträcks till att gälla kulturens innehåll innebär det att den kulturella verksamheten inte kan fullfölja sitt tidigare nämnda syfte att utöva kritik av samhället och att utforska verkligheten.

4.14 Decentralisering

4.14.1 Formulering

Kulturrådet föreslår, att ett första delmål för samhällets kulturpolitik uppställs med följande lydelse:

Verksamheten och beslutsfunktionerna inom kulturområdet skall i ökad utsträckning decentraliseras.

4.14.2 Motivering

Decentralisering av den kulturella verksamheten innebär en geografisk spridning av verksamheten och en förskjutning nedåt i organisationen inom kulturområdet av planering, beslutsfattande, ansvar och verkställighet.

Statens stöd till kulturell verksamhet har sedan länge koncentrerats till institutioner i de största städerna. Denna koncentration har en historisk bakgrund men utgör också en följd av den koncentration som sker av befolkning, näringsliv och övrig service till ett antal expansiva regioner.

För att öka spridningen av kulturutbudet har staten hittills i första hand satsat på centrala organ som Riksteatern, Rikskonserter och Riksställningar.

En vidgad geografisk spridning till många centra av den kulturella verksamhet som samhället vill stödja är både ett viktigt mål för kulturpolitiken och ett verksamt medel för att åstadkomma större kulturell jämlikhet. Det är ett ekonomiskt rättvisekrav att staten stöder uppbyggande av självständig regional kulturverksamhet. Staten bör också se till att områden med svaga egna resurser för kulturell aktivitet får tillräckligt stöd. Kulturpolitiken kan således ur denna aspekt ses som en del av lokaliseringspolitiken.

Decentraliseringsmålet innebär att en jämnare fördelning av den kulturella verksamheten över landet i stort måste uppnås. Det innebär också spridning av de kulturella aktiviteterna från centralorter och stadskärnor till de stora kommunernas avlägsna delar, till bostadsområden och andra närmiljöer.

För denna vidgade geografiska spridning till många centra är rikstäckande turnéer viktiga men ändå otillräckliga instrument. På teaterns, musikens och utställningsväsendets områden bör regionala institutioner få en viktig roll i ett decentraliserat kulturliv. Riksorganisationernas roll blir att ge service och komplettera den regionala verksamheten. Inom regionerna är det nödvändigt att stor vikt läggs vid uppsökande och turnerande verksamhet i olika former.

Decentraliseringen av radions och televisionens produktionsresurser utgör en viktig förutsättning för att ge de regionala kulturinstitutionerna fortlöpande kontakter med en större publik. Härigenom skapas också större sysselsättningsmöjligheter för kulturarbetare i olika delar av landet.

Planering, beslut och ansvarstagande bör i så stor utsträckning som möjligt ske på samma nivå som själva aktiviteten. Decentraliseringen blir på så sätt ett viktigt medel för att utjämna skillnader i inflytande över kulturlivet. Samtidigt underlättas anpassningen till ofta starkt skiftande lokala behov och intressen. En sådan decentralisering medger vidare ett bättre utnyttjande av lokala och regionala resurser, vilket bidrar till att skapa förutsättningar för ökad variation i utbudet av aktiviteter.

Kulturlivet utmärks av att stora delar av den organisatoriska uppbyggnaden inte kan eller bör ges den fast reglerade utformning som är möjlig inom andra områden. Vid sidan av de politiska organen spelar en rad föreningar, organisationer och grupper en viktig roll. Dessa parter bör delta i ett utvecklat samarbete med samhällets organ. Detta bör ske genom samarbetsorgan, som inrättas på lokal och regional nivå. En väsentlig uppgift för samarbetsorganen bör vara att förankra de kulturella aktiviteterna i närmiljöerna och att anpassa verksamheten till olika grupperns förutsättningar och behov.

4.14.3 Åtgärder

Med utgångspunkt i decentraliseringsmålet förordar kulturrådet bl a följande.

1. Kommuner och landsting bör formulera mål för och bedriva en fortlöpande långtidsplanering av sina insatser inom kulturområdet.
2. De kulturpolitiska frågorna bör få en samlad handläggning i kommuner och landsting.
3. Regionala institutioner inom teaterns och musikens områden bör inrättas.
4. Vissa av Riksteaterns och Rikskonserterns uppgifter bör föras över till regionala organ.
5. En ökad andel av Sveriges Radios programproduktion bör ske på regional nivå.

4.15 Samordning och differentiering

4.15.1 Formulering

Kulturrådet föreslår, att ett andra delmål för samhällets kulturpolitik formuleras sålunda:

De kulturpolitiska åtgärderna skall samordnas med samhällets insatser inom andra områden och differentieras med hänsyn till olika grupperns förutsättningar och behov.

4.15.2 Motivering

Kulturpolitisk planering och kulturpolitiska åtgärder måste samordnas med andra samhällsinsatser. Samhällets kulturinsatser måste öka väsentligt för att förbättra den sociala miljön, men samtidigt måste de kulturpolitiska åtgärderna i framtiden mer inriktas och utformas med hänsyn till olika grupperns förutsättningar och behov.

Samordningen av kulturpolitiken med andra områden och differentieringen av insatserna med hänsyn till olika grupper och miljöer är två aspekter av samma mål. De grupper som det kan bli fråga om (barn, ungdom, pensionärer, barnfamiljer, lågutbildade osv) får många gånger redan stöd av samhället på andra områden.

Samordningen (integreringen) av de kulturpolitiska åtgärderna har två väsentliga aspekter.

För det första är det fråga om samordning med andra delar av samhällets politik. Det kan gälla samordning vid fysisk planering

och samhällsserviceplanering och med utbildnings- eller socialpolitik.

För det andra måste det också ske en samordning inom själva det kulturpolitiska området. Kombinationer av konstarter och aktivitetsformer bör underlättas. Samverkan mellan institutioner inom olika kultursektorer bör stimuleras.

Behovet av en *differentiering* av åtgärder-
na utgår från erfarenheterna av att generella åtgärder långt ifrån alltid når fram till de grupper man vill nå.

Olika utredningar har visat på de stora olikheterna i villkor som finns i samhället eller som skapas av utvecklingen, t ex genom utbildningsexpansionen för de unga, genom utglesningen av vissa regioner och genom koncentrationen av unga familjer till nya bostadsområden med låg servicenivå. Kulturinsatserna måste ta hänsyn till detta för att kunna kompensera dessa gamla och nya olikheter och förändra villkoren. De kulturpolitiska åtgärderna måste alltså utformas med hänsyn till olika gruppers förhållanden.

Syftet med en differentiering av åtgärder-
na är inte att skilja olika grupper från varandra eller att hålla individer kvar i isolerade grupper. Tvärtom är avsikten att bryta isolering och utestängdhet och att skapa förutsättningar för en vidare gemenskap. Differentieringen bör ske efter olika linjer. Den gäller relativt sällan innehållet. Vanligast innebär differentierade åtgärder skillnader i val av miljö för verksamheten, val av informationskanaler och val av informationsteknik.

4.15.3 Åtgärder

Med utgångspunkt i samordnings- och differentieringsmålet förordar kulturrådet bl a följande.

1. En ökad samverkan bör komma till stånd mellan organ och institutioner inom kulturområdet och andra samhällsområden.
2. En ökad samverkan inom kulturområdet bör stimuleras genom inrättande av politiska och administrativa organ med ett samlat ansvar på lokal, regional och central nivå.
3. Samarbetsorgan för intressenter inom och

utanför kulturområdet bör skapas i kommuner och län.

4. Kulturinstitutionerna bör i ökad utsträckning inrikta sin verksamhet mot uppsökande former och verksamhet för text barn och ungdom.

4.16 *Gemenskap och aktivitet*

4.16.1 Formulering

Kulturrådet föreslår, att följande bör gälla som ett tredje delmål för samhällets kulturpolitik:

De kulturpolitiska åtgärderna skall utformas så att de kan förbättra kommunikationen mellan olika grupper i samhället och ge fler människor möjlighet till kulturell verksamhet.

4.16.2 Motivering

Såväl massmedierna som de konstnärliga uttrycksformerna kan ses som medier för kommunikation mellan grupper och mellan individer. De utgör alltså både informationsmedel och instrument för åsiktsutbyte och gemensamma upplevelser.

Många former av kulturell verksamhet vidgar vår verklighetsuppfattning och ökar insikten om vår egen och andra människors situation. Kulturlivets olika uttrycksformer fungerar från samhällets synpunkt i vid mening som ett "rapportsystem" som ger impulser och instrument för en ständig omprövning av värderingar. Genom att föra människan utöver de gränser hennes värderingar och erfarenheter tidigare satt, kan kulturen fungera som instrument för förändring av individers och gruppers åsikter och attityder. Såväl de konstnärliga uttrycksformerna som massmedierna kan genom sin förmåga att väcka och skapa opinion påverka samhällets utformning.

Radio och TV, tidningar och böcker utgör de dominerande kanalerna för information i samhället. Dessa medier – tillsammans med grammofoonskivor och bandupptagningar – utgör också de viktigaste formerna för förmedling av musik, teater, litteratur, film och

1000 KRONOR
till bärplockarna
... stude planet

3 000 på Qul i Backen

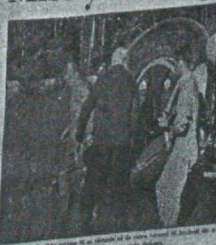
Först några fler månfärder sedan en Mars-resa om 15 år

SPORT
EXTRA

Tempoloppet
bort från SM

[illegible]

Alla 3 överlevde kra Misslyckades göra upp

**- Nonchalerade uppgift
hårdar Bispgården-bo**

[illegible]

Pa
mandag
kl. 8.30 börjar
Burmans
SKO-realisation
Major av kvalitetskor
I herr, dam- och barn
även sandaler, västar, soffor och handskar
utförsäljning till **vara mycket nedsatta priser**
Öppet Ås avslutas med en KÅLLA
i Ås

Här bor astronauterna nu

Israel anfällt

Vi har just fått in
ACTUELL

• Lefsnættinn til
þossalónsþris
frán Gambelstodur!

trade
sundabon
hållen
guldgruppen

Vårdeleken i dag

15 IDAG

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

...the ... of ...

...to 1995. The
...of the
...to 1995. The
...of the

—Galler
Angebot in

Vi stödar in

[Faint, illegible handwritten notes]

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

bildkonst.

När det konstnärliga utbudet förmedlas på annat sätt än genom tekniska medier ger det ofta möjlighet till direkt kontakt mellan individer och mellan grupper. Kulturella insatser kan göras för att bryta isolering och främja åsiktsutbyte och debatt kring angelägna frågor och kan skapa former för lek och underhållning eller för annan gemensam upplevelse.

De konstnärliga uttrycksmedlen ger dessutom möjlighet till fri skapande verksamhet, som bygger på eget arbete och som kan ske i kollektiva former. Det behövs väsentligt öka de insatser från samhällets sida till den fria skapande verksamheten. Framför allt behövs i många fritids- och bostadsmiljöer resurser för gemensamma aktiviteter av kulturellt slag. Genom sådana aktiviteter finns det möjlighet att väcka och möta människors uttrycksbehov men också behovet av kontakt och gemenskap.

Insatser för att öka den kulturella aktiviteten är angelägna. Från praktiska och organisatoriska aspekter är det naturligt att främst behandla kollektiva aktivitetsformer. Det innebär inte att individens mottagande och utövande av kultur, som inte sker i grupp, skulle vara mindre betydelsefull. Aktiviteter som syftar till kontakt och kommunikation och aktiviteter som utgår från en individs behov och intressen kompletterar varandra. Mellan de båda aktivitetsformerna finns många gånger en fruktbar växelverkan.

4.16.3 Åtgärder

Med utgångspunkt i gemenskaps- och aktivitetsmålet förordar kulturrådet bl a följande.

1. Den kulturella verksamheten bör i ökad utsträckning förankras i närmiljön genom bl a en ökad uppsökande verksamhet samt bättre möjligheter till kollektiv skapande verksamhet i bostadsområdena.
2. Den icke yrkesmässiga skapande verksamheten bör få förstärkta och ändamålsenliga bidrag.
3. Samspelet mellan kultur och arbetsliv bör analyseras.

4.17 Yttrandefrihet

4.17.1 Formulering

Det fjärde delmål som kulturrådet föreslår är följande:

Kulturpolitiken skall medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas.

4.17.2 Motivering

Yttrandefrihet bör ses som rätten att i massmedier, konstnärliga medier och andra opinionsmedier fritt få uttrycka åsikter eller på annat sätt redovisa en inställning utan förhandsgranskning och utan andra hinder än de begränsningar allmän lag uppställer.

Yttrandefriheten tillhör de mål som kan förefalla okontroversiella. Det är ovanligt att man i demokratiska länder förnekar att målet är fundamentalt för en kulturpolitik. Men så snart det gäller frihetens gränser blir frågan svårare och mera kontroversiell. Lika litet som för annan frihet kan yttrandefriheten bestämmas i absoluta termer. Det viktiga blir därför vilken innebörd den ges och hur den avgränsas.

Konstnärlig verksamhet är en form av utforskning av verkligheten. Den syftar ofta till att kritiskt belysa villkoren i vårt samhälle och för mänskligt liv över huvud. Yttrandefriheten inom institutionerna riskerar alltid att beskäras. Tidigare accepterade värderingar sätts tid efter annan i fråga. Det gäller estetiska, moraliska och politiska förhållanden. Det är sannolikt att normdiskussionen numera har en annan bredd och omfattning än tidigare. Mycket beror det på massmediernas möjligheter att spegla utvecklingen i hela världen. Inte bara information utan också idéer sprids allt snabbare.

Om personalen inom kulturinstitutionerna inte får stor frihet att utforma verksamheten under ansvar är risken betydande att institutionerna förlorar sin vitalitet och därmed också förmågan att stimulera kulturlivet och samhällsmiljön i stort. Om de som ansvarar

för kulturpolitiken inte har mod att ge institutionerna den nödvändiga friheten kan alla insatser mista hela sitt värde. Många diktaturer berömmar sig av ett frikostigt stöd till sina kulturinstitutioner. Likafullt är dessas funktion i samhället i grunden hämmad genom en starkt beskuren yttrandefrihet.

En på olika sätt formellt reglerad frihet kan bli en fiktion om det inte finns reella möjligheter att utnyttja den. Många av samhällets åtgärder på kulturområdet kan motiveras med viljan att skapa faktiska möjligheter för att göra den konstnärliga yttrandefriheten reell eller för att inte de faktiska möjligheterna till en allmän opinionsbildning skall begränsas. De kulturpolitiska åtgärderna skall således skapa förutsättningarna för ett kulturliv präglad av mångfald i innehåll och uttrycksformer.

Om opinioner av skilda slag fritt skall kunna komma till tals krävs det många olika organ med ledningar som är sinsemellan oavhängiga och som har olika sammansättning. Detta är ett av motiven för den decentralisering som kulturrådet rekommenderar. Det är också ett motiv för ökade insatser från samhällets sida till kulturinstitutionerna, till fri kollektiv skapande verksamhet, till filmen och litteraturen samt till stipendier och ersättningar åt kulturarbetarna.

4.17.3 Åtgärder

Kulturrådet drar bl a följande slutsatser av detta mål.

1. Yttrandefriheten bör regleras i grundlag.
2. Klara regler bör gälla för ansvarsfördelningen inom kulturinstitutionerna mellan styrelse och chef och övrig personal.
3. Staten bör garantera en mångsidig tidnings- och tidskriftsutgivning.
4. De fria yrkesmässiga grupperna bör ges bättre arbetsvillkor och tryggare anställningsförhållanden.
5. Kulturell verksamhet och skapande aktivitet inom föreningar och grupper av olika slag bör få ökat samhällsstöd.

4.18 Konstnärlig förnyelse

4.18.1 Formulering

Som ett femte delmål föreslår kulturrådet följande:

Kulturpolitiken skall möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse.

4.18.2 Motivering

Nära förknippat med målet att skydda yttrandefriheten är kulturpolitikens uppgift att möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse. Utan frihet att uttrycka och gestalta kan något genuint nyskapande inte komma till stånd.

Det kvalificerade *konstnärliga* arbetet utgör en fortlöpande experimentverksamhet. Dess syfte är bl a att finna nya övertygande konstnärliga uttryck för individuella och kollektiva behov och upplevelser, att konstnärligt dokumentera förändringarna i vår omvärld och att göra existerande behov medvetna för nya grupper. Det konstnärliga utvecklingsarbetet har alltså ytterst betydelse för att vidga vårt upplevelsefält och komplettera eller korrigera vår verklighetsuppfattning.

Det gäller för alla samhällsområden att utvecklingen förs framåt genom forskning, experiment och nyskapande. Också det konstnärliga arbetet i samhället kräver utrymme för försök och experiment med olika uttrycksmedel, olika material och olika medier. Detta utvecklingsarbete måste – liksom den forskning som förekommer på andra områden – få bedrivas utan att efterfrågan är säkrad. Det kräver ofta särskilt stöd för att det skall kunna genomföras. Det är en elementär kulturpolitisk uppgift för samhället att i tillräcklig utsträckning ge det stöd och de resurser som erfordras.

Kulturens uttrycksformer och uttrycksmöjligheter förändras ständigt. Radio och TV har skapat nya konstformer och nya former för information och underhållning. Dessa medier utgör instrument som starkt påverkar de kulturella förhållandena – de

kan berika människornas liv men också göra det mera enkelspårigt. Det är viktigt att olika grupper av konstnärligt arbetande erbjuds möjligheter att verka inom dessa medier och på sina olika områden få bidra till deras utveckling. Kulturpolitiken måste ha siktet inställt på framtiden och räkna med att dessa och andra nya medier kommer att medföra en fortgående förändring av kommunikationsprocessen.

I de medier för kommunikation som de traditionella kulturinstitutionerna utgör, är förnyelsen i hög grad en förutsättning för verksamheten. Men då denna verksamhet delvis finansieras av publikintäkter är den också beroende av publikens sammansättning och vanor. Det behövs för den skull ett utrymme för experiment som man inte alltid i förväg kan vara säker på blir lönande.

En annan del av det konstnärliga utvecklingsarbetet är beroende av tekniska, lokalmässiga och andra resurser, t ex när det gäller arbete med nya material. Man är här ofta beroende av kollektiva resurser som endast kan komma till stånd med samhällets stöd.

Av hävd har samhällets stöd nästan helt riktats till konstutövare i vissa genrer inom de olika konstområdena. Samhällets insatser bör emellertid avse konstområdena som helhet och främja en utveckling även inom genrer som hittills inte alls eller endast i ringa omfattning erhållit stöd.

Förnyelse kräver aktiva internationella kontakter. Det hör till samhällets uppgifter att på olika sätt möjliggöra sådana — t ex genom att underlätta utbyte av informationer mellan länderna och genom att medverka till ett internationellt personutbyte.

Vid sidan om det konstnärliga arbetet med nya uttrycksformer, nya medier och nya material behövs utrymme för ett mera *allmänt kulturellt utvecklingsarbete*. Det gäller bl a metoder för att finna nya former att väcka tidigare inaktiva gruppers intresse och stimulera dem till deltagande i kulturell verksamhet. Också en sådan experimentverksamhet bör kunna påräkna samhällets stöd.

4.18.3 Åtgärder

Kulturrådet drar bl a följande slutsatser av detta mål.

1. De fria kulturarbetarnas villkor bör förbättras.
2. Utvecklingsarbetet inom den fria kollektiva skapande verksamheten bör stimuleras.
3. Utbildningen inom kulturområdet bör utformas så att den främjar konstnärlig och kulturell förnyelse.

4.19 Bevarandet av äldre kultur

4.19.1 Formulering

Kulturrådet föreslår som det sjätte delmålet för samhällets kulturpolitik:

Kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs.

4.19.2 Motivering

Vid utformningen av samhällsmiljön måste hänsyn tas också till gångna tiders kultur. En miljö kan aldrig utformas enbart på grundval av den samtida kulturen. Kontakten bakåt måste finnas. Om kultur är utforskning och kritik av det samtida samhället, kan man aldrig göra sig historielös. Den traditionslösa kulturen är otänkbar. Det måste därför vara ett kulturpolitiskt mål att ta till vara och göra äldre tiders kultur levande.

Inom varje kultursektor söker man i olika utsträckning hålla äldre tiders verk levande. Insatser för att bevara är helt dominerande för kulturminnesvård och arkivväsen. Inom musik, teater och dans är äldre verk självklara inslag i institutionernas verksamhet och så är eller bör också vara fallet inom bildkonst och litteratur.

Teknikens utveckling har inneburit att våra möjligheter att ta till vara äldre tiders kultur förbättrats högst väsentligt. Nuvarande metoder inom byggnadsteknik, konserveringsteknik, arkivering och reproducering tillåter helt andra insatser än för endast en kort tid sedan. Motsvarande betydande förbättringar i fråga om möjligheterna att förmedla kunskap om äldre kulturer har skett

genom TV:s, filmens, radio- och bandteknikens utveckling.

De tekniska landvinningarna öppnar emellertid inte enbart nya möjligheter att ta till vara och levandegöra vårt kulturarv. De kan också utnyttjas på ett sätt som medför risker för kulturlivet. Kommersiell exploatering av TV-satelliter, band- och TV-kassetter och ett ökat beroende av den internationella bokmarknaden är exempel på sådana tendenser.

Målet att bevara och levandegöra äldre tiders kultur innebär inte ett ensidigt värnande om det nationellt särpräglade. Det måste fastmer vidgas att omfatta en ökad kontakt med andra länders kultur. Vårt kulturarv är endast en del av världens gemensamma.

4.19.3 Åtgärder

De sektorer av det kulturpolitiska området som närmast berörs av detta mål är föremål för särskilda sektorsutredningar. Kulturminnesvård och museiväsen utreds av MUS 65. Litteraturutredningen får förutsättas komma in på behovet av stöd till utgivning av äldre svensk litteratur. Filmutredningen får förutsättas ta upp frågan om samhällets ansvar för lösandet av bevarandeproblemen inom filmområdet. Dataarkiveringskommittén behandlar vissa frågor inom arkivområdet. Mot denna bakgrund lägger kulturrådet inte fram egna detaljerade förslag med hänvisning till bevarandemålet.

4.20 Samhällets ansvar

4.20.1 Formulering

Det sjunde och sista delmålet för samhällets kulturpolitik bör enligt kulturrådet formuleras sålunda:

Samhället har ett övergripande ansvar för att främja mångsidighet och spridning av kulturutbudet och för att minska eller hindra den negativa verkan som marknadsökonomi kan medföra.

4.20.2 Motivering

Större delen av kulturproduktionen och kulturdistributionen ligger i dag i privata hän-

der. Det gäller stora delar av musikområdet och större delen av konstmarknaden. Film-, bok-, tidnings- och tidskriftsproduktionen är nästan helt privat. Nästan hela bok-, tidnings- och tidskriftshandeln drivs i enskild regi. Detsamma gäller större delen av filmproduktionen och filmdistributionen.

Den privata kulturverksamheten måste genom kravet på lönsamhet bedrivas med andra mål än dem samhället sätter upp för sin kulturpolitik. Lönsamhetskravet framträder dock på olika sätt allt efter ägarstrukturen. Skillnaderna är stora mellan t ex internationella storföretag och ett producentkooperativt företag.

Lönsamhetskravet medför att kulturverksamhet i enskild regi inte kan garantera en mångsidig och geografiskt jämnt fördelad kulturproduktion och kulturverksamhet eller en rimlig försörjning för kulturarbetarna. Om endast lönsamheten blir avgörande för vad som skall produceras och hur produktionen skall spridas, kan det leda till utarmning och förflackning. Många människor, särskilt de unga och de sämre utbildade, blir lätt utsatta för ensidig påverkan av ett kulturutbud som är torftigt och undermåligt, produkter som exempelvis spekulerar i våldsmentalitet eller ger en bild av samhället som är styrd av producentintressen.

När kulturproduktion och kulturverksamhet i enskilda händer inte kan åstadkomma mångsidighet och jämn fördelning, måste samhället sätta in kulturpolitiska åtgärder. Samhället har redan tagit ansvar för kulturutbud som ansetts särskilt angeläget och för kulturell verksamhet som annars helt skulle ha fallit bort. Ofta har emellertid samhället uppträtt passivt när det gällt att trygga kulturförsörjningen. Sålunda har staten – på några viktiga undantag när – vidtagit åtgärder först när den privatfinansierade verksamheten inte kunnat bedrivas lönsamt.

Insatserna bör i framtiden i större utsträckning inriktas på att erbjuda alternativ till det privata kulturutbudet inom olika sektorer. På så sätt kan samhället bidra till en förändring av strukturen på kulturutbudet som helhet och till en ökning av den

totala utbudsvolymen. Detta förutsätter att insatser görs inom en sektor redan innan akuta krissituationer uppstått. Samhället skall även kunna arbeta i ett direkt konkurrensförhållande med den privata kultursektorn.

De kulturpolitiska åtgärder som kan behövas från samhällets sida måste bli mycket olikartade både till formen och till graden av åtaganden.

En möjlighet är överenskommelser mellan staten och en bransch såsom filmavtalet. Andra vägar att påverka den privata kultursektorn är beskattning, t ex annons- och reklamskatt, eller skattebefrielse, t ex moms-befrielsen för filmen och vissa tidskrifter. Samhället kan vidare gå in med subventioner av typen press- och tidsskriftsstöd eller lån till bl a producentkooperativa företag. Samhället kan uppträda som köpare såsom vid bibliotekens litteraturköp samt statens och kommunernas inköp av konst. Alla dessa former av ingripanden från samhällets sida kan ske utan att den privata företagsformen ifrågasätts. Samhället kan också ta på sig ansvaret att reglera ramen för en verksamhet som bedrivs i fristående form, t ex Sveriges Radio. Slutligen kan alternativet med en helt eller övervägande statlig produktion tänkas som t ex på teaterområdet.

Flertalet av de nämnda formerna av åtgärder innebär att samhället självt tar ansvar för eller stödjer verksamheten. Ofta måste emellertid valet bli att erbjuda nya alternativ genom kompletterande verksamhet inom sektorn i fråga eller inom angränsande sektorer.

Sambandet mellan åtgärder som vidtas inom olika sektorer måste belysas väl. Andelen egenproduktion inom Sveriges Radio har t ex avgörande betydelse för filmproduktionen i landet. Beslut om hur skolböcker skall inköpas får konsekvenser för bokhandeln i landet etc.

Staten har markerat sitt övergripande ansvar för kulturförsörjningen genom åtaganden som gällt hela sektorer eller delavsnitt av kulturlivet eller haft formen av punktsatser. Omfattande utredningsverksamhet har

satts igång i fråga om kulturavsnitt med starkt privat dominans. Den framtida kulturpolitiken måste innebära, att dessa initiativ följs upp liksom också utvecklingen och effekterna på olika sektorer och för olika grupper. Som riktpunkt för denna uppföljning tjänar de allmänna mål som gäller för samhällets kulturpolitik.

4.20.3 Åtgärder

Stora delar av den privatfinansierade delen av kulturområdet utreds f n av statliga utredningar. Mot denna bakgrund lägger kulturrådet inte fram preciserade förslag med hänvisning till ansvarighetsmålet. Kulturrådet redovisar i 5.6 sin allmänna bedömning av behovet av samhälleliga insatser på den privata kultursektorn. Kulturrådet kommer i nästa betänkande att lämna förslag som rör kulturarbetarnas verksamhet och villkor samt belysa deras förhållande till den privata kulturmarknaden.

5.1 Verksamhetsformerna

Avvägningar av de samhälleliga insatserna på kulturområdet som baserats på en kulturpolitisk helhetssyn har inte gjorts i någon högre grad under 1960-talet. Sådana avvägningar blir ofrånkomliga i framtiden. Det är då viktigt att de görs utifrån formulerade mål för verksamheten och i medvetande om de olika verksamhetsformernas roll i kulturlivet.

Kulturrådet skiljer mellan följande verksamhetsformer: *enskilt skapande*, *fritt kollektivt skapande*, *institutionernas verksamhet*, *radio och television* och *privat driven verksamhet*. Trots att utbildningsväsendet inte förs till det kulturpolitiska området berörs i detta kapitel också skolans kulturella uppgifter.

Det ansvar samhället tagit på sig för de olika verksamhetsformerna är av olika slag. För kulturinstitutionerna har samhället sedan lång tid ett direkt organisatoriskt och ekonomiskt ansvar. Detsamma gäller för större delen av utbildningen inom kulturområdet. I fråga om etermedierna beslutar statsmakterna om den allmänna ramen för verksamheten. För det fria kollektiva skapande som förekommer är samhällsstödet av avgörande betydelse. Samhället har utöver de allmänna reglerna för bidragen dock inget inflytande över hur verksamheten bedrivs. I fråga om de fria kulturarbetarna finns krav på samhället att ansvara för att deras försörjningssituation blir rimlig. När väsentliga de-

lar av kulturproduktionen är i privat ägo, har samhället enligt kulturrådets mening att se till att utbudet inte blir ensidigt och att nyttigheterna inte blir tillgängliga bara för ett fåtal.

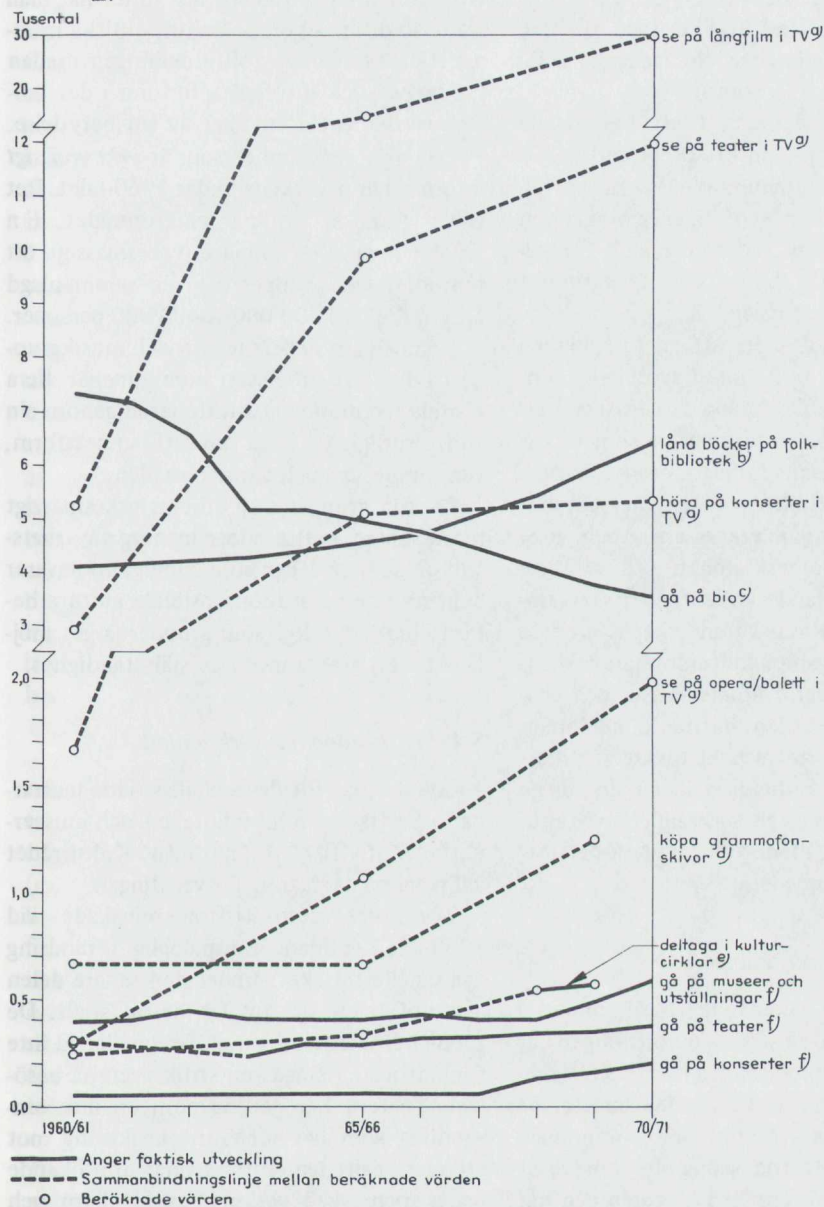
För att kunna göra avvägningar av samhällets insatser för de olika verksamhetsformerna behövs data om utvecklingen. Figur 1 visar en aspekt på utvecklingen av vissa kulturaktiviteter under 1960-talet. Totalsiffrorna ger främst en allmän uppfattning om proportionerna mellan aktiviteterna och utvecklingstendenserna i stort.

5.2 Enskilt skapande

Ett grundläggande krav på en framtida kulturpolitik är att de fria kulturarbetarna får rimliga levnadsvillkor. Flera vägar måste prövas. En väg är stöd till kulturinstitutioner, etermedier och privat driven kulturverksamhet. Allt detta har stor indirekt betydelse för de fria kulturarbetarna. Detta indirekta stöd är dock inte tillräckligt.

De fritt verkande kulturarbetarna kommer sannolikt alltid att svara för en stor del av den yrkesmässiga verksamheten inom kulturområdet. Möjligheterna för dem att få arbete och utkomst måste bli bättre än vad den privata företagsamheten på kulturområdet hittills har åstadkommit. I många fall bör ersättningarna för prestationerna förbättras. Dessutom behövs kompletterande ersätt-

Figur 1. Deltagande i olika kulturaktiviteter under 1960-talet. Genomsnittligt antal gånger per individ och år.

^{a)} Antalet tittare beräknat med utgångspunkt i vissa antaganden rörande TV:s programsammansättning och publik för budgetåren 1960/61, 1965/66 och 1970/71.

^{b)} Antalet lån vid folkbibliotek exkl skolbibliotek.

^{c)} Antalet biografbesök.

^{d)} Antalet skivor försålda av de till Grammofonleverantörernas förening anslutna bolagen enligt Fonogrammen i musiklivet (SOU 1971:73 s 57).

^{e)} Beräkningen bygger på att varje deltagare i en kulturcirkel varit närvarande 7,5 gånger under cirkelns lopp (10 sammankomster med 75 %-ig närvaro).

^{f)} Antalet besök vid statliga och statsunderstödda kulturinstitutioner.

ningar i olika former bl a för att garantera en fortsatt konstnärlig förnyelse och för att ge kulturarbetarna, som är hänvisade till den kommersiella marknaden, rimliga levnadsvillkor också under ålderdomen.

Kulturrådet avser att i ett kommande betänkande lägga fram ett program för förbättring av kulturarbetarnas ekonomiska villkor. De mål och den organisation inom kulturområdet som rådet föreslår i föreliggande betänkande bildar en utgångspunkt för de kommande förslagen.

Det har ibland sagts att en satsning på folklig skapande verksamhet av det slag som rådet föreslår skulle kunna få negativa återverkningar för de kulturarbetare som verkar yrkesmässigt. Sådana farhågor är inte befogade menar kulturrådet, som i stället betonar växelverkan mellan yrkesmässig och icke yrkesmässig kulturverksamhet.

Får en omfattande kollektiv, fri verksamhet möjlighet att växa fram, skapas intresse för och efterfrågan på kulturarbetarnas medverkan och på deras arbetsinsatser och produkter och med den bättre kännedomen skapas också större respekt för deras yrkeskunnande. Kulturarbetarna kan i sin tur ge den icke yrkesmässiga verksamheten stimulans genom sina mera avancerade arbetsformer och uttrycksmedel.

5.3 Fritt kollektivt skapande

Fritt kollektivt skapande förekommer i många former. Den största omfattningen har den som *inte är yrkesmässigt inriktad*. Kommunerna gör mycket betydande insatser på detta område bl a genom den kommunala musikskolan. Det fria skapande som vuxit fram genom studiecirklar i kulturämnen har expanderat starkt under 1960-talet. Det antal människor som i dag deltar i olika former av kollektivt skapande verksamhet kan uppskattas till 600 000 – 700 000 personer.

Åtgärder för att stimulera det fria kollektiva skapandet måste enligt kulturrådets mening vara ett av de viktiga inslagen i samhällets kulturpolitik i framtiden. Denna fria verksamhet erbjuder arbetsformer som är

smidiga och anpassbara till deltagarnas intressen och bakgrund. På det sättet når man fram till differentierade kulturpolitiska insatser. Den markerade rollfördelningen mellan producent och mottagare förlorar i det kollektiva skapandet mycket av sin betydelse.

Den fria verksamhet som är *yrkesmässigt inriktad* har utvecklats under 1960-talet. Det gäller framför allt på teaterområdet. F n arbetar mer eller mindre yrkesmässigt ett femtiotal fria grupper med en sammanlagd årlig publik på 300 000 – 400 000 personer.

Framför allt de fria teater- och musikgrupperna har ett arbetssätt som innebär flera fördelar gentemot institutionerna genom sin större rörlighet i fråga om verksamhetsform, verksamhetsart och ämnesområden.

De fria grupper som arbetar yrkesmässigt måste enligt kulturrådets mening få arbetsvillkor som så långt som möjligt motsvarar dem som de institutionsanställda kulturarbetarna har samtidigt som grupperna ges möjligheter att arbeta med stor självständighet.

5.4 Institutionernas verksamhet

1960-talet har för de samhällsstödda teatrar- na, orkestrarna, folkbiblioteken och museerna inneburit flera förändringar. Kulturrådet vill peka på några drag i utvecklingen.

Teatrarnas besöksiffror minskade vid 1960-talets början. En påtaglig förändring har emellertid skett under den senare delen av 1960-talet, då antalet besök stigit. De totala besöksiffrorna avslöjar emellertid inte förändringar i fråga om strukturen på besöken. Teatern har gått igenom en inre omvandling som har inneburit inriktning mot ett mer spritt teaterutbud, mer uppsökande teater och ökad verksamhet för barn och ungdom. Teaterbesökens ökning har troligen en elementär förklaring, nämligen att den levande teatern blivit tillgänglig för fler människor. Ökningen av antalet teaterbesök har möjliggjorts genom jämförelsevis stora insatser från samhällets sida. Samhället betalar en allt större del av kostnaden per besökare eller 70 – 90 % år 1970. Antalet teaterbesök var samma år ca 3 milj.

Situationen för den samhällsstödda *konsertermusiken* är likartad teaterns. Denna form av levande musik sprids nu i delvis nya former. Den ökning som skett för konsertbesöken faller på Rikskonserter, vars verksamhet till största delen består av skolkonserter. Liksom teatern har också levande musik av denna form blivit tillgänglig för fler människor. Antalet konsertbesök vid de statsunderstödda musikinstitutionerna var år 1970 ca 1,5 milj.

Besöken vid samhällsstödda större *musei- och utställningsinstitutioner* eller vid utställningar som dessa ordnar har ökat väsentligt under 1960-talet. Orsakerna är flera. En allt större del av museernas totala resurser ägnas åt utåtriktad verksamhet. Utställningar förläggs allt oftare till bostadsområden, bibliotek, arbetsplatser och vårdinrättningar. Samarbetet med skola och organisationsliv har byggts ut. Expansionen inom museisektorn har liksom för teater och musik krävt samhälleliga insatser. Enbart det statliga stödet har i fasta priser mer än fördubblats under 1960-talet.

Av kulturinstitutionerna är det *folkbiblioteken* som expanderat mest under 1960-talet. Antalet lån av fack- och skönlitteratur tillsammans taget har ökat från 30 till 52 milj (exkl skolbiblioteken) eller med 73 %. Biblioteksutlåningen kräver växande insatser från samhällets sida. Folkbiblioteken är de institutioner som samhället satsar mest på, och liksom i fråga om den kommunala musikskolan är denna utveckling kommunernas förtjänst. År 1970 var kommunernas biblioteksanslag 178 milj kr.

Till bokutlåningens expansion under 1960-talet finns det flera förklaringar. En rad nya biblioteksbyggnader har tillkommit. Verksamheten med bokbussar har byggts ut. Biblioteken håller öppet längre. Utbildningsväsendets och särskilt vuxenutbildningens stora expansion är en bidragande orsak. De ökade bokpriserna som minskar allmänhetens benägenhet att köpa egna böcker kan vara ytterligare en förklaring.

Kulturinstitutionerna har under 1960-talet överlag alltmer satsat på uppsökande

verksamhet och mer på verksamhet för barn och ungdom. Det är sannolikt att institutionerna når större publikgrupper än tidigare. Empiriska undersökningar saknas emellertid som visar i vilken utsträckning ökningarna i besöksantal och boklån beror på att det är samma personer som är mer aktiva eller om verkligen gruppen av aktiva ökats. Mycket tyder dock på att kulturinstitutionernas isolering håller på att brytas och att de ökade talen beror på att det är fler människor som tar del av institutionernas utbud eller utnyttjar deras tjänster.

Kulturinstitutionen är i vissa avseenden en fördelaktig produktions- och distributionsform. Den har kontinuitet i arbetet och förhållandevis klara former för beslut, insyn och ansvar i fråga om ekonomi och administration. Samhället har ett inflytande över sina ekonomiska insatser, personalen har jämförelsevis trygga anställningsförhållanden. Publiken garanteras ett visst minimiutbud. Institutionerna har vidare en betydelsefull roll som inspirationskällor och miljöer för ett kulturellt utvecklingsarbete.

En jämnare fördelning både geografiskt och socialt av institutionernas verksamhet är en betydelsefull kulturpolitisk fråga för framtiden. Samhället bör garantera att det finns ett nät av kulturinstitutioner med en bred utåtriktad verksamhet. Begränsningen till vissa konstformer eller vissa epokers konst bör minskas. Att vissa kulturinstitutioner framför allt på central nivå, tex central-museerna har en avgränsad inriktning är dock ofrånkomligt. Många gånger är det också önskvärt att även regionala institutioner specialiserar sig.

5.5 Radio och television

Kulturrådet hänför radio och television till det kulturpolitiska området. Huvudorsaken är inte kulturutbudet i snäv mening i dessa medier. I stället är det uppfattningen att det inte går att skilja informationssektorn dvs radio, television och press, från de sektorer som hittills räknats till kulturområdet. Det är fråga om ett samspel mellan etermedier

och andra former för kommunikation och äsiktsutbyte.

Det mest betydelsefulla som har hänt inom kulturområdet under det senaste decenniet har varit televisionens genombrott. År 1960/61 hade 40 % av alla hushåll TV-apparater. Det fanns en kanal med en sändningstid av 24 timmar i veckan. År 1970/71 hade 85 % av alla hushåll TV-apparater. Sändningstiden hade ökat till 71 timmar i veckan. Täckningsgraden för TV 1 var inemot 100 % mot 80 % vid decenniets början och för TV 2 som tillkommit under decenniet ca 95 %. Detta innebär att information, debatt och kulturstoff kan nå flertalet invånare i deras hem oavsett bostadsort och social hemmahörighet. Detta betyder ojämlikhet mycket mer än andra kulturpolitiska insatser för att minska människors isolering, ge bättre information, höja allmänbildningen, skapa större medvetenhet och rikare kulturupplevelser.

Sveriges Radios organisatoriska uppbyggnad är beslutad av statsmakterna. Företaget har emellertid garanterats en hög grad av självständighet. Det förekommer därför inte att man med direkta kulturpolitiska åtgärder söker påverka Sveriges Radio. Kulturrådet för dock fram vissa allmänna synpunkter på verksamheten och lägger på några punkter fram direkta förslag.

Kulturrådet diskuterar i kapitel 6 behovet av en yttrandefrihetslag i grundlagsform som bl a omfattar radio- och TV-verksamheten. Vidare föreslår rådet i nämnda kapitel att personalen normalt bör vara representerad i institutionernas styrelser. Detta bör också gälla Sveriges Radios där personalrepresentanter f n endast är adjungerade.

Enligt statsmakternas beslut år 1966 bör på sikt en fjärdedel av programproduktionen ske regionalt. Målet beräknas vara uppnått budgetåret 1972/73 när det gäller televisionen. Denna andel för den regionala programproduktionen bör dock enligt kulturrådets mening betraktas som en miniminivå i fråga om decentraliseringsgrad för Sveriges Radios verksamhet.

Tidvis har debatten om radioavtalets före-

skrifter om programpolitiken varit mycket livlig. Kulturrådet finner det angeläget, att Sveriges Radio redovisar sina programprinciper och att en uppföljning görs i vad mån dessa följs. En sådan uppföljning kräver en bättre programstatistik än som f n finns. Nya metoder håller också på att arbetas fram. Redovisningen av programstatistiken bör lämpligen samordnas med de kulturstatistiska översikter som kulturrådet anser bör ges ut.

Den tekniska utvecklingen på radio- och TV-området har hittills gått mycket snabbt. Den utvidgning av sändningsmöjligheterna i radio som övervägs av 1969 års radioutredning bör kunna få stor betydelse genom de förbättrade förutsättningarna för mer differentierade program. Om detta leder till ökade produktions- och sändningsmöjligheter på lokal och regional nivå ligger det helt i linje med det föreslagna decentraliseringsmålet.

För den framtida utvecklingen av televisionen är kassett- och kabel-TV av särskilt intresse. De ger möjligheter till ett nytt funktionssätt för televisionen och medger även ett långt mer differentierat utbud än det som televisionens två kanaler i dag kan ge. I utvecklingen ligger också risker, som motiverar att samhället med uppmärksamhet följer utvecklingen.

Kulturutbudet i snäv mening i radio och television utgör en betydande del av den totala sändningstiden. Kulturrådet tar inte ställning till om detta utbud är rimligt avvägt i förhållande till de totala resurserna för radio- och TV-verksamhet. Det är emellertid uppenbart, att radio och television spelar en utomordentligt stor och för vissa befolkningsgrupper helt dominerande roll som kulturförmedlare. Etermedierna når ut till ett mycket stort antal människor oavsett bostadsort och social miljö. Om man jämför televisionens teater- och konsertpublik med antalet besök vid teater- och musikinstitutioner framträder televisionens dominans klart. 100 milj tittare på TV-teater år 1970 skall jämföras med 3 milj besök på den levande teatern, en publik på 40 milj vid TV-konserter med 1,5 milj besök på statsstödda kon-

serter med levande musik.

Det kan emellertid aldrig bli fråga om att välja antingen förmedling via etermedier eller de "levande" kulturinstitutionernas verksamhet. Problemet ligger i att avväga proportionerna och finna former för ett samspel. Kulturrådet för i kapitel 6 fram vissa förslag som syftar till att institutionernas konstnärliga resurser skall kunna utnyttjas bättre i radio och television. Särskilt diskuteras möjligheterna av att Operan och Dramatiska teatern som statliga teatrar i större utsträckning än f n skall framträda i dessa medier.

För den framtida kulturpolitiken är Sveriges Radios verksamhet av mycket stor betydelse. Det är mot den bakgrunden som kulturrådet föreslår att Sveriges Radio bör vara representerat i ett centralt kulturorgan, det nya kulturrådet, som föreslås inrättas. Vid diskussionen av den regionala kulturorganisationen förutsätts att Sveriges Radios regionalkontor blir representerade i de regionala samarbetsorgan som enligt kulturrådet bör inrättas.

I det nya kulturrådet och de regionala samarbetsorganen bör man kunna diskutera omfattningen och den allmänna inriktningen av samarbetet mellan Sveriges Radio och kulturinstitutionerna. Det nya kulturrådet bör vidare i samråd med Sveriges Radio kunna ta upp till diskussion de kulturpolitiska verkningarna av den tekniska utvecklingen på tex kassett- och kabel-TV-områdena, ljudradians och televisionens framtida kanalorganisation, möjligheterna att i framtiden med ökade sändningsmöjligheter nå nya publikkategorier med olika slag av program m m.

5.6 Privat driven kulturverksamhet

I ansvarighetsmålet (4.20) har kulturrådet angett det övergripande ansvar som samhället har och som även berör de privat drivna kulturverksamheterna. Kulturpolitiken skall garantera mångsidighet och spridning om de fria marknadskrafterna inte förmår detta på ett tillfredsställande sätt för viktiga delar av kulturområdet. Kulturpolitiken skall kunna

hindra den negativa verkan för människorna som marknadsekonomin kan medföra.

Av individernas kulturutgifter på ca 4 miljarder — vari även ingår kostnader för inköp av TV- och radioapparater, bandspelare, andra apparater och musikinstrument (ca 1,5 miljarder) — läggs 1,8 miljarder ner på *tidningar, tidskrifter och böcker*.

Dagstidningarnas nettoppaga har ökat med 15 % under 1960-talet. Veckopressens totalupplagor är mer konstanta. Utgifterna i fasta priser för bokköp har ökat med ca 55 % under 1960-talet. Det innebär att allmänhetens inköp av böcker ökat med i genomsnitt ca 5 % per år under perioden. Sett tillsammans med den ökade biblioteksutlåningen kan man alltså konstatera att läsandet sannolikt inte minskat under decenniet.

Kulturrådet finner det rimligt, att staten gör insatser till stöd för viktiga delar av bokproduktionen som har svårt att bära sig. Om det är risk att många och även relativt stora platser blir utan bokhandel, kan det bli aktuellt att samhället i någon form underlättar eller svarar för bokförsäljning där.

Trots den internationellt sett stora tidningskonsumtionen i vårt land rymmer tidningssektorn svåra problem, som ledde till att det år 1971 infördes ett statligt presstödet. Reformen fick sin särskilda karaktär genom att den kopplades med en ny annonskatt. Bakgrunden till reformen var koncentrationstendenserna i pressen. Antalet dagstidningar sjönk avsevärt under 1960-talet. De sk andratidningarnas upplageandel minskade. Införandet av presstödet motiverades med att den pågående koncentrationsprocessen innebär risker för att nyhetsförmedling och åsiktsbildning monopoliseras och att den därmed hotar demokratins funktionsduglighet.

Staten bör ge ett realstöd till pressen. Motiven för presstödet och för en annonskatt eller en reklamskatt är emellertid väsentligen olika, varför det inte finns någon anledning att koppla samman dem.

Samtidigt med att presstödet kom till, permanentades det mera blygsamma stöd till

tidskrifter som tidigare utgått i mer provisoriska former. Staten går på denna punkt in med ett direkt produktionsstöd till den privata kultursektorn. Detta är inom kulturrådet en principiell nyhet, som möjligen kan tjäna som förebild för ett kommande litteraturstöd. Kulturrådet anser tidskriftsstödet betydelsefullt. Det kommer sannolikt att behövas ökade resurser från statens sida för att garantera en fortsatt existens av tidskriftspressen, som inom ett så litet språkområde som vårt alltid måste ha svårt att klara sig.

Musiken har förmodligen aldrig nått så många som i dag. Denna position har uppnåtts genom musik förmedlad via radio, television, grammfon och bandspelare. Tekniken har utvecklats med stor snabbhet. Ljudåtergivningen har under 1960-talet förbättrats så att högtalare kan åstadkomma en mer störningsfri lyssnarsituation än konsertlokalen. Kanske är de förbättrade möjligheterna till en högklassig musikåtergivning i hemmiljö ett av de betydelsefullaste inslagen i musiklivet under 1960-talet. Den musik som återges via högtalare — i radio och television, via grammfonskivor och tonband — har expanderat kraftigt under 1960-talet.

I konsertbyråutredningens betänkande *Fonogrammen i musiklivet* (SOU 1971:73) diskuteras den levande musikens ställning i förhållande till högtalarmusik. Utredningen anser det inte vara rimligt att längre mana fram bilden av ett motsatsförhållande. De båda formerna har sin givna plats i dagens musikliv. De har var och en sina fördelar och de kompletterar varandra.

Utredningen föreslår olika statliga insatser för att stödja produktion och distribution av grammfonskivor, tonband etc samt för att förbättra konsumentinformationen, dokumentationen och forskningen inom området. Jämfört med omsättningen i hela branschen är det dock mycket begränsade insatser som föreslås. Kostnaderna för utredningens förslag uppgår till ca 4 milj kr. Detta belopp bör jämföras med den omsättning i grammfonskivebranschen som år 1970 beräknats till 200 milj kr.

Kulturrådet tillstyrker i sitt remissyttrande i huvudsak de av utredningen framlagda förslagen. Rådet föreslår dock att ansvaret för konsumentinformation inom området läggs på annat organ än Rikskonserter, vilket utredningen föreslår.

Filmbranschen har mer än någon annan bransch fått offra sin publik för televisionen. I Sverige minskade under perioden 1960–1969 antalet biobesök per 1 000 invånare med drygt hälften från 7 335 till 3 540 om året. I vissa andra länder var minskningen ändå kraftigare.

I ett första betänkande som 1968 års filmutredning lade fram år 1970, *Samhället och filmen* (SOU 1970:73), föreslås en rad olika samhälleliga stödåtgärder på filmområdet. Där förordas statliga stimulansbidrag till inredning och utrustning av biografier och kommunalt stöd till driften av sådana lokaler. Filmstudios bör få både kommunalt och statligt stöd. Vidare föreslås insatser på barnfilmområdet. I sitt remissyttrande över utredningen tillstyrker rådet bl a förslaget om bidrag till lokaler för filmvisning men förordar att dessa frågor ses tillsammans med övriga samlingslokalfrågor. Statsmakterna har ännu inte tagit ställning till filmutredningens första betänkande. Ett slutbetänkande väntas nästa år. Utan att avvakta filmutredningens förslag har statsmakterna nyligen beslutat införa ett statligt filmstöd. Införandet av detta hänger samman med en omfattande revision av filmavtalet.

Filmen bör ses som en kulturaktivitet jämställd med andra. Samhället måste alltså bidra till att en rimlig filmproduktion upprätthålls och att möjligheter skapas att se god film i olika delar av landet. Det statliga filmstöd som föreslagits och det ökade kommunala intresset för kvalitetsbiografier visar att en ny attityd håller på att växa fram.

Teatern är den sektor som mer än alla andra domineras av samhällsinstitutioner. Antalet privata teaterföretag är begränsat. De är helt koncentrerade till de största städerna. Det är angeläget, att privatteatern kan bestå som en komplettering till teaterutbudet i övrigt. Eftersom den i så hög grad är

en storstadsföreteelse, bör dock frågan om stöd till privatteatrarna vara en angelägenhet i första hand för de berörda kommunerna.

MUS 65 har i uppdrag att utreda *konstmarknaden*. Förslag kommer att läggas fram inom kort. Det är möjligt att MUS 65 med sina förslag inte kommer att täcka in hela marknaden för konst och konsthantverk. Ett kompletterande utredningsarbete kan i så fall visa sig nödvändigt.

5.7 Utbildningsväsendet och kulturen

Samhällets insatser inom utbildningsområdet kan föras tillbaka till samma övergripande mål som det kulturrådet föreslagit bör ligga till grund för kulturpolitiken. Utbildnings- och kulturpolitiken skulle kunna ses som en enhet. Skolan kan betraktas som en kulturinstitution som alla kommer i kontakt med under en period av sitt liv. Samhällets metoder för åtgärder på utbildnings- och kulturområdena är emellertid så olika att det är nödvändigt att behandla varje område för sig. Samspelet mellan de båda områdena är emellertid omfattande och betydelsefullt.

Jämsides med den schemabundna undervisningen i kulturämnen bedriver skolan ett omfattande samarbete med kulturinstitutionerna för att ge eleverna kontakt med teater, musik, museer och bibliotek. En viktig del av Riksteaterns, Rikskonserters och Riksställningars verksamhet är inriktad på skolungdom. Den fria skapande verksamheten i form av kommunala musikskolor är nära knuten till skolan. Radio och television har en betydelse för undervisningen som kan väntas öka. Även filmen spelar en viktig roll i skolans verksamhet. De enskilda kulturarbetarna har dock hittills inte utnyttjats så mycket inom utbildningsväsendet.

Reformarbetet inom ungdomsutbildningen har lett till att klyftan mellan generationerna vidgats vad gäller utbildningens längd och innehåll. År 1965 hade hälften av 20-åringarna enbart folkskola samt eventuell yrkesutbildning. Tio år senare har den andelen minskat till 10 %. År 1980 beräknas 90 % av 20 – 25-åringarna ha en elvaårig

skolutbildning bakom sig. Men om man ser till hela befolkningen samma år och bortser från resultatet av en expanderande vuxenutbildning, är det fortfarande bara ca hälften av alla personer i åldern 20 – 65 år som har genomgått grundskola eller högre utbildning. De övriga har som regel endast sex- eller sjuårig folkskola.

Vuxenutbildningen bidrar till att brygga över utbildningsklyftorna mellan generationerna. Den har fått en så betydande omfattning att mer än 1 milj individer nu beräknas delta i någon form av sådan utbildning. Dess expansion, som av allt att döma kommer att fortsätta, har betydelse ur kulturpolitisk synpunkt främst genom den ställning kulturämnena har i vissa delar av vuxenutbildningen men också genom den allmänt höjda bildningsnivån.

Kultursociologiska undersökningar visar att det finns ett samband mellan utbildningsnivå och inriktningen av en individs kulturaktiviteter. Utbildningsklyftan mellan generationerna kommer emellertid att bestå under en lång tid även om vuxenutbildningen gör stora insatser för att utjämna skillnaderna. Kulturpolitiken och alla som arbetar inom kulturområdet måste vara medvetna om detta. En utbyggnad av samarbetet mellan skola och kultur- och föreningsliv är nödvändig.

Kulturrådet föreslår åtgärder för att skollokalernas utnyttjande för kulturändamål på ett annat sätt än i dag skall bli en realitet. Vidare förordar kulturrådet en utveckling av samarbetet mellan skola, kulturinstitutioner och den kollektiva skapande verksamheten. En ökad samverkan föreslås mellan lokala skolstyrelser och kulturnämnder, mellan regionala kulturorgan och länskolnämnder samt mellan skolöverstyrelsen, utbildningsmyndigheter och det nya kulturrådet.

5.8 Kulturområdets struktur i framtiden

Genom förslagen till målformuleringar vill kulturrådet stryka under att de kulturpolitiska åtgärderna utgör en del av de totala insatserna för att skapa en bättre samhälls-

miljö. Därför bör också samspelet mellan kulturområdet och övriga samhällsområden ökas.

En av regeringen tillsatt grupp för framtidsstudier har i betänkandet Att välja framtid (SOU 1972:59) lagt fram ett underlag för diskussion och överväganden om framtidsstudier i Sverige.

Om framtidsstudier på sikt kommer att bedrivas i fasta former, är det angeläget att sådana studier inte ensidigt inriktas mot förändringar på samhällsekonomens och den yttre miljöns områden. Även om kulturområdet inte kvantitativt sett är något av de stora områdena spelar det ändå en viktig roll. Kulturens betydelse för utformningen och utnyttjandet av vår samhällsmiljö är stor även om den är svår mätbar. Ekonomiska och materiella fakta är otillräckliga indikatorer på levnadsnivå. Ett arbete med framtidsstudier måste för att bli meningsfullt ta hänsyn till samtliga faktorer som bidrar till att forma samhällsmiljön. Kulturverksamheten är en av dessa.

6 De samhällsstödda kulturinstitutionernas organisation och verksamhetsformer

6.1—2 Ansvaret för kulturinstitutionerna

Till *kulturinstitutioner* för kulturrådet de samhällsstödda teatrarna, orkestrarna, folkbiblioteken, museerna och konsthallarna. Även Folkets hus och Folkets park behandlas i anslutning till de nämnda institutionerna. Sveriges Radio är att betrakta som en kulturinstitution men behandlas på grund av dess särskilda ställning och verksamhet i annat sammanhang (5.5).

Gemensamt för kulturinstitutionerna är en formellt uppbyggd ledningsfunktion, fasta former för tillsyn och ansvar, samhällsfinansiering och kontinuerlig verksamhet.

6.2.1 Olika intressen bakom institutionerna

De *parter* som är närmast berörda av institutionernas verksamhet är samhället, personalen och publiken. Kulturrådet ger ett förslag till avvägning av parternas möjligheter till inflytande på verksamheten.

Samhället bör ha ett inflytande över den allmänna inriktningen av de samhällsstödda institutionernas verksamhet. Inflytandet möjliggörs genom bestämmelser och bidragsvillkor samt styrelserepresentation.

Personalen bör ha ett inflytande på sin arbetssituation samt på institutionens kulturella roll och verksamhetens innehåll. Detta bör kanaliseras genom styrelserepresentation, företagsnämnder, programråd och liknande samrådsformer.

Samhällsrepresentation i institutionsstyrelserna är en form av publikinflytande, men även andra former bör prövas som t ex representanter för föreningslivet i styrelserna och utveckling av publikorganisationer och stödföreningar.

6.2.2 Institutionernas yttrandefrihet

Kulturrådet konstaterar i målkapitlet (4.17) att yttrandefrihet bör ses som rätten att i och genom massmedier, konstnärliga och andra opinionsmedier fritt få uttrycka åsikter eller på annat sätt redovisa sin inställning utan förhandsgranskning och utan andra hinder än de begränsningar allmän lag uppställer.

Ett av de viktigare syftena med kulturpolitiken är att skapa organisatoriska former som främjar vitaliteten hos kulturinstitutionerna. Däri ingår att skapa en reell yttrandefrihet för institutionerna och inom dessa. Institutionerna skall självklart inte vara fredade för kritik. Kritiken får dock inte kopplas samman med påtryckningar från de anslagsbeviljande samhällsorganens sida. Ett kännetecken för kulturpolitiken i en demokrati är att man kan ge stöd även till sådant som man tycker illa om.

Olika vägar måste användas för att skapa en reell yttrandefrihet för institutionerna. *Riktlinjerna för institutionernas verksamhet* måste utformas klarare. De flesta institutioners uppgifter är f n inte klart definierade. Man har ibland dragit slutsatsen att det som

inte är direkt föreskrivet är otillåtet. Av stor betydelse är vidare *ansvarsfördelningen* mellan styrelse, institutionschef och personal.

En *enhetlig lagstiftning* som reglerar yttrandefriheten i alla medier är en väg att skapa klarare juridiska regler för institutions yttrandefrihet. F n intar det tryckta ordet samt radio och TV en särställning i fråga om regleringen av yttrandefriheten.

Den år 1970 tillsatta *massmedieutredningen* har i uppdrag att se över reglerna för yttrandefriheten i massmedier. Kulturrådet förordar att teater-, musik- och utställningsverksamhet skall betraktas som massmedier och skyddas på likartat sätt som det tryckta ordet, radio och TV samt film vad gäller yttrandefriheten. Då direktiven inte entydigt utäger att massmedieutredningen bör innefatta teater-, musik- och utställningsverksamhet i sitt förslag till grundlag, föreslår kulturrådet att utredningen får tilläggsdirektiv med den innebörden.

6.2.3 Företagsform

Institutionerna har många olika företagsformer. Det finns helt kommunala institutioner med en kommunal nämnd som ledningsorgan (t ex folkbibliotek), statliga myndigheter, aktiebolag, stiftelser, ekonomiska och ideella föreningar.

Av existerande *företagsformer* anser kulturrådet att för kulturinstitutioner med producerande uppgifter är stiftelsen f n den lämpligaste. Stiftelseformen medger att de stadgar och regler som meddelas i samband med anslagsgivning anpassas till varje institutions speciella verksamhet med den grad av detaljreglering som anses nödvändig. Med andra företagsformer sammanhänger regler, som inte är av betydelse eller t o m kan utgöra ett hinder för verksamheten. Vissa oklarheter som följer med stiftelseformen, t ex om anställdas tjänstemannaansvar och handlingars offentlighet, är inte av avgörande betydelse. Av nu existerande företagsformer är emellertid ingen helt lämplig för samhällsstödda kulturinstitutioner. Frågan om lämplig organisationsform bör utredas. Det är

önskvärt att komma fram till en form som är lämplig för både statligt och kommunalt stödda institutioner. Organisationsformen behöver sannolikt inte begränsas till kulturområdet.

6.2.4 Ansvarsfördelningen inom institutionen

Kulturrådet utgår från att institutionerna, oberoende av företagsform, skall ha en styrelse. Av avgörande betydelse är avgränsningen av styrelsens uppgift och ansvarsfördelningen mellan styrelsen, andra organ, chef och övrig personal. Oklarheter i denna fråga har bidragit till att konflikter uppkommit under de senaste åren.

En styrelsens allmänna uppgift är att se till att institutionens verksamhet anpassas efter de mål som gäller för statens eller vederbörande landstings eller kommuns kulturpolitik och de regler som utfärdats i form av instruktion eller på annat sätt.

Den ansvarsfördelning som tillämpas vid vissa statliga kulturinstitutioner har som huvudprincip att styrelsen leder institutionen och beslutar i ett antal bestämda ärendegrupper, nämligen

1. frågor om den allmänna inriktningen och omfattningen av verksamheten,
2. viktigare frågor om organisation, arbetsordning och tjänsteföreskrifter,
3. frågor om anslagsframställningar och större ekonomiska frågor,
4. tillsättning av vissa högre tjänster,
5. frågor som institutionschefen hänskjuter till styrelsen.

Ärenden som inte skall avgöras av styrelsen avgörs av chefen.

Ansvarsfördelningen vid de statliga kulturinstitutionerna innebär att styrelsen i regel inte kan ingripa i frågor som det inte ankommer på den att besluta om. Denna form av ansvarsfördelning bör eliminera flera konflikthanledningar inom institutionerna. Kulturrådet anser att motsvarande principer, i den mån de inte redan tillämpas, också bör följas inom kommunalt stödda institutioner. För institutioner som har kommunal nämnd

som styrelse regleras ansvarsfördelningen av kommunallagen.

I institutionernas styrelse bör det finnas representanter för samhällsorgan med det ekonomiska ansvaret, för personalen och publiken. Tidsbegränsade förordnanden bör tillämpas. Kulturrådet förordar därför som en allmän princip att ledamöterna inte får sitta mer än ett par förordnandeperioder — uppgående till sammanlagt högst sex år — om inte särskilda skäl föreligger.

Samhällsrepresentanterna skall inte under hänvisning till samhällets ekonomiska stöd ha den definitiva bestämmanderätten över institutionernas verksamhet. Inte heller finns det några särskilda skäl för att samhällsorganens representanter får partipolitiskt avvägd sammansättning. Personalrepresentationen bör vanligen inte begränsas till en ledamot. Personalföreträdare i de samhällsstödda kulturinstitutionernas styrelser bör införas utan att man avvaktar en eventuell lagstiftning om personalrepresentanter i privata företags styrelser.

Under styrelsen bör ledningen av institutionens verksamhet vara samlad hos en person, som skall kunna delegera viss del av ansvaret dels till självständigt skapande grupper, dels till en administratör. Begränsade förordnandeperioder för i första hand chefer med uppgift som konstnärlig ledare bör tillämpas.

6.3 Teater- och dansinstitutioner

6.3.1—3 Verksamhetens nuvarande omfattning och inriktning

Till teater- och dansinstitutioner hänförs Operan, Dramatiska teatern, Svenska riksteatern, Norrbottensteatern samt de nio statsunderstödda teatrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Borås, Norrköping—Linköping och Uppsala. Fria teatergrupper behandlas i kapitel 7.

Institutionsteaternas organisationsform varierar. Operan, Dramatiska teatern och fyra av stadsteatrarna är aktiebolag. Av de fem övriga är fyra ekonomiska föreningar och en

kommunal förvaltning. Svenska riksteatern och Norrbottensteatern är ideella föreningar.

Institutionsteaternas sammanlagda utbud har under större delen av 1960-talet varit mellan 7 000 och 8 000 föreställningar per år. Mot slutet av decenniet skedde en ökning till ca 10 000.

Under perioden 1960—1970 har antalet teaterbesök ökat från drygt 2,1 milj (exklusive andra turnéteaterorganisationer än Riksteatern) till 3,1 milj. Den största delen av denna ökning beror på Riksteaterns vidgade verksamhet. Satsningen på uppsökande teater, skolteater inklusive klassrumsteater, på annexscener, föreningsteater och liknande former som spelas för mindre publik per föreställning är en av orsakerna till att publikökningen inte varit lika snabb som ökningen av antalet föreställningar.

Barn- och skolteaterns andel av det totala antalet föreställningar har ökat avsevärt under 1960-talet, från 12 % spelåret 1960/61 till ca 30 % 1969/70.

Institutionsteaternas föreställningar är mycket ojämnt fördelade över landet. Klart bäst tillgodosedda med föreställningar är de tätast befolkade delarna av landet. Bilden har dock förändrats något de senaste åren bl a genom tillkomsten av Norrbottens läns-teater samt Riksteaterns ensembler i Västerås, Örebro, Skellefteå och Växjö.

6.3.4 Grunddragen i kulturrådets förslag rörande teatersektorn

Institutionsteaterns insatser under 1960-talet har, trots de förändringar som skett, inte svarat mot de behov som förelegat och de förväntningar som ställts. Utbudet av föreställningar har främst nått de redan teatervana och därmed i stor utsträckning de ekonomiskt och utbildningsmässigt bättre ställda grupperna i samhället. Geografiskt har utbudet varit ojämnt fördelat. Barn- och skolföreställningar har getts i otillräcklig omfattning. Den uppsökande verksamheten har endast långsamt ökat. Samarbetet mellan de olika teatrarna har varit litet, samarbete med

fria teatergrupper har knappast förekommit och samarbetet med radio och TV har varit begränsat.

Kulturrådet ser en jämnare geografisk spridning dels som ett mål i sig, dels som en viktig förutsättning för målgruppsinriktade åtgärder.

En jämnare geografisk spridning kan åstadkommas främst genom följande tre olika medel, nämligen

- fler regionala ensembler (länsteatrar),
- fler turnéer och turnéföreställningar av regionala eller centrala ensembler,
- ett ökat teaterutbud i TV, i framtiden även regionala program.

6.3.5 Förslag om inrättande av länsteatrar

Regionala teaterensembler (*länsteatrar*) svarar bättre mot de mål som kulturrådet föreslår än ökad central turnéverksamhet eller mer centralt producerad TV-teater. Självständiga regionala ensembler innebär ett direkt ansvar för personella och materiella resurser. Det blir lättare för teatern att hålla kontakt med publiken och med förmedlande och arrangerande organ. Verksamhetens omfattning, inriktning och former kan bättre anpassas till de behov och önskemål som finns. Samtidigt ökar möjligheterna till ett reellt medinflytande för avnämargrupperna i fråga om planerings- och beslutsfunktionerna.

Kulturrådet föreslår länen som enhet för regionala teaterensembler. I den mån länen inte är lämpliga enheter kan köp av föreställningar eller samgående mellan två län vara lösningen. Områden som av speciella geografiska eller befolkningsmässiga skäl hellre vill knyta an till ensembler i angränsande län än upprätta egna länsteatrar bör kunna göra det. Kulturrådet ser dock upprättande av länsteatrar som det primära medlet. Förhållandena i de största städerna kan göra särskilda lösningar nödvändiga där.

En nödvändig komplettering av regionensembleernas utbud bör ske genom utbyte mellan länen, produktion och distribution baserad på större regioner än län, en centralt

organiserad produktion och genom spridning av föreställningar från fria teatergrupper.

Landstingen bör ha huvudansvaret för den kulturverksamhet som man inom länen väljer att lägga på länsnivå. Den direkta ledningen av länsteatern bör dock vara fristående från de politiskt ansvariga organen. Länsteatrarna bör få stiftelseform innan någon ny lämpligare organisationsform kommit till. Stiftelseformen tillåter att olika intressenter, såsom landsting, hemkommun och föreningsliv, ställer sig bakom länsteatern och tillförsäkras inflytande samtidigt som stiftelsen blir fristående från de politiska organen.

Regionaliseringen av teaterverksamheten förutsätter statliga insatser. Statsbidraget bör ge en ekonomisk grund för verksamheten och vara så utformat att det stimulerar till ett regionalt ansvarstagande och en god regional spridning. Det bör vidare ge möjlighet att knyta an fria grupper till länsteatrarna samt stimulera utbyte av föreställningar med och köp av föreställningar från andra län. Statsbidraget bör även stimulera tillkomsten av mindre produktionsenheter.

Regionaliseringen av teaterverksamheten bör ske utan att den nuvarande verksamheten minskar i någon region. I län som nu har stadsteatrar kan en förskjutning i utbudet mellan hemkommun och övriga länsdelar komma att ske. Det är dock önskvärt att ett ökat regionalt utbud klaras genom en volymökning.

Kulturrådet finner ett rimligt mål vara att det finns en ensemble i flertalet län i början av 1980-talet. Regionaliseringen av teaterverksamheten bör ske genom att Riksteaterns landsortsbaserade ensembler och flertalet stadsteatrar omvandlas till länsteatrar samt genom att ett tiotal nya länsteatrar tillkommer. Staten bör aktivt främja regionaliseringen men länen avgör själva graden av aktivitet och formerna för denna.

6.3.6 Förslag rörande Riksteaterns förändrade roll

En utbyggnad av länsteatrar leder till en relativt genomgripande förändring av Riks-

teaterns verksamhet. Produktionen av föreställningar kan minska samtidigt som samordningsuppgifterna ökar avsevärt. Riksteaterns centrala verksamhet får fyra huvuduppgifter.

Den första blir att *samverka med länsteatern* för att bli åstadkomma ett samspel mellan centralt och regionalt utbud och ett utbyte av länsteaterföreställningar. De övriga blir *distribution av produktioner från andra teatrar än länsteatern*, t ex Operan, Dramatiska teatern och utländska gästspel, *egen produktion*, bl a musikteater som komplement till övrigt utbud, samt *expert- och konsultuppgifter*.

6.3.7 Förslag rörande de statliga teatern

Operan och Dramatiska teatern har betecknats som "nationalscener". Administrativt innebär det att det är fråga om teatrar under statligt inflytande och med statliga subventioner. I nationalscenbegreppet ligger vanligen också tanken på ett särskilt ansvar både för en klassisk, särskilt inhemsk repertoar och för konstnärlig förnyelse för hela landets teaterväsende. Ytterligare ett element har i utlandet och i Sverige lagts in i begreppet, nämligen ett ansvar för den stora publiken.

De konstnärliga resurserna och prestationerna vid de båda teatern kan komma större publikgrupper och grupper utanför Stockholmsområdet till del på två sätt. Den traditionella metoden är turnéer. Den andra vägen är distribution genom radio och framför allt TV. Båda dessa vägar bör användas.

Operan och Dramatiska teatern bör ge ett ökat antal föreställningar utanför Stockholmsområdet. En väg att främja turnéer utanför Stockholm, som redan prövats, är att inom teatern bilda självständiga, mindre grupper. En samverkan mellan nationalteatrar-regionalteatrar bör uppmuntras, t ex ett ökat utbyte av personal mellan institutionerna.

Turnéverksamheten är angelägen men distribution genom radio och framför allt television är den helt avgörande möjligheten att nå ut till stora och nya publikgrupper. Under

år 1971 träffades överenskommelse om inspelning eller direktsändning av sex TV-program från de båda teatern vilket innebär en markant ökning från föregående år. Samverkan mellan Sveriges Radio samt Operan och Dramatiska teatern bör kunna ökas ytterligare.

Operan och Dramatiska teatern bör, i enlighet med kulturrådets syn på institutionernas företagsform, ombildas från aktiebolag till stiftelser.

Samarbetet mellan de båda teatern bör kunna intensifieras. Tanken på en sammanslagning av de två institutionerna avvisas, men samarbetet bör främjas genom att ett samarbetsorgan bildas eller genom att teatern blir representerade i varandras styrelse.

6.3.8 Förslag rörande teaterns samarbete med Sveriges Radio

Radio och framför allt TV innebär stora möjligheter att nå nya grupper. "Levande" teater och eterburen teater kan dock inte ersätta varandra. De bör utvecklas parallellt. En central fråga är avvägningen mellan Sveriges Radios egen produktion och dess distribution av föreställningar från andra producenter.

Det har ansetts givet att de statliga teatern har som en av sina uppgifter att framträda i etermedierna. Detta har dock aldrig kommit att speglas i de avtal som reglerar relationen mellan teatern och staten. I de instruktioner för teaterstiftelserna som bör ersätta nuvarande avtal bör det skrivas in att teatern som en av sina uppgifter har att framträda i radio och TV och därvid samarbeta med Sveriges Radio. Det innebär att det skulle ingå i de reguljära åliggandena för teaterns personal att arbeta för radio- och TV-program. Generella regler för ersättning bör eftersträvas för program som sänds i etermedier. I teaterns stater bör ingå en post som motsvarar kostnaderna för etersänd föreställningsverksamhet. Sveriges Radios avtalsenliga rätt att själv avgöra vad man önskar sända påverkas inte på något sätt av de framlagda förslagen.

Vid avvägningen av det statliga stödet till de regionala teatrarne bör både vad gäller personalresurser och subventionsnivå hänsyn tas till möjligheterna av ett utnyttjande i radio och TV. Samarbete mellan de regionala teaterinstitutionerna och Sveriges Radios distriktskontor bör stimuleras.

6.3.9 Förslag rörande ökad teater- verksamhet för vissa publikgrupper

Teatrarne har under 1960-talet och särskilt under de senaste åren satsat en avsevärd del av sina resurser och sin verksamhet på barn- och skolteatern. Spelåret 1969/70 var ca 30 % av föreställningarna avsedda för barn och ungdom. Trots detta har behovet och efterfrågan inte kunnat mötas. Även en föreställning per läsår och åldersstadium är ett avlägset mål i många delar av landet.

Barn- och ungdomsteatern bör ges ett starkare stöd än hittills. Barn- och ungdomsteatern bör emellertid inte bara bli en teater för dessa grupper utan även en teater med dem.

Staten bör inte detaljstyra teaternas verksamhet genom särskilda bidragsvillkor eller genom kvotering av statsbidragen. Kulturrådet föreslår i stället att staten väljer att med olika medel stimulera såväl nuvarande som nytillkommande teatrar till ökade insatser för barn- och ungdomsteatern. Rådet förutsätter att ökade ekonomiska resurser till teatrarne i stor utsträckning går till denna verksamhet.

Tillsammans med barn- och ungdomsteater är *uppsökande verksamhet* en den mest angelägna teaterformen. Genom föreställningar i närmiljön ökar tillgängligheten för stora grupper av människor. På samma sätt som beträffande barn- och ungdomsteatern bör den pågående ökningen av den uppsökande verksamheten stimuleras.

6.3.10 Förslag rörande ökade insatser för musikteater och danskonst

Ett betydande problem inom *musikteatern* är att många av dess grenar och stor del av

den traditionella repertoaren är mycket resurskrävande. Nya former av musikteater och nya kombinationer av teater och musik har emellertid vuxit fram som t ex kammaroperor och gruppteaterarbeten med samhällskritisk inriktning. Detta utvecklingsarbete behöver fortsätta.

Kulturrådet anser det nödvändigt att *danskonsten* får sådana resurser att verksamheten kan konsolideras och på sikt också expandera. Nuvarande institutionsanknutna ensembler bör bibehållas och genom turnéverksamhet ges ökade möjligheter att framträda i rena dansprogram.

Vid slutet av 1970-talet bör man enligt kulturrådets mening kunna räkna med fyra dansensembler med turnéansvar inom var sin region i Syd-, Väst-, Mellan- och Nordsverige.

En mer ingående behandling av danskonstens och musikteaterns villkor och utvecklingsmöjligheter görs av en av teater- och musikrådet år 1971 tillsatt utredning.

6.3.11 Förslag rörande teaternas samverkan med fria grupper

Ett ökat samarbete mellan institutioner och fria grupper på teaterområdet bör stimuleras. Kulturrådet behandlar denna fråga närmare i kapitel 7.

6.4 Musikinstitutioner

6.4.1 Allmänt

Ett stort antal människor är aktiva musikutövare på sin fritid. Ljudradions och grammofoonindustrins utbud ger stora möjligheter att höra god musik över hela landet. Produktionsformerna och distributionsvägarna för den "levande" musiken är många. Rikskonserter, men även andra, förmedlar ett stort antal konserter över landet.

De statsunderstödda orkestrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Norrköping och Gävle samt Västerås musiksällskap och Örebro orkesterstiftelse, vilka sammanförts under den gemensamma beteckningen symfoniorkestrarna, representerar i

dag en relativt smal sektor av den levande musiken. Verksamheten är begränsad till vissa verksamhetsformer och genrer. Räckvidden är begränsad om man ser till antalet framträdanden och till publikens storlek.

Symfoniorkestrarnas organisationsform varierar. Fem av dem är ekonomiska föreningar. Av de tre övriga är en kommunal stiftelse, en kommunalägt teater- och konsertaktiebolag samt en kommunal institution (förvaltning).

6.4.2 Omfattning och inriktning av symfoniorkestrarnas nuvarande verksamhet

Symfoniorkestrarnas sammanlagda utbud av konserter har under 1960-talet ökat från knappt 550 till drygt 850 per år, medan publiken samtidigt ökat från drygt 400 000 besök spelåret 1960/61 till 470 000 spelåret 1969/70. Ökningen av antalet evenemang har gått snabbare än publikökningen. Den ligger helt på orkestrarna utanför storstadsområdena.

Barn- och skolkonserter samt uppsökande verksamhet av skilda slag har efter hand fått en framskjuten ställning i vissa orkestrars verksamhet. Barn- och skolkonserternas andel av det totala konsertantalet har ökat från 22 % spelåret 1960/61 till 37 % spelåret 1968/69.

Andelen turnékonserter har varit relativt hög (25–40 %) under perioden. Det låga totalantalet konserter innebär emellertid att orkestrarna på intet sätt täcker landet med orkesterkonserter. Rikskonserter har hittills inte kunnat erbjuda något större antal offentliga orkesterkonserter som komplement.

Mellan spelåren 1960/61 och 1970/71 har antalet radiosändningar minskat från 316 till 256 per spelår. Minskningen gäller helt Stockholms konsertförening och Göteborgs orkesterförening medan övriga orkestrar svarat för ett något ökat antal radiokonserter. Antalet framträdanden i TV har hela tiden varit lågt.

6.4.3 Rikskonserterns nuvarande verksamhet

Rikskonserterns mål och arbetsuppgifter går utanför den europeiska konstmusiken och de traditionella orkesterkonserterna som dominerar symfoniorkestrarnas verksamhet.

Antalet *skolkonserter* uppgick verksamhetsåret 1970/71 till ca 3 100 och beräknas 1971/72 ha uppgått till ca 4 100. Genom tillkomsten av regionmusiken kan fr o m budgetåret 1971/72 skolkonserter ordnas i alla län. De senaste åren har också *interna konserter* och konserter inom ramen för *Musik för Ungdom* fått avsevärt ökad omfattning. De uppgick verksamhetsåret 1970/71 till knappt 1 000.

6.4.4 Musikinstitutionernas nuvarande samarbete med fria grupper

Ett visst samarbete förekommer mellan musikinstitutionerna och fria grupper. Symfoniorkestrarna producerar t ex vissa stora körverk i samarbete med olika körer och amatörorkestrar. Rikskonserter engagerar varje spelår fristående grupper och soloartister.

6.4.5 Regionmusikorganisationen

Militärmusiken omorganiserades år 1971 till regionmusik. Ca 60 % av kapaciteten står till det allmänna musiklivets förfogande. Man samverkar med Rikskonserter och ger ett stort antal skolkonserter och interna konserter.

Regionmusiken omfattar 22 musikavdelningar, uppdelade på åtta regioner.

6.4.6 Teater- och orkesterrådets utredning om orkesterorganisationen

Dåvarande teater- och orkesterrådet (TOR) tog i sitt betänkande Orkesterorganisationen i Sverige m m (1969) upp frågan om orkesterinstitutionernas och orkestermusikens framtida utveckling. Man diskuterade särskilt hur orkestrarna skulle omstruktureras för att flexibelt kunna anpassas till de ändrade förhållandena. Kommunerna föreslogs bli hu-

vudmän för symfoniorkestrarna. TOR räknade med en viss utökning av orkestrarnas numerär. Andra kommuner än de nuvarande orkesterstäderna skulle i framtiden kunna få statsbidrag för att anställa musiker eller ensembler.

6.4.7 Grunddragen i kulturrådets förslag rörande musiksektorn

Musikinstitutionernas verksamhet faller till övervägande del inom den europeiska konstmusiken.

Geografiskt är utbudet från symfoniorkestrarna och Rikskonserter ojämnt fördelat. Socialt har man i fråga om utbudet av orkestermusik nått mera begränsade grupper än teatern. Inriktningen mot barn och ungdom har inte varit tillräckligt stor.

Kulturrådets förslag utgår från att en jämnare resursfördelning bör komma till stånd inom musiksektorn. Skilda musikformer bör ges likvärdiga utvecklingsmöjligheter. Ökade resurser bör i första hand användas för små grupper och de genrer som är sämst tillgodosedda.

Utvecklingsfrågorna och samordningsproblemen inom musiksektorn är mera komplicerade än inom andra kultursektorer. Symfoniorkestrar, regionmusik och rikskonserterverksamhet har olika huvudmän. Ändå är det nödvändigt att få till stånd en nära samverkan dem emellan. Motiven för en regionalisering liksom formerna för regionalt ansvarstagande gäller även musiksektorn. Kontakten mellan institutionerna, de fria grupperna, enskilda artister och amatörmusicerandet måste utvecklas. Det finns också ett behov av mer kontakt och samverkan mellan å ena sidan frivillig musikundervisning i olika former och musikcirkelverksamhet och å andra sidan övriga former av fri musikverksamhet.

6.4.8 Förslag rörande uppgifter och organisation för den yrkesmässiga musikverksamheten

Kulturrådet avvisar tanken på att göra en regionindelning av landet för de stora orkest-

rarnas verksamhet. Detta skulle innebära ytterligare ett regionsystem på musiksektorn utöver regionmusikens. De nuvarande orkestrarnas lokalisering gör en sådan regionindelning svår att genomföra. Rådet föreslår i stället att varje orkester, i den mån det ännu inte skett, vidgar sitt ansvarsområde från hemstaden till hemlänet och omvandlas till *länsorkester*. De län som då saknar orkester får, på samma sätt som beträffande teater, köpa konserter från annat län. Liksom inom teatersektorn kan förhållandena i de största städerna göra särskilda lösningar nödvändiga där.

För länsorkestrarna bör i fråga om förtags- och styrelseform, landstingens och andra intressenters roll, statsbidragens utformning och kostnadsfördelningen mellan de olika intressenterna gälla samma principer som för länsteatern. Kulturrådet räknar med en förstärkning av antalet musiker vid vissa orkestrar. Orkestrarna bör inte slå vakt om någon viss periods musik. Med hänsyn till de begränsade resurserna är det ändamålsenligt att en viss arbetsfördelning sker mellan olika orkestrar. En symfoniorkester bör under 1970-talet inrättas i Norrland. I övrigt räknar rådet inte med att det skall tillkomma flera orkestrar av liknande typ som nuvarande symfoniorkestrar.

Mindre ensembler med särskild inriktning kan bildas av medlemmarna i symfoniorkestrarna eller knyts an till orkestrarna. Vidare bör permanenta vokal- och instrumentalgrupper av olika storlek och verksamma inom andra musikaliska genrer kunna etableras och erhålla statsbidrag.

6.4.9 Synpunkter och förslag rörande regionmusikens framtida roll

Regionmusiken är en statlig organisation på regional nivå. Detta ligger inte i linje med kulturrådets allmänna principer om fördelning av ansvaret mellan stat, landsting och kommun. Rådet vill dock inte föreslå någon ändring av grundtanken i statsmakternas beslut år 1970 att upprätta denna organisation. På sikt kan emellertid ett ändrat huvudman-

naskap för regionmusiken och en integration med den övriga orkesterorganisationen tänkas.

Samordningen mellan regionmusikens och det regionala musiklivet bör läggas på kulturorgan inom länen.

Regionmusikens personal har statliga tjänster varför det kommer att bli nödvändigt att centralt ha ett särskilt organ även sedan den nu arbetande organisationskommittén slutfört sitt arbete. Detta organ bör inte vara Rikskonserter men väl ha nära kontakter med Rikskonserter.

6.4.10 Förslag rörande Rikskonserterers förändrade roll

En omvandling av symfoniorkestrarna, tillkomsten av regionmusiken, tillkomsten av permanenta mindre ensembler och ett ökat utnyttjande av fria grupper kommer att påverka Rikskonserterers framtida roll.

Rikskonserter bör få fyra huvuduppgifter av motsvarande slag som Riksteatern föreslås få på teaterområdet, nämligen *samverkan med länsorkestrarna och regionmusiken, distribution av produktioner från andra ensembler, egen kompletterande produktion samt expert- och konsultuppgifter*. Utöver dessa uppgifter har Rikskonserter uppgifter i fråga om produktion av grammofonskivor och ljudband m m.

Skolkonsertverksamheten bör i framtiden i betydande utsträckning planeras på länsnivå. Även det ekonomiska ansvaret bör i motsvarande utsträckning förläggas till länsplanet. Rikskonserter får dock antas behålla ett övergripande ansvar i fråga om samordning, planering av större turnéer, förmedling av utländska artister till skolkonserterna, pedagogiska initiativ och utarbetande av läromedel. Även Rikskonserterers *allmänna konserter* bör i framtiden i ökad utsträckning kunna planeras inom länen. Detta gäller även verksamheten med *interna konserter* när denna kommit över experimentstadiet. Rikskonserter bör även fortsättningsvis ha medel för punktstöd till sin disposition. Huvudmannaskapet för regionintendenterna bör

upphöra så snart som den regionala organisationen på kulturområdet byggts ut.

6.4.11 Förslag rörande orkestrarnas samarbete med Sveriges Radio

Kulturrådet finner det angeläget att Sveriges Radio i ökad utsträckning gör radio- och TV-inspelningar med landets orkestrar. Det bör kunna underlättas om regionala radio- och TV-sändningar blir vanligare i framtiden.

6.4.12 Förslag om ökad inriktning av orkestrarnas verksamhet för vissa publikgrupper

Kulturrådet föreslår — på samma grunder som inom teaterområdet — att statsmakterna uppmärksammat följer och stimulerar utvecklingen mot mer uppsökande och mer differentierad verksamhet.

6.4.13 Behovet av åtgärder för elektronisk musik

Om inte den elektroniska musiken skall vara så gott som enbart hänvisad till att distribueras genom etermedier, måste man pröva nya distributionsmöjligheter. Detta kräver stöd till lokaler och teknisk utrustning som är anpassade till musikarten.

6.4.14 Kyrkomusikerorganisationen

Svenska kyrkans kyrkomusikerorganisation omfattar f n ca 2 700 aktiva kyrkomusiker. Vid en eventuell förändring av förhållandet stat—kyrka kommer kyrkomusikerorganisationen att beröras. Kyrkomusikernas betydelse inte bara för gudstjänstlivet utan även för den frivilliga musikverksamheten inom och utom församlingarnas ram måste då beaktas.

6.4.15 Förslag rörande samverkan mellan musikinstitutionerna och det fria musiklivet

Ett ökat samarbete mellan institutioner och fria musikgrupper bör stimuleras. Särskilt

viktigt är att institutionernas personal ges möjligheter att göra insatser som pedagoger och ledare inom fria grupper. De fria musikgrupperna behandlas närmare i kapitel 7.

6.5 Musei- och utställningsinstitutionerna

MUS 65 kommer att presentera en analys av hela musei- och utställningssektorn och i olika betänkanden lägga fram förslag som rör denna. Betänkandena beräknas bli avlämnade under år 1972. Kulturrådet går därför inte närmare in på frågor som rör denna sektor.

Musei- och utställningssektorn bör emellertid ses i relation till övriga kultursektorer. Kulturrådet ger därför i avsnittet några allmänna synpunkter på denna sektor som ansluter till rådets förslag i fråga om mål och organisation för kulturområdet i dess helhet.

Ett av målen för samhällets kulturpolitik är att skapa samband med det förflutna. Museerna är viktiga instrument för att realisera det målet genom att *bevara* föremål och *dokumentera* traditioner samt att göra det som bevarats levande för en senare generation.

Många av museerna har under 1960-talet börjat ett betydelsefullt arbete för att söka nå nya grupper. Denna utveckling bör stimuleras. Museernas och konsthallarnas uppgifter som institutioner för *information* och *kommunikation* bör särskilt betonas. Lokaler för musei- och utställningsändamål bör planeras in både i centralorternas centra och i närmiljöerna.

Det finns ett behov av samordning mellan museerna, av rådgivning till museiväsendet och i vissa fall en gemensam planering mellan olika museer. Detta bör ske inom ramen för det nya statliga organ på kulturområdet, det nya kulturrådet, som föreslås inrättas (8.6).

Riksutställningar bör svara för samma typ av uppgifter inom sitt område som Riksteatern och Rikskonserter föreslås göra inom sina områden. En vidareutveckling av *Konstfrämjandets* verksamhet, speciellt en inriktning mot uppsökande verksamhet, bör främjas. De statliga museerna bör göra utställ-

ningar för förmedling ut i landet. Låne- och depositionsverksamhet museer emellan bör stimuleras och underlättas.

Länsmuseerna bör ha ansvaret för regional verksamhet med tyngdpunkt på utställnings- och undervisningsverksamhet. De kulturhistoriska föreningar som är huvudmän för regionalt verksamma museer bör efter hand lösas från ansvaret för förvaltningen av dessa. En organisatoriskt lämplig form för huvudmannaskap är en stiftelse med kommun, landsting och föreningar som stiftare.

6.6 Folkbiblioteken

6.6.1–3 Folkbibliotekens nuvarande organisation, målsättning och verksamhet

1968 års litteraturutredning behandlar bibliotekens roll och möjligheter i fråga om litteraturdistributionen. För kulturrådet är det därför naturligt att mer se till bibliotekens allmänkulturella uppgifter och deras organisatoriska ställning i framtiden.

Efter kommunsammanläggningarna år 1974 beräknas samtliga kommuner ha folkbibliotek. Ansvarigt kommunalt organ för folkbiblioteken har hittills som regel varit en biblioteksstyrelse. Uppgiften håller emellertid successivt på att föras över till kulturnämnderna.

År 1970 tillsattes en rationaliseringsutredning med representanter från skolöverstyrelsen, Sveriges allmänna biblioteksförening, Svenska kommunförbundet och Folkbibliotekarieförbundet med uppgift att anpassa riktlinjerna för folkbiblioteken till den förändrade verksamheten.

Folkbibliotekets uppgifter i dag är att vara medieförmedlare, informationscentrum och kulturellt centrum.

Folkbibliotekens *medieförmedlande verksamhet* har utvecklats mycket snabbt. År 1960 var folkbibliotekens totala bokbestånd ca 14,5 milj band och år 1969 ca 22,5 milj band. Den totala utlåningen var ca 30 milj band år 1960 och ca 48 milj band år 1969. Bland övriga medier är grammofonskivor och ljudband i dag reguljära inslag i verksamhe-

ten. Utlåning av konst (artotekverksamhet) håller på att växa fram i bibliotekens regi. Mikrofilmade arkivalier blir vanligare. Filmverksamheten har ännu begränsad omfattning och avser mestadels barnfilmer. Biblioteken spelar också en viktig roll i vuxenutbildningen genom att tillhandahålla kurslitteratur och annat kursmaterial.

Bibliotekens *informationsverksamhet* är omfattande. Ställningen som de mest besökta kulturinstitutionerna har också i växande grad föranlett kommunerna att använda dem som kanal för den kommunala informationen genom tillhandahållande av protokoll och handlingar, broschyrer, stadsplaneutställningar m m.

Biblioteket som *kulturcentrum* är ett begrepp som vuxit fram under 1960-talet och som blivit en realitet framför allt i de kommuner där biblioteket är den enda fasta kulturinstitutionen. Också på större orter utgör bibliotekens allmänkulturella verksamhet en komplettering av kulturlivet som helhet.

I sitt arbete har biblioteken i växande grad genomfört en *upsökande verksamhet*. Ett led i detta arbete har varit utbyggnaden av filialer och anskaffande av bokbussar samt den ökade satsningen på den sociala biblioteksverksamheten exempelvis genom "boken-kommer-verksamheten" och service till olika vårdanstalter.

6.6.4 Länsbibliotekens nuvarande verksamhet

Det regionala biblioteksarbetet handhas vanligen av ett primärkommunalt bibliotek i varje län. Fyra av de regionala biblioteken är dock statliga stifts- och landsbibliotek. Länsbibliotekens främsta uppgifter är att komplettera de lokala biblioteken vid litteraturförsörjningen, ge biblioteken råd och vägledning och verka för samordning och för en planmässig utbyggnad av biblioteksverksamheten i länet.

De länsbibliotek som inte är stifts- och landsbibliotek har den primärkommunala styrelsen som huvudman även för länsverk-

samheten. Utöver statsbidrag finansieras länsuppgifterna i princip genom bidrag av landstingen.

6.6.5 Kulturrådets synpunkter på folkbiblioteken

Biblioteken har kontakt med långt större grupper av människor än andra kulturinstitutioner och har i allmänhet kommit i första hand vid kommunernas prioriteringar inom kulturområdet och är i många kommuner den enda kulturinstitutionen. Kulturrådet anser att i flertalet kommuner folkbiblioteken bör utgöra den institutionella grunden för ett mer differentierat kulturutbud. Tillgången på lokaler och personal och den grundläggande uppgiften att tillhandahålla informationsmaterial gör biblioteket till en lämplig bas för kontaktskapande aktiviteter. Biblioteken bör erbjuda ett alternativ till det kommersiella kulturlivet när det gäller att skapa aktivitet i närmiljön. Biblioteken bör utvidga den avgiftsfria mediedistributionen inom musik- och bildkonst och så långt möjligt även på filmområdet.

Det statliga stödet till folkbiblioteken bör förstärkas men ges delvis nya former. Det nya kulturrådet bör överta uppgiften från skolöverstyrelsens folkbibliotekssektion att ha insyn över det statliga stödet inom biblioteksområdet och svara för rådgivning och service.

Länsbiblioteken utgör ett viktigt komplement till de lokala biblioteken. Om länsbiblioteken skall kunna få en reellt utjämnande och kompletterande funktion är det dock nödvändigt att ge dem ökade resurser. Det statsbidrag som nu utgår till länsbiblioteken bör förstärkas. Ett av de främsta skälen är att länsbiblioteken kan göra insatser i sådana kommuner där biblioteksverksamheten är mindre utvecklad. Landstingens inflytande över länsbiblioteken bör övervägas närmare.

6.7 Folkets park och Folkets hus

6.7.1 Allmänt

Folkparkerna och *Folkets hus* motsvarar åtminstone inte alla de i kapitlet uppställda kriterierna på kulturinstitutioner. Olika slag av kulturaktiviteter är dock centrala inslag i verksamheten. Den kulturella betydelse de två rörelserna har motiverar enligt kulturrådets mening att de tas upp i detta sammanhang.

6.7.2 Folkets park

Folkparkerna bedriver en mångskiftande verksamhet med bl a dans och underhållning av olika slag, kulturaktiviteter av såväl traditionell typ som med ny inriktning och dagparksverksamhet av skilda slag. De traditionella kulturaktiviteterna domineras av teaterföreställningar, vilka dock minskat kraftigt under 1950- och 1960-talen. Folkparkerna är nu inne i en omdaningsprocess. Kvällsverksamheten har allt mer kommit att inriktas mot tonårspubliken, samtidigt som dagparksfunktionen byggs ut. Omfattande service- och fritidsanläggningar har under senare år i samarbete med kommunerna anlagts i parkerna.

Folkparkerna har sedan lång tid genom turnéteatrarna, numera endast Riksteatern, ett omfattande teaterutbud. Riksutställningar har de senaste tre åren stått för ett nytt inslag i folkparkernas verksamhet genom utställningar. Verksamheten har varit av försökskaraktär. Rikskonserter planerar ett musikutbud för parkerna. Ett medel att göra ett mera varierat utbud av teater, musik, balett och varieté möjligt är att förbättra scenförhållandena. Ett utvecklingsarbete kring en allscen har också inletts.

Samtliga program hos parkerna med undantag av Riksteaterns och Riksutställningars produceras efter gängse lönsamhetsprinciper. Hela kostnaden för artister och omkostnader för parkens drift och underhåll bekostas av publiken. En del parker kan dock få viss förlusttäckning av respektive kommun.

Folkparkerna erbjuder betydande möjligheter att nå grupper av människor som inte i första hand nås med det institutionsbundna kulturutbudet. Folkparkernas verksamhet är därför enligt kulturrådets uppfattning av den allra största kulturpolitiska betydelse för framtiden, om den ges möjligheter att utvecklas efter de nya linjer som framkommit.

Kulturrådet föreslår att Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar väsentligt utvecklar sitt samarbete med folkparkerna. Det är nödvändigt att Folkparkernas centralorganisation får statsbidrag för central service, metodutveckling, utbildning och lokal och regional försöksverksamhet med teater-, balett-, musik- och utställningsverksamhet. Samarbete bör etableras mellan folkparkerna och olika länsinstitutioner.

Folkparksidén bör få möjlighet att vidareutvecklas med hjälp av statliga bidrag.

6.7.3 Folkets hus

En del av verksamheten i de olika Folkets hus bedrivs i folketshusföreningarnas egen regi. I övrigt hyr man ut lokalerna till föreningar, organisationer och andra som svarar för verksamheten. I egen regi har man framför allt drivit biografrörelse och vissa nöjesarrangemang, bl a dans. Av Riksteaterns 210 spelscener utgörs flertalet eller 170 av folketshusscener där verksamheten som regel drivs av en särskild teaterförening. Rörelsen förfogar i dag över ca 450 biografier. Under år 1970 startades en försöksverksamhet med en kvalitetsbiografkedja, Bio kontrast, på ett tjugotal platser i landet.

Driften av Folkets hus och deras verksamhet finansieras huvudsakligen genom hyror, inkomster av biograf-, dans- och restaurangverksamhet och anslag av den fackliga rörelsen, kommunerna och näringslivet. Kulturverksamhet borde enligt folketshusrörelsen inte användas som finansieringsinstrument. Man har emellertid blivit tvungen att använda t ex biografrörelsen som en finansieringskälla för att klara andra kulturuppgifter som t ex teaterverksamhet.

Folketshusrörelsen bör få möjlighet att

vidareutveckla kulturverksamheten genom experiment och försöksverksamhet av olika slag. Det kan bli ske i samarbete med Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar. Till detta bör statligt stöd utgå. Kulturrådet anser dock inte att folketshusföreningarna generellt bör ta över allt arrangörsansvar för verksamheten i sina lokaler från andra föreningar och organisationer.

6.8 Information och publikkontakt

6.8.1 Bakgrund

Information och publikkontakt innefattar en rad olika åtgärder och företeelser. Hit hör massmediernas kulturbevakning, statliga och kommunala informationsinsatser, institutionernas publikrekrytering, föreningslivets informations- och kontaktformer och de särskilda publikorganisationernas (Skådebanan och Konstfrämjandet) arbete.

Åtgärder för publikkontakt har hittills utvecklats mest systematiskt av Skådebanan och av de större kulturinstitutionerna. Syftet med den information som institutionerna bedriver är i första hand att få publik till de egna programmen. I andra hand syftar informationen mera allmänt till att öka intresset för olika konstformer. Någon mera preciserad målsättning för publikarbetet med prioritering av olika uppgifter har institutionerna i allmänhet inte. Däremot har Skådebanan gjort insatser riktade till särskilda grupper.

Mycket av publikkontakt sker i traditionella former. Insatserna är av allmän karaktär och når främst traditionella publikgrupper. Verksamheten har som regel fått genomföras med mycket begränsad personal och med små anslag. Möjligheterna att bedriva ombudsarbete är små. Bortsett från annonsering och affischering – som ibland utformats av annonsbyråer eller reklambyråer – framställs informationsmaterialet ofta av icke sakkunnigt folk och utan att mottagargruppernas förhållanden och informationsvägarna först har klarlagts. I regel saknas instrument för samverkan mellan olika institutioner och förmedlare i fråga om in-

formation och marknadsföring. Detta gäller även i fråga om områden, där en samverkan skulle vara enkel ur geografisk synpunkt (t.ex. på de orter där en stadsteater och Skådebanan arbetar sida vid sida).

Inom mindre kulturinstitutioner och på mindre orter får man så gott som helt lita till ideella insatser för information.

Kulturinstitutionernas och publikorganisationernas informationsarbete är i mycket liten utsträckning inriktat på att få returinformation. Man har inte resurser att lägga om sin information och sina kontaktmetoder på det sätt som detta kräver.

6.8.2 Synpunkter och förslag

Information och kommunikation mellan producenter, arrangörer och publik/deltagare på kulturområdet måste intensifieras, ges en klarare målinriktning och differentieras efter olika gruppers behov. Ett nät av kontaktmän som på ett direkt sätt kan sprida information och ta emot synpunkter och förslag ute i olika miljöer är ett mål för detta arbete.

En del av publikarbetet är en integrerad del av arrangörens, den enskilda institutionens eller föreningens egen verksamhet. Det bör även i framtiden handhas av arrangörerna som behöver ökade resurser för det ändamålet. Andra delar av informationsverksamheten kan lösas gemensamt för teater-, musik-, dans-, musei-, film- och utställningsområdena. Detta gäller det nät av kontaktmän på arbetsplatser, i bostadsområden och föreningar som man bör sikta till att bygga upp. Detta kan ses som en gemensam servicefunktion som står till förfogande för alla arrangörer som önskar använda det.

Publikarbetet bör inte begränsas till arrangemang med scenteater, estradkonserter resp utställningar i traditionella former och i traditionella lokaler, utan denna medverkan kan även ske vid uppsökande verksamhet. Det bör också finnas en strävan att stimulera till integration mellan upplevelse och eget skapande.

Det gemensamma publikarbetet bör inte förenas med produktion, distribution och

praktiskt-ekonomiskt arrangörskap i enskilda fall men arbetet bör ske i nära samarbete med producenter och arrangörer. Insatserna bör koncentreras på att utifrån önskemål från publikens sida förmedla information och praktiskt underlätta deltagande. I de fall samarbetsorgan bildas i kommunerna för intressenter inom och utanför kulturområdet bör dessa organ kunna ta ansvaret för publikarbetet.

Samhället får förutsättas svara för en stor del av finansieringen av publikarbetet. Det ekonomiska huvudansvaret faller på kommunerna. Statliga bidrag bör i första hand inrikta på metodutveckling och central service. Vissa centrala funktioner bör kunna läggas på Stiftelsen Skådebanan utan att därför allt publikarbete och alla lokala kontaktnät förs samman i en riksorganisation.

6.9 Samarbete mellan institutioner inom olika sektorer av kulturområdet

6.9.1 Vägar att främja ett samarbete

Det är angeläget att ett ökat samarbete kommer till stånd mellan olika sektorer inom kulturområdet. Ett smidigt samarbete både inom och mellan sektorer försvåras nu genom splittrad ansvarsfördelning inom de politiskt ansvariga organen, genom skilda företagsformer för institutioner och genom dåligt koordinerade regel- och bidragssystem. Tillkomsten av kulturnämnder inom kommuner och landsting och av lokala och regionala organ för samarbetet mellan samhället, föreningslivet och kulturarbetarna underlättar integrerade insatser. Detsamma gäller de föreslagna förändringarna av institutionernas företagsform och ändringar av olika statsbidragssystem.

6.9.2 Samarbetet mellan Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar

Kulturrådet har i nära kontakt med ledningarna för Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar ingående diskuterat förutsättningarna för en utvidgad samverkan mel-

lan institutionerna.

Sammanslagning av eller närmare samarbete mellan institutionerna har i den allmänna debatten knutits till tre huvudfunktioner, nämligen den egentliga produktionen, ledningsfunktionen och slutligen servicefunktioner som information, ekonomi och kontorsservice.

Kulturrådet stöder inte tanken på en sammanslagning av de tre organen. De tre organens verksamhet är så olika och ställer så skilda krav på ledningsfunktioner och producenter, att institutionerna bör hållas isär. Motiv finns däremot för ett förstärkt planeringssamarbete mellan dem. Rådet lägger dock inte fram mer preciserade förslag i fråga om ett utökat samarbete.

Inom de tre organen har man konstaterat, att det i fråga om servicefunktioner som ekonomi, kontorsservice, fastighetsfrågor och den tekniska sidan av informationsverksamheten såsom tryckning och förlagsverksamhet finns möjligheter till rationaliseringsvinster. Ledningarna anser, att det bör vara möjligt att föra samman sådana funktioner till en gemensam enhet, som säljer tjänster till de tre organen. Kulturrådet anser att förslaget har stora förtjänster. Till detta organ skulle också viss service i fråga om information kunna läggas. Frågan bör utredas ytterligare.

Den nuvarande formen för ledning av de tre organisationerna är ett uttryck för rollen som självständiga producenter mer än som samarbetsorgan. Kulturrådet ifrågasätter om det inte i styrelserna bör ingå representanter för de regionala organen inom respektive sektor. Det bör vidare övervägas att till styrelserna knyta referensgrupper med representanter för ledningarna för länsinstitutioner och i förekommande fall statliga institutioner.

7.1 *Avgränsning och materialinsamling*

Kulturrådet sammanfattar all konstnärlig verksamhet utanför kulturinstitutionerna i begreppet fri skapande verksamhet. Inom denna fria verksamhet skiljer rådet mellan individuell resp kollektiv samt mellan yrkesmässig resp icke yrkesmässig verksamhet.

Kulturrådet tar i detta betänkande huvudsakligen upp den kollektiva verksamheten, dvs den fria verksamhet som sker i grupp eller med utnyttjande av kollektiva resurser. Därvid behandlas både yrkesmässig och icke yrkesmässig verksamhet.

Som komplettering av tillgängligt material i anslagsframställningar, verksamhetsberättelser o d har rådet gjort egna undersökningar på ett antal delområden. Redovisningen är det första försök som gjorts att presentera en helhetsbild av den fria kollektiva skapande verksamheten i vårt land.

7.2–8 *Sammanfattning av nuvarande förhållanden*

7.8.1 Kommunernas verksamhet

Kommunerna organiserar kollektiv skapande verksamhet inom teater-, musik- och dansområdena. Mest omfattande är musikverksamheten.

Den kommunala musikskolan, som växt fram sedan 1940-talet, fanns år 1971 organiserad i ca 330 av landets då 464 kommuner

och hade ca 225 000 elever. Av dessa elever deltog ca 15 %, dvs ca 34 000 i ensembleverksamhet. Instrumentalensemblerna dominerar över vokalensemblerna. Ensembleerna gör också framträdanden för publik. Utbyggnaden av den kommunala musikskolan fortsätter och den beräknas år 1974 finnas i landets samtliga kommuner.

Kommunerna organiserar också, fast i begränsad omfattning, verksamhet inom danskonstens område, som regel knuten till musikskolan.

Kommunal barn- och ungdomsteater förekommer i utbyggd form i ett tiotal större kommuner. Dessa redovisade år 1969 ca 650 spelande barn- och ungdomsgrupper med tillsammans ca 7 500 deltagare. Antalet framträdanden för publik var ca 500, huvuddelen interna. Utöver denna, mer fast organiserade barn- och ungdomsteater, finns i många kommuner verksamhet i mer blygsam utformning och omfattning, främst i anslutning till bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet.

7.8.2 Studieförbundens verksamhet

Den skapande verksamhet som bedrivs i *studiecirkelform* omfattade ca 49 000 cirkclar med ca 515 000 deltagare under studieåret 1969/70 (tabell 1). Då åtskilliga personer deltar i mer än en cirkel är det totala antalet deltagande personer dock betydligt lägre.

Verksamheten i kulturämnen inom de oli-

Tabell 1. Studieförbundens cirkelverksamhet i kulturämnen verksamhetsåret 1969/70 fördelad på ämnen. (Enligt kulturrådets enkät till studieförbundens riksorganisationer.)

Ämnen	Antal	
	Cirklar	Deltagare
Litteratur	1 918	19 552
Konst	2 606	26 214
därav: historia, teori	618	6 592
utövande cirklar	1 988	19 622
Konsthanterverk	19 254	164 148
därav: historia, teori	113	1 093
utövande cirklar	19 141	163 055
Teater ^b	ca 2 200	ca 22 000
därav: historia, teori	212	1 836
utövande teatercirklar	ca 2 000	ca 20 000
Dans (utövande) ^b	ca 1 750	ca 27 000
Foto och film	1 033	9 503
därav: studiet av spelfilm	126	1 396
fotografering ^c	ca 790	ca 7 000
filmning ^c	ca 120	ca 1 100
Musik	23 925	284 968
därav: historia, teori	951	8 184
instrument, solosång ^d	9 101	61 978
instrumentalensembler	4 041	47 156
vokalensembler	9 832	167 650
Allmänna kulturfrågor (teoretiska cirklar)	988	10 061
Summa	53 708 ^a	563 518 ^a
därav: historia, teori	4 926	48 714
utövande cirklar	48 782	514 804

^a Något högre totalsiffror, 55 558 respektive 590 942, i den officiella statistiken där bl a också vissa icke statsbidragsberättigade cirklar ingår.

^b Särredovisningen på teater respektive dans är en beräkning gjord av kulturrådet. Tillsammans förekom inom teater och dans 3 984 cirklar med 49 072 deltagare.

^c Särredovisningen gjord av kulturrådet.

^d Hit har också "övrige musikämnen" förts.

ka studieförbunden har olika profil. Av de större förbunden är det endast ABF som har en verksamhet med samma fördelning på konstområden som riksstatistiken. Där är alltså musiken störst följd av konsthanterverk. Den cirkelverksamhet i kulturämnen som bedrivs av Frikyrkliga studieförbundet och Sveriges kyrkliga studieförbund domineras helt av musiken. Inom Vuxenskolan har konsthanterverket en större andel än i rikssiffrorna och inom Medborgarskolan gäller motsvarande för konsthanterverk och teater.

Verksamhet i andra former än studiecirkeln beräknas verksamhetsåret 1969/70 totalt i landet ha omfattat minst 60 000 deltagare, större delen på dansområdet. Därutöver har en inte obetydlig verksamhet, särskilt bland barn och ungdom, bedrivits av studie-

Tabell 2 Beräknad storlek av antalet deltagare i studieförbundens verksamhet i kulturämnen utanför studiecirkelverksamheten (fritidsgrupper och andra arbetsformer) verksamhetsåret 1969/70. Hela riket. (Beräkning från kulturrådets enkät till studieförbundens lokalavdelningar i de 15 största städerna samt Gävleborgs län.)

Ämnesområden	Beräknat antal deltagare
Teater	3 000
Dans	40 000
Musik ^a	6 000
Konst	1 000
Konsthanterverk	10 000
Foto- och filmområdet	1 000
Summa	61 000

^a Endast ensembleverksamhet.

förbundens medlemsorganisationer med viss hjälp och service från studieförbunden. Fördelningen på ämnesområden framgår av tabell 2.

7.8.3 Folkhögskolan

Kulturämnena är representerade på samtliga folkhögskolor. Linjer och lägre kurser med särskild inriktning mot dessa ämnen finns på ett 30-tal av skolorna. Undervisningen siktar främst till att utveckla elevens intresse för och kunskaper i de aktuella ämnena utan att leda fram till yrkesutövande. I vissa fall har dock undervisningen karaktär av yrkesutbildning eller utbildning av ledare för bl a studieförbundens verksamhet.

7.8.4 Övrig verksamhet

Den fria skapande verksamheten som inte bedrivs av kommuner och studieförbund är svår att avgränsa, ofullständigt kartlagd och därför svår att bedöma omfattningen av.

Teater

Antalet fasta teatergrupper inklusive sådana grupper inom folkbildningen har spelåret 1969/70 beräknats till ca 200 och antalet deltagare till mellan 2 000 och 4 000. Antalet föreställningar av dessa grupper kan detta spelår uppskattas till minst 5 000 och den totala besökssiffran till över 500 000.

Dans

Inom jazzbalett, fri dans och klassisk balett förekommer en relativt omfattande privat dansundervisning. Några uppgifter om den totala omfattningen finns dock inte.

Inom föreningslivet men utanför folkbildningen bedrivs en omfattande folkdansverksamhet. År 1970 redovisades totalt ca 60 000 deltagare och ca 2 500 uppvisningar varav ungefär 700 offentliga. En viss del av verksamheten redovisades dock sannolikt av studieförbunden som verksamhet utanför studiecirkelns form. För den mest omfattan-

de verksamheten svarar Svenska ungdomsringen för bygdekultur.

Musik

Musikområdet räknar det största antalet deltagare och den mest omfattande verksamheten.

Tabell 3 Vokal- och instrumentalensembler. Antal ensembler och medlemsantal verksamhetsåret 1969/70.

Typ av ensembler	Antal	
	Grupper	Deltagare
SOR-orkestrar	70	2 500 ^a
RSAO-orkestrar	288	ca 9 200
Kammarmusikgrupper	..	..
Frikyrkliga blåsorkestrar ^b	ca 340	ca 5 500
Jazzgrupper	150–200	750–1 000
Popgrupper	2 000–3 000	ca 10 000
Spelmanslag	..	ca 3 500
Grupper för dans-schlager- och restaurang-musik	ca 1 000	ca 5 000
Organiserade körer ^c	ca 3 400	ca 68 000
Icke-organiserade körer ^c	..	..

^a Enkät svar från 66 av de 70 orkestrarna.

^b Svenska missionsförbundets, Frälsningsarméns och Pingströrelsens blåsorkestrar.

^c Med organiserade körer avses körer anslutna till något körförbund.

Elimineras dubbelredovisningarna i tabell 3 kan det totala antalet körsångare beräknas uppgå till ca 100 000 och orkestermedlemmarna till kanske 20 000. En stor del av deltagarna ingår samtidigt i studieförbundens siffror, eftersom en betydande del av musikverksamheten finansieras med studiecirkelbidrag.

Konst och konsthantverk

Utanför folkbildningens ram finns en inte obetydlig fri skapande verksamhet inom konst och konsthantverk, delvis av yrkesmässig art, delvis gränsande mot hemslojd.

Sammanslutningarna inom foto- och filmområdena har relativt få deltagare, särskilt i förhållande till det mycket stora antalet kameraägare i landet. (Antalet stillbildskameror uppskattades år 1970 till mellan 1,2 och 1,5 milj och antalet filmkameror till mellan 200 000 och 300 000.) Filmcentrum, Sveriges smalfilmsförbund och Bildaktivisterna redovisar tillsammans ca 1 000 medlemmar. Riksförbundet Svensk fotografi Sveriges fotoklubbar har ca 3 300 medlemmar. Härtill kommer ett antal fristående fotoklubbar.

7.8.5 Total omfattning

Hela antalet deltagare — inkl dubbelräkning av personer som deltar i mer än en verksamhet — i fri kollektiv skapande verksamhet beräknas vara mer än 1 milj. Antalet deltagande personer kan uppskattas till 600 000 — 700 000 personer.

7.8.6 Samhällets ekonomiska insatser

Det statliga stödet till fri skapande verksamhet utgjorde budgetåret 1970/71 ca 41 milj kr, varav allt utom ca 2 milj gick till folkbildningen. Landstingens stöd utgjorde år 1970 ca 8,5 milj kr varav ca 7,5 milj tillföll folkbildningen. Samma år anslog kommunerna 70 milj kr till de kommunala musikskolorna och ca 3,5 milj kr till de kommunala barn- och ungdomsteatrarna. Folkbildningens verksamhet i kulturämnen erhöll ca 17 milj kr i kommunala bidrag. Kommunerna gav också relativt betydande anslag till föreningslivet utanför studieförbunden. Antar man att övriga föreningar för sin skapande verksamhet fick lika stort totalanslag som folkbildningen, blir den totala kommunala insatsen ca 157 milj kr. Mot dessa ekonomiska insatser står vissa begränsade intäkter för samhället, främst elevavgifter i de kommunala musikskolorna. Intäkterna översteg år 1970 inte 10 milj kr.

Till detta samhälleliga stöd bör läggas

kostnader för fria eller subventionerade lokaler o d, vissa anslag för skapande verksamhet på sjukhus och andra samhälleliga inrättningar och ytterligare vissa kostnader.

Samhällets stöd till fri kollektiv skapande verksamhet utanför skolväsendet kan beräknat på detta sätt för år 1970 uppskattas till 160–180 milj kr. Mer än hälften utgjorde kostnader för verksamhet som kommunerna organiserade. Den helt övervägande delen av samhällsstödet i övrigt gick till verksamhet under folkbildningens huvudmannaskap.

7.9 Utgångspunkter för förslagen

Den fria skapande verksamheten innefattar en mångskiftande verksamhet och ett stort antal deltagare. Resurserna är emellertid påtagligt ojämnt fördelade såväl mellan olika kultursektorer som mellan olika verksamhetsformer. Folkbildningens verksamhet bedrivs inom ramen för bidragsbestämmelser som inte till alla delar är anpassade till verksamhetens karaktär och syfte. Önskemålen om förbättringar är därför många. I förhållande till institutionerna har den fria skapande verksamheten med undantag av de kommunala musikskolorna fått ett litet samhällsstöd.

Den totala studiecirkelverksamheten är väl fördelad över landet i förhållande till befolkningen. Socialt förefaller den skapande verksamhet som studieförbunden ordnar vara mindre relaterad till de högutbildade grupperna än andra former av kulturverksamhet. Det är delvis andra grupper som deltar i den skapande verksamheten än de som tar del av kulturutbudet på teatrar, konserthus, bibliotek och museer. Stora grupper saknar dock ännu möjlighet att delta, andra upplever att fri skapande verksamhet inte är en angelägenhet för dem.

Fri skapande verksamhet bedrivs ofta i små grupper med enkla hjälpmedel och till begränsade kostnader. Detta gör det möjligt att nå in i närmiljöerna och stimulera många till att delta. De yrkesmässigt verksamma fria gruppernas skapande kan under gynnsamma omständigheter ge ett viktigt kompletteran-

de kulturutbud, som är överlägset institutionernas i geografisk rörlighet och som både till form och innehåll kan innebära förnyelse.

Kulturrådet förordar att en långsiktig satsning görs till förmån för den icke yrkesmässiga kollektiva verksamheten. Också det yrkesmässiga utövandet behöver få bättre utvecklingsmöjligheter, men detta bör ske genom andra typer av insatser.

7.10 Förslag beträffande icke yrkesmässig verksamhet

7.10.1 Grundragen i förslagen

Kulturrådets förslag om förbättrat samhällsstöd för den icke yrkesmässiga verksamheten syftar både till en breddning av verksamheten — geografiskt, socialt, ämnesmässigt och till verksamhetsformerna — och till en kvalitetsutveckling. Detta kan nås dels genom vidgade och förstärkta verksamhetsbidrag, dels genom att vissa basresurser i ökad omfattning ställs till förfogande.

Två fördelningsprinciper för statsbidrag kan tänkas för ett utökat stöd.

Den ena principen innebär att staten ställer medel till förfogande för kommunerna, som sedan har att tillskjuta kompletterande belopp och att fördela de samlade resurserna. Den andra principen innebär att systemet med folkbildningsorganisationerna som kanaler för bidragsgivning utvidgas.

För att nå en så bred effekt som möjligt förordar kulturrådet i det följande en samtidig användning av dessa två principer. Ett statligt stöd som kanaliseras genom kommunerna innebär att nya vägar måste prövas. Det kan ta tid att komma fram till lämpliga bidragsformer. Den ekonomiskt sett mest betydande satsningen under det kommande decenniet bör bli därför avse verksamhet under folkbildningsorganisationernas huvudmannaskap.

7.10.2 Kommunal verksamhet

Kulturrådet anser det angeläget att kommunerna kan fullfölja utbyggnaden av de kommunala musikskolorna samt att man på sikt även kan bygga upp en motsvarande verksamhet för barn och ungdom inom övriga konstområden. Frågorna om målen och de pedagogiska vägarna för verksamheten bör tas upp till ytterligare diskussion och analys. En vidgad verksamhet bör, liksom den hittillsvarande, organisatoriskt bedrivas i nära samband med skolans verksamhet. Ekonomiskt bör staten stödja verksamheten. Den närmare utformningen av stödet får prövas i samband med utredning om stödet till lokal kulturell verksamhet utanför studiecirkelns form. (se vidare 7.10.3).

När det gäller fri skapande verksamhet för vuxna anser kulturrådet det naturligt att kommunerna i första hand stöder studieförbund, föreningar och fristående grupper. Barns och ungdomars övergång från kommunal verksamhet till organisationsdriven sådan bör stimuleras. Ett ökat samarbete mellan kommun, föreningar och andra grupper bör också ske t ex i kurs- och konferensverksamhet och beträffande ämneskonsulenter.

7.10.3 Föreningsverksamhet och fristående grupper

Studiecirkelstödet

Studiecirkelbidraget är den dominerande stödformen för den icke yrkesmässigt skapande verksamhet som ordnas av föreningar och organisationer.

För att statsbidrag skall utgå till en studiecirkel krävs normalt bli att cirkeln har 5–20 deltagare och att den omfattar minst 20 studietimmar fördelade på högst 3 studietimmar per sammankomst och högst 2 sammankomster per studievecka. Deltagarna får i regel inte vara yngre än 14 år. Vissa undantag från dessa regler är möjliga. För bli musik- och teatercirkelns finns bestämmelser som delvis avviker från vad som gäller i övrigt.

Statsbidrag utgår med högst 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiemateriel, dock högst 30 kr per studietimme. Av detta belopp får högst 24 kr utgå som bidrag till ledararvode. För vuxna som har en kort allmänutbildning prioriteras utbildning i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. För dessa studier utgår högre statsbi-

drag. Statsbidrag utgår vidare för medverkan av expert eller fackman, för vissa studiebesök, samt i vissa fall för reseersättning till ledare (Kungl Maj:ts kungörelse 1963:463 ändrad senast 1972:282).

Det är enligt kulturrådets mening värdefullt att behålla ett för hela folkbildningssektorn enhetligt studiecirkelbidrag. Det bör — utöver det särskilda tilläggsbidraget till vuxenutbildning i vissa ämnen — inte delas upp i olika bidragskategorier beroende på verksamhetens art. Kulturrådet föreslår att bestämmelserna för studiecirkelbidraget vidgas så att de bättre ansluter till de förhållanden som gäller för verksamhet i kulturämnen. Förslagen avser endast verksamheten i kulturämnena men är med hänsyn till vad som nyss sagts så utformade att de i princip skall kunna gälla all cirkelverksamhet.

Frågan om *den nedre åldersgränsen* för deltagare i studiecirkel bör ses i sammanhang med andra former av statligt stöd till barn- och ungdomsverksamhet och behandlas samtidigt med detta.

När det gäller *studietidens längd* finns det enligt kulturrådets bedömning inte något behov av att ändra på kravet på lägst 20 studietimmar. Kulturrådet föreslår dock att skolöverstyrelsen under en försöksperiod skall kunna ge generell dispens i kulturämnena för längre sammankomster än tre studietimmar och i glesbygd också för kortare studietid än fyra veckor.

Möjligheterna till medverkan av *expert* eller *fackman* bör utökas till fler tillfällen per studieperiod och statsbidragen till rese- och traktamentskostnader höjas. *Studiebesök* bör i ökad utsträckning godkännas som statsbidragsgrundande verksamhet. Ledarrekryteringen bör underlättas genom vidgade statsbidrag till ledares rese- och traktamentskostnader.

Expert eller *fackman* bör kunna medverka vid högst 25 % av det totala antalet studietimmar. Statsbidrag bör utgå med högst 75 % av kostnaderna för arvode, dock högst 75 kr per timme, och med 100 % av resekostnad och traktamente, dock högst 125 kr per timme. *Studiebesök* bör godkännas som statsbidragsgrundande för högst 30 % av antalet studietimmar. Statsbidrag till *ledares* resekostnad och traktamente skall kunna utgå i hela riket med 100 % av ledarens resekostnad och traktamente dock högst 125 kr per sammankomst.

Bidrag bör utgå endast om kortaste resväg mellan ledarens bostad och studiecirkelns sammanträdeslokal är minst 20 km.

Den allmänna bidragsnivån bör höjas i takt med kostnadsutvecklingen genom *indexreglering*. Utöver indexregleringen föreslår kulturrådet en höjning av statsbidraget med 10 kr per timme i förhållande till 1971 års nivå.

Andra former av verksamhetsbidrag

Studiecirkelbidraget medger inte stöd till all fri skapande verksamhet i grupp. Även i mer obundna verksamhetsformer har man kostnader för ledare, lokaler och material som överstiger vad deltagarna kan betala. Staten bör utvidga sina insatser till att även gälla dessa mera obundna verksamhetsformer. Svårigheterna är emellertid stora att omedelbart anvisa ett generellt bidragssystem. Bidragsbehovet måste i stor utsträckning bedömas från fall till fall. Bedömningen bör ske på lokal nivå.

Kulturrådet föreslår därför att ett nytt bidrag — *lokalt aktivitetsstöd* — införs till icke yrkesmässig verksamhet utanför studiecirkeln form. Bidraget skall användas för att stimulera verksamhet i nya, organisatoriskt enklare former än studiecirkeln samt för att nå in i nya miljöer och till nya grupper och stimulera till bredare aktiviteter. Staten och kommunerna bör gemensamt svara för detta stöd som föreslås fördelas av kommunala organ. Formerna för de statliga insatserna behöver utredas närmare. En försöksverksamhet med statligt stöd bör därför starta omedelbart. Bidragsprinciperna bör innebära ett stort mått av lokal självbestämmanderätt över medlens användning.

Lokaler och utrustning, ledartillgång och ledarutbildning, metodutveckling

Samhällsstödet till *lokaler* och *utrustning* för fri skapande verksamhet bör förstärkas. Det primära ansvaret faller på kommunerna men staten bör genom olika åtgärder stödja dessa. Dessa frågor behandlas i sin helhet i kapitel 9.

Ett tillräckligt antal väl utbildade *ledare* är en grundförutsättning för den kollektiva skapande verksamheten. Stödet till organisationernas ledarutbildning bör därför höjas. Vidare är utbyggnaden av den konstnärliga utbildningen av stor betydelse för ledartillgången.

Inom ramen för det statliga stödet till folkbildningen bör särskilda medel anvisas för att garantera ett kontinuerligt *metodarbete* inom kulturområdet. Studieförbunden bör bli kunna anlita kulturarbetare inom olika områden för utvecklings- och beställningsarbeten. En ökning av samhällets stöd är nödvändig.

Stöd till handikappades kulturella verksamhet

Ur anslaget för stöd till de handikappades kulturella verksamhet utgår bli bidrag till konsulentverksamhet, bokförsörjning och tolkutbildning. De olika insatserna har haft stor betydelse för att minska hindren för de handikappade att delta i studieverksamhet och kulturella aktiviteter. Resurserna behöver ökas i framtiden.

Centrala organisationer och centrumbildningar

Kulturrådet föreslår att statsbidraget till *studieförbundens* organisationskostnader successivt ökas, så att förbunden kan bygga upp en effektivare och bättre täckande organisation.

Även det statliga stödet till övriga existerande (t ex körförbunden) eller nya *riksorganisationer* inom området fri kollektiv skapande verksamhet bör byggas ut. Stödet bör ges hög prioritet och avse kostnader för central administration, för experimentverksamhet, metodutveckling och utbildning.

Det statliga stödet till *centrumbildningar* för information, publikkontakt och utvecklingsarbete bör ökas.

7.11 Förslag beträffande yrkesmässigt arbetande fria grupper

Endast en liten del av alla fria grupper kan försörja sig på sin konstnärliga verksamhet.

De fria gruppernas ämnesmässiga, verksamhetsmässiga och geografiska rörlighet, öppenheten för förändringar och de smidiga arbetsformerna innebär att denna arbetsform i vissa avseenden har stora fördelar.

Kulturrådet vill genom sina förslag söka behålla denna frihet, öppenhet och smidighet hos grupperna och samtidigt ge dem bättre arbetsvillkor och tryggare anställningsförhållanden. Det är ofrånkomligt att det i framtiden görs en klarare gränsdragning mellan de yrkesmässigt och icke yrkesmässigt arbetande grupperna. Man riskerar annars att permanent ha ett stort antal underbetalda grupper.

Kulturrådet anser att man måste söka flera olika vägar för att förbättra stödet till de yrkesmässigt arbetande fria grupperna. *En väg* är att vidareutveckla och även på andra områden införa den stödform som representeras av teater- och musikerådets bidrag till grupper utanför institutionerna. Bidragsprinciper bör utformas som garanterar en inkomstnivå som är jämförlig med den för fria grupper som anknutits till en institution (se det följande). Statsbidrag bör utgå i form av årsanslag, projektbidrag eller bidrag till visst särskilt ändamål (t ex utrustning). Ett centralt statligt organ (det nya kulturrådet) bör fördela huvudandelen av anslaget medan den återstående delen av anslaget bör fördelas av ett organ sammansatt av exempelvis kulturarbetare.

En annan väg är att utnyttja den organisationella flexibilitet som institutionerna under senare år visat prov på och till dem knyta fria grupper som så önskar. Gruppernas självständighet måste då tryggas. Detta bör ske genom ett avtal mellan institution och grupp som bör utgöra grunden för samarbetet. Två olika sätt kan tänkas för anknytning av grupper till institutioner. En lösning är att för kortare eller längre tid knyta grupper till befintliga lokala eller regionala institutioner.

Den andra möjligheten är att knyta grupper till Riksteatern, Rikskonserter och möjligen Riksutställningar.

En tredje väg är slutligen att knyta en grupp till annan part än en institution t ex primär- eller landstingskommunal kultur-nämnd eller större organisation. En grupp kan t ex anställas som länsteaterensemble i ett län utan egen ensemble.

Anknytning till institutioner, kommuner eller organisationer är endast avsedda för de grupper som klart önskar den, och anknytningen måste ske på sådant sätt att gruppernas särmarke som fria grupper bevaras.

fyllt samma funktion. Det statliga anslaget till arrangemangsbidraget måste bli avsevärt högre än nuvarande föreläsningsanslag.

7.12 Förslag beträffande kulturarrangemang utanför institutionerna

Kulturrådet föreslår, som framgått av det tidigare, olika insatser för att förbättra de yrkesmässigt och de icke yrkesmässigt verksamma gruppernas arbetsmöjligheter. Utöver förbättrat stöd till grupperna behövs det i vissa fall ett stöd som underlättar och stimulerar till både interna och offentliga publikframträdanden. Stödet bör utgå till den arrangerande/mottagande parten.

Stödet bör kunna komma i fråga för de icke yrkesmässiga gruppernas, för enskilda konstnärers, för yrkesmässigt verksamma grupper och för institutioners program. Bidraget bör utgå till föreläsningar, sång, musik, teater, dans, till utställningar och filmvisningar som beledsagas av muntlig introduktion samt till kurser och konferenser.

Bidraget bör uteslutande riktas till föreningslivet och administreras genom studieförbunden och länsbildningsförbunden. Bidrag förutsätts kunna utgå även till lokala föreningar och grupper som inte är medlemmar av studieförbund eller länsbildningsförbund. Genom arrangemangsbidraget bör föreningar och organisationer få bättre förutsättningar att efterfråga och genomföra kulturprogram. Ett statsbidrag till kulturarrangemang bör därför ersätta det nuvarande föreläsningsbidraget, som hittills delvis

8.1 Utgångspunkter

I betänkandet summeras inledningsvis synpunkter i några utredningar, som tagit upp kulturorganisationen till en samlad diskussion.

Konsertbyråutredningen rekommenderade, att det både på lokal och regional nivå skulle bildas ett för alla konstområden gemensamt organ som bl a skulle ta emot det centralt producerade kulturutbudet. I resp organ borde ingå representanter för kommun och landsting samt organisationer inom och utanför kulturområdet. Förslaget ledde inte till några åtgärder från statens sida.

TCO:s kulturutredning (Kulturaktivt samhälle, 1970) förutsatte att kommunerna inrättar kulturnämnder och föreslog att det skall bildas lokala samarbets- och serviceorgan (kulturcentrum) av bl a studieförbunden, fackliga organisationer, kulturnämnder och lokala kulturinstitutioner. Regionalt förutsattes att landstingen inrättar kulturnämnder och att samarbets- och serviceorgan (länskulturcentrum) av motsvarande slag som lokalt bildas.

LO:s arbetsgrupp för kulturfrågor (Fackföreningsrörelsen och kulturen, 1971) förordade att politiskt sammansatta kulturnämnder inrättas i kommunerna och att lokala samordningsorgan med planerande, samordnande och förmedlande funktioner skapas. Samordningsorganet borde ansvara för publikarbetet. Detta organ borde få en så

bred sammansättning som möjligt. Samma organisatoriska struktur förordades i princip också regionalt.

Svenska kommunförbundet utfärdade hösten 1970 en rekommendation till normalreglemente för kulturnämnder. Våren 1971 utarbetade förbundet vidare förslag till principer för kulturförvaltningens organisation.

I sistnämnda dokument sammanfattar förbundet uppgifterna för kulturnämnderna på följande sätt:

”Sammanfattningsvis kan sägas att det primärt åligger kulturnämnd att kartlägga kommunmedlemmarnas behov inom området, att prioritera de behov man anser kan tillgodoses samt att äska anslag och utföra den verksamhet som beslutas av kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Utöver verksamhet i egen regi har kulturnämnd att stimulera, främja och ge aktivt stöd till sådan kulturverksamhet som äger rum inom föreningslivet.”

Behovet av samverkan mellan kulturnämnden och föreningslivet och mellan kulturnämnden och andra kommunala styrelser och nämnder betonas starkt av förbundet. Kulturnämnden bör därför enligt förbundet ha en referensgrupp att rådgöra med. Referensgruppen bör bestå av representanter för det lokala kulturlivet. Därutöver kan kontaktgrupper skapas för olika specialfrågor. En annan fråga som behandlas är behovet av och formerna för långsiktig planering och årsplanering, inte minst ekonomisk sådan.

8.2—3 *Motiv för organisatoriska förändringar och grunddragen i den framtida kulturorganisationen*

Kulturrådet anger följande motiv för organisatoriska förändringar centralt, regionalt och lokalt.

En mer målinriktad verksamhet. Kulturrådet föreslår mål för den framtida kulturpolitiken och olika åtgärder för att förverkliga dessa. Förslagets omfattning gör att de inte kan genomföras på en gång utan det blir fråga om en successiv reformverksamhet. En sådan förutsätter organ som steg för steg kan omvandla de allmänna målen till mål för verksamheter inom olika områden (operationella mål) och som kan följa upp utvecklingen i förhållande till målen.

Bättre långtidsplanering. Långtidsplanering har inom de flesta samhällsområden numera byggts ut till ett viktigt praktiskt-politiskt instrument. På kulturområdet har det inte skett i samma utsträckning som inom andra områden. Kulturrådet förutsätter att de medel som ställs till förfogande för kulturpolitiken successivt skall öka väsentligt. Därmed kommer i framtiden också behovet av långtidsplanering att öka.

Bättre samordning av samhällsorganens insatser inom kulturområdet. Samhällets nuvarande sektorsinriktade kulturorgan bör ersättas eller kompletteras med organ som har mera övergripande uppgifter. De kulturpolitiska frågorna bör få en samlad handläggning såväl på lokal och regional nivå som centralt.

Ökad samverkan mellan samhällsorganen på kulturområdet och förenings- och organisationslivet. För att bättre förutsättningar för kulturverksamheten skall kunna ordnas t ex i bostadsområden och på arbetsplatser krävs en organisatorisk förankring hos föreningar och organisationer. Ett samarbete mellan samhället och organisationer inom och utanför kulturområdet är väsentligt för att nå nya grupper och öka möjligheterna till inflytande över planering och beslut.

Ökad samverkan mellan kulturområdet och andra samhällsområden. Många kulturpolitiska åtgärder förutsätter en nära samver-

kan med åtgärder på andra samhällsområden, t ex bebyggelseplanering, åtgärder för fritidsverksamhet och socialpolitiska åtgärder. Organiserade samarbetsformer de olika områdena emellan behövs därför.

Decentralisering och vidgat medinflytande. En decentralisering av såväl ansvar, planerings- och beslutsfunktioner som resurser bör ske inom kulturområdet. Det bör i framtiden på alla nivåer finnas särskilda politiskt ansvariga organ för kulturområdet. Kontakten mellan publik och institutioner bör stimuleras för att ge möjligheter till ett direkt publikinflytande.

Ökad utvecklingsverksamhet. Ett systematiskt forskningsarbete kring kulturpolitiska frågeställningar bör komma till stånd.

Flera av de grundläggande allmänna frågorna om uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan staten, landstingen och kommunerna är för närvarande föremål för översyn. De behandlas bl a av den år 1970 tillsatta länsberedningen och av den samtidigt tillsatta utredningen om den kommunala demokratin. Detta utredningsarbete kan förmodas bli relativt långvarigt.

Det vore olyckligt om lösningen av frågorna kring samhällets kulturorganisation skulle behöva anstå tills dess förslag från dessa utredningar, främst då länsberedningen, lett till beslut. Det förslag till organisationsstruktur på kulturområdet som rådet lägger fram är därför så utformat att det bör kunna anpassas till de förändringar som länsberedningens och andra utredningars förslag kan leda till.

I kulturrådets rekommendationer och förslag beträffande den framtida strukturen för samhällets kulturorganisation finns *vissa gemensamma grunddrag*. Arten och inriktningen av de organisatoriska förslag som kulturrådet lägger fram speglar de motiv för förändringar som nyss angivits. Förslagen innefattar således bl a att planering, beslut och resurser i ökad utsträckning skall decentraliseras, att politiskt ansvariga organ skall finnas för planering och prioritering av samhällets åtgärder på området, att det skall kom-

ma till ett bättre samarbete mellan samhällets organ på kultursektorn liksom mellan dessa organ och förenings- och organisationslivet och att samarbetet också skall bli bättre mellan kulturområdet och andra samhällsområden.

Decentraliseringen bör kunna föras förhållandevis långt. Ansvaret bör ligga på lokal nivå såvitt det är möjligt. Till regional och central nivå bör endast föras uppgifter som inte kan fullgöras lokalt. Vidare bör initiativ till sådana regionala eller centrala insatser i stor utsträckning komma från lokal nivå och vara betingade av de behov som där finns.

8.4 *Den lokala kulturorganisationen*

Utformningen av den lokala kulturorganisationen ser kulturrådet som en lokal uppgift. Kulturrådets diskussion av olika frågeställningar på detta område mynnar därför inte ut i förslag utan i rekommendationer. Avsikten med framställningen är att ge stimulans och vägledning för debatt och ställningstaganden lokalt.

8.4.1—3 Kommunernas arbetsuppgifter och organisation på kulturområdet

Kulturrådets förslag till åtgärder inom olika delar av kulturområdet — regionalisering av vissa kulturinstitutioner, bättre lokalförsörjning, ökad uppsökande verksamhet, ökad satsning på fri kollektiv skapande verksamhet etc — kommer att påverka kommunernas kulturpolitiska åtaganden och ansvar. Detta återverkar i sin tur också på den kommunala kulturorganisationen.

Kommunerna har genom egen verksamhet t ex bibliotek och musikskolor och genom att ge bidrag till föreningar tagit huvudansvaret för finansieringen av den lokala kulturverksamheten. Förhållandet förutsätts bli detsamma även i framtiden.

I och med kommunsammanläggningarna år 1974 beräknas var och en av de då ca 270 kommunerna ha fått politiskt sammansatta nämnder på kulturområdet, i alla utom kanske några av de största kommunerna i form

av kulturnämnder. Inrättandet av kulturnämnder är en nödvändig förutsättning för en aktiv kommunal kulturpolitik. Till de viktiga uppgifterna för befintliga och tillkommande kulturnämnder hör att ange målen för insatserna, att göra en långtidsplanering och att i samband därmed ta ställning till nödvändiga prioriteringar. Målen får formuleras med utgångspunkt i de allmänna mål för samhällets kulturpolitik som statsmakterna kan komma att fastställa och utifrån de politiska partiernas kulturprogram. Varje kulturnämnd bör utforma en långtidsplan (femårsplanering) för sina olika insatser inklusive en avvägning mellan dessa.

När kulturnämnder har inrättats över hela landet bör detta ge ökade möjligheter till en mer samordnad verksamhet inom kulturområdet i dess helhet och bättre samarbete med andra samhällssektorer. De kulturpolitiska åtgärderna bör på ett meningsfullt sätt samordnas med övriga kommunala åtaganden. För att det skall kunna ske behöver kulturlivets företrädare på ett tidigt stadium komma in i den planering som sker inom andra samhällssektorer. Kulturnämnden bör ha ansvar för att initiativ tas till ett sådant samarbete.

8.4.4—5 Samverkan lokalt

Föreningarna står vid sidan av kommunerna som arrangerar för en betydande del av den lokala kulturverksamheten. Kulturrådets förslag om ökat statligt stöd till fri skapande verksamhet och om bidrag till kulturarrangemang bör göra det möjligt för föreningslivet att ytterligare vidga denna verksamhet.

Om man kräver större öppenhet och rörlighet av institutionerna — t ex ökad uppsökande verksamhet och inriktning mot nya publikgrupper — så förutsätter det att de får bättre förankring i olika miljöer. De nödvändiga kontakterna kan ofta skapas av föreningar och organisationer som har annan än kulturell inriktning. Föreningar och organisationer bör därför få en stor del av ansvaret för den uppsökande verksamheten och för detta krävs ökade organisatoriska och ekono-

miska resurser.

Behovet av samverkan finns i alla kommuner. Samtidigt är förutsättningarna mycket skiftande. Trots olika förhållanden finns ett behov av samverkan som i princip kan sägas gälla följande.

1. *Att alla huvudintressenter får kontakt med varandra.* Det finns en vid krets av intressenter på kulturområdet som behöver kontakt med varandra för ömsesidig information och för gemensamt uppträdande i t ex anslagsfrågor.

2. *Att det bildas en lokal referensgrupp till kulturnämnden.* Kulturnämnderna förutsätts i framtiden handlägga frågor om målen för och den övergripande planeringen av kommunens åtgärder på kulturområdet. Kulturnämndens stora inflytande över utvecklingen av villkoren för den kulturella verksamheten i kommunen gör det angeläget både för kulturnämnden själv och för föreningarna, kulturarbetarna och institutionerna att representeranter för dem möts och diskuterar de viktigaste frågorna. Det gäller just mål- och långtidsplaneringsfrågorna men också vissa mera kortsiktiga frågor, t ex nämndens årliga budgetförslag. För att få till stånd reguljära diskussioner kring sådana frågor är det ett gemensamt intresse, att det bildas en referensgrupp till kulturnämnden, där de olika intressenterna får komma till tals.

3. *Att den uppsökande verksamheten planeras gemensamt.* Hur den uppsökande verksamheten skall läggas upp för att nå ut till olika delar i kommunen är en fråga som i lika hög grad berör både producenter, förmedlare och mottagare. Till de berörda hör inte minst föreningar och institutioner utanför den traditionella kultursektorn. De som berörs av den uppsökande verksamheten bör få vara med i uppläggningsen av denna. Man bör söka göra en gemensam planering i stort, för en säsong eller kanske för ett år framåt.

4. *Att större offentliga arrangemang samordnas lokalt.* För att undvika onödiga kollisioner är det praktiskt att i förväg lokalt samråda om större offentliga arrangemang. Däremot bör man inte eftersträva en enda arrangör för all sådan lokal verksamhet.

5. *Att det byggs upp en gemensam service för publikkontakt.* För att informationen om olika arrangemang skall nå ut, bör den samordnas så långt som möjligt. Såväl det traditionella utbudet som den uppsökande verksamheten och den ökade satsningen på fri gruppverksamhet i närmiljön motiverar gemensamma insatser för publikkontakt. Ett nät av kontaktmän eller ombud behövs i olika miljöer (på arbetsplatser, i bostadsområden, inom föreningar). Det kan byggas ut gemensamt för alla arrangörer. Då det är många som skall samverka ställs krav på en fast struktur för samarbetet. Någon av de samarbetande parterna kan dock ges i uppgift att ensam svara för publikfunktionen för de övriga räkning.

En ökad samverkan i praktiska frågor får dock inte leda till att innehållet i den lokala kulturverksamheten stöps i samma form.

Behovet av samarbete mellan de olika intressenterna i praktiska frågor av det slag som här angivits aktualiserar behovet av ett reguljärt *lokalt samarbetsorgan*. Något sådant organ med formell uppbyggnad behövs inte om det enbart gäller att tillgodose något av de fyra första kraven på samverkan. Men tillsammans får de fyra funktionerna en inte obetydlig omfattning. En viss grad av formell uppbyggnad ger samarbetet större fasthet och stadga, ökar handlingsberedskapen och underlättar tillkomsten av överenskommelser och beslut. I kommuner med en mer omfattande kulturverksamhet blir därför ett sådant fast ordnat samarbete att föredra. Om publikarbetet, den femte punkten som nämnts ovan, helt eller delvis sköts gemensamt av de olika intressenterna, är det nödvändigt med ett formellt uppbyggt organ som kan fatta beslut i olika verkställighetsfrågor.

Avsikten med samarbetsorganet är att skapa ett forum för bredare samverkan i de frågor där detta är angeläget och där nuvarande samarbetsformer visat sig vara otillräckliga. Samarbetsorganet kan byggas upp på olika sätt. Huvudalternativen är att det antingen innefattar alla intresserade parter — alltså även företrädare för kommunala näm-

der och styrelser — eller endast föreningar och organisationer men inte kommunala representanter. I det första fallet sker samarbetet helt inom samarbetsorganets ram, i det andra fallet inom detta då det gäller för- eningsangelägenheter men i övrigt mellan det och de utomstående kommunala instanserna. Den senare formen av uppbyggnad torde vara den lämpligaste. I ett organ enligt det senare alternativet kan också ingå kommunalt stödda institutioner som inte har en kommunal nämnd som styrelse. Det är viktigt med en stark representation i samarbets- organet för de intressenter som finns utanför kultursektorn i snäv bemärkelse, t ex fack- liga organisationer.

Beroende på verksamhetens omfattning kan samarbetsorganet behöva viss personal.

8.5 Den regionala kulturorganisationen

Kulturrådet lägger inte fram några förslag om den regionala kulturorganisationen. Syf- tet med framställningen är att stimulera till diskussion och ställningstaganden regionalt.

8.5.1—2 Länen som geografisk enhet för den regionala kulturverksamheten

Kulturrådet anser att man tills vidare bör väl- ja länen som geografiska områden när man bygger upp kulturpolitiska organ på regional nivå.

Samhällets kulturpolitiska organ bör an- sluta till samhällets indelning i stort. För länen finns det etablerade ansvarsförhållan- den politiskt, organisatoriskt och ekono- miskt. Ett annat viktigt skäl för att välja länen som geografisk enhet är att förenings- livet har distrikts- och samarbetsorgan på länsplanet.

Det är sannolikt att det i en framtid kan bli aktuellt med en ändrad länsindelning. Att i organisationen på kulturområdet nu söka förutse och föregripa dessa förändringar är inte möjligt eller lämpligt. En anpassning till framtida ändringar får ske när dessa kan överblickas.

8.5.3—4 De regionala samhällsorganens arbetsuppgifter och organisation på kulturområdet

De kulturella verksamheter som man inom länen väljer att lägga på regional nivå kan som regel inte genomföras utan samhällets medverkan och stöd. Det organ som har det allmänna politiska och ekonomiska ansvaret för icke statlig verksamhet i länen, nämligen landstingen, bör därför också ha det poli- tiska ansvaret för samhällsstödet till kultur- verksamhet på länsplanet.

Detta innebär ingen överordnad ställning för landstingen i förhållande till kommuner- na. I den mån insatserna syftar till stimulans av kommunernas kulturpolitiska åtaganden är det naturligt, att Kommunförbundets läns- avdelningar blir organ för diskussioner, över- läggningar och rekommendationer.

För att lösa sina vidgade kulturpolitiska uppgifter har landstingen liksom kommuner- na behov av en samlad handläggning av kulturfrågorna. Detta kan ske i särskilda kulturnämnder eller genom att kulturfrågor- na sammanförs med andra näraliggande äm- nesområden t ex i utbildnings- och kultur- nämnd.

Kulturrådet skisserar i kapitel 6 en ut- byggnad av vissa länskulturinstitutioner. Det bör vara en uppgift för landstingen i varje län att i samarbete med kommuner och för- eningsliv ta initiativ till nödvändigt utred- ningsarbete om denna utbyggnad och att sedan stödja utbyggnaden.

8.5.5 Samverkan på länsplanet

På länsnivån finns på samma sätt som i kommunerna behov av allmän kontakt mel- lan olika intressenter, av en referensgrupp till kulturnämnden och av samordning av arran- gemangs- och turnéverksamhet. Den sist- nämnda uppgiften kan bli mer omfattande på länsplanet än på lokal nivå.

De regionala arbetsuppgifternas karaktär och omfattning motiverar enligt kulturrådets mening ett formellt uppbyggt samarbetsor- gan av samma typ som föreslås för kommu-

nera. I många fall kommer det att vara naturligt att låta länsbildningsförbunden bli samarbetsorgan. Det förutsätter dock en vidgning av förbundens bas — som nu i princip är begränsad till studieförbunden, folkhögskolorna och länsbiblioteken — till att omfatta också övriga intressenter.

Detta behöver inte betyda att alla intressenter ges plats i ett vidgat länsbildningsförbund. Även andra anknytningsformer är tänkbara. Någon form av representativ uppbyggnad torde få prövas, t ex så att alla intressenter får ingå i ett representantskap men att det praktiska arbetet överläts på en mindre grupp.

Det regionala samarbetsorganet behöver viss personal. Om ett länsbildningsförbund blir samarbetsorgan, bör dess nuvarande kansli förstärkas. Samarbetsorganets kansli får förutsättas överta de uppgifter som i dag i vissa län handhas av Rikskonserter, Riks- teaterns och Riksutställningars regionintendenter. Till det föreslagna samordningsarbetet på länsnivå bör statsbidrag utgå.

8.6 *Den centrala kulturorganisationen*

8.6.1 Motiv för förändringar

Kulturrådet anför i 8.2—3 flera generella motiv för förändring av organisationen inom kulturområdet. Flera av dessa motiv gäller i särskilt hög grad för den statliga kulturadministrationen.

Under utbildningsdepartementet saknas i dag ett organ som har att ge statsmakterna underlag för beslut om mål för den statliga kulturpolitiken och förslag till åtgärder för att realisera dessa. Som en följd härav är inte heller långtidsplaneringen särskilt väl utbyggd inom området.

Den organisatoriska splittringen inom den statliga kulturadministrationen är stor. Existerande organ har i de flesta fall snävt sektorsinriktade uppgifter. Teater- och musikrådet har tillsynsuppgifter för statlig eller statsunderstödd verksamhet inom teater-, dans- och musikområdena. Skolöverstyrelsen har genom folkbildningsbyrån inseende över

folkbildningsarbetet och de kommunala folkbiblioteken. Kungl biblioteket är tillsynsmyndighet för de fyra stifts- och länsbiblioteken. Riksantikvarieämbetet är central myndighet för ärenden om forn- och kulturminnesvård och tillsynsmyndighet för landsantikvarieorganisationen. Riksarkivet är central myndighet för arkivfrågor och chefsmyndighet för landsarkiven. Stöd till tidskrifter fördelas av tidskriftsnämnden. För musei- och utställningsområdena samt filmen saknas helt organ med övergripande ansvar för utvecklingen inom resp sektor. Frånvaron av centralt organ inom museiområdet gör att åtta statliga museer är direkt underställda Kungl Maj:t. Tillsynen över utbildningsinstitutionerna inom kulturområdet är fördelad på fem olika organ. Vidare finns en rad organ med begränsade uppgifter, t ex organ i stipendieärenden.

En följd av det stora antalet sektorsinriktade organ och frånvaron av ett organ med mera övergripande uppgifter är att behandlingen av anslagen inom kulturområdet är ytterligt splittrad. Anslagsframställningar från ca 50 myndigheter och institutioner redovisas i statsverkspropositionen på detta område.

Delegering av uppgifter från utbildningsdepartementet till organ med förvaltnings- och myndighetsuppgifter har endast kunnat ske i begränsad omfattning. I flertalet fall saknas lämpligt organ att delegera beslutan- derätten till. Representanter för intressenter utanför kultursektorn i fråga eller kulturområdet deltar i mycket begränsad omfattning i besluten. Kontakter och samarbete med för- enings- och organisationslivet liksom med andra samhällsområden har därigenom för- svårats. Insynen och inflytandet från t ex folkrörelser och kommuner i besluten om de statliga kulturpolitiska åtgärderna är begrän- sad.

8.6.2—4 En ny organisationsstruktur

I den nya departementsorganisationen från år 1965 betonas departementens roll som stabsorgan för regeringen. Alla mer rutinmäs-

siga beslut bör i princip delegeras och departementens arbete inriktas på övergripande planeringsfrågor särskilt i anknytning till propositionsarbetet. Kungl Maj:ts direkta administrativa uppgifter inom kulturområdet bör därför inte utökas utan i stället begränsas. Behovet av bättre samordning bör tillgodoses i första hand genom en bättre samordning på nivån närmast under departementen.

Den angelägna samverkan mellan kulturområdet och andra samhällsområden om kulturverksamhetens roll i den långsiktiga samhällsutvecklingen bör främjas också på departemental nivå. Detta är frågor som hittills behandlats i ringa eller ingen omfattning och som ställer nya krav på den framtida departementsorganisationen. Samtidigt som en delegering av rutinärenden bör ske tillkommer således nya uppgifter.

Kulturfrågorna utgör fn ett av utbildningsdepartementets fyra sakområden. Alla dessa områden kommer i framtiden att ställa ökande anspråk på departementsledningen. Om den nya kulturpolitik som kulturrådet föreslår skall kunna realiseras, kommer det att kräva en aktiv uppföljning på departementsnivå under 1970-talet.

En rad reformförslag är även att vänta från andra utredningar de närmaste åren. Nuvarande departementsindelning kan medföra att kulturområdet inte utåt får den profil som rådet anser motiverad. Kulturrådet föreslår därför att ett *nytt departement* för bl a kulturärenden inrättas. Till detta bör föras ärenden inom hela det kulturpolitiska området inklusive radio, television och press. Till det nya departementet bör även föras frågor rörande stöd till ungdomsverksamhet, som i dag är formellt inordnade i kulturområdet. Idrottsärenden bör lämpligen också föras över till det nya departementet från jordbruksdepartementet. Kulturpolitiken bör således enligt detta förslag på sikt ses som en del av en samlad kultur-, idrotts- och ungdomspolitik.

Förslaget innebär alltså inte något särskilt kulturdepartement utan ett departement för i första hand kultur- och ungdomspolitik.

Det bör vidare övervägas om inte vissa frågor om samlingslokalstöd bör föras till det nya departementet.

Kulturrådet är medvetet om att frågan om inrättande av ett nytt departement inte kan bedömas isolerat. Det måste ses tillsammans med utformningen av den framtida departementsorganisationen.

Även om departementsorganisationen ändras påverkar detta inte de grundläggande principerna i fråga om arbetsfördelning mellan departement och organ på nivån närmast under. På departementalt plan bör endast handläggas den typ av ärenden som enligt 1965 års principbeslut skall ligga på regeringsnivå. Tillkomsten av ett nytt departement minskar inte behovet av en reform av den centrala kulturadministrationen i övrigt. I stället blir det i framtiden, oberoende av departementsindelning, nödvändigt med en delegering av uppgifter från departementsnivån.

Det finns enligt kulturrådets mening behov av ett centralt organ närmast under departementet. Det centrala motivet för att inrätta ett sådant organ är att öka insynen och inflytandet från bl a folkrörelser, kulturarbetarorganisationer och kommunrepresenteranter i fråga om de statliga kulturinsatserna. Detta organ bör ha ett allmänt ansvar för den statliga kulturpolitiken och uppgift att fortlöpande göra övergripande bedömningar av vidtagna åtgärder. Kulturrådet föreslår att det inrättas ett sådant organ, i betänkandet kallat *det nya kulturrådet*.

Förslaget om det nya kulturrådet bygger i ett avseende på de tankegångar som legat bakom bl a teater- och musikerådets tillkomst. Sistnämnda organ kan karakteriseras som ett statligt serviceorgan snarare än förvaltningsmyndighet. Teater- och musikerådet äger sålunda inte rätt att — annat än på de punkter där bestämmelser direkt medger eller påfordrar detta — besluta i frågor av administrativ natur rörande vissa institutioner.

Det nya kulturrådet bör på motsvarande sätt vara ett serviceorgan, som biträder statsmakterna i kulturpolitiska frågor och lämnar

råd och stöd till landsting, kommuner och organisationer. Det nya kulturrådet skall alltså inte bli ett ämbetsverk av samma slag som skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet eller inom kulturområdet riksarkivet och riksantikvarieämbetet. Någon lagstiftning som ger det nya kulturrådet befogenheter att ingripa i lokala eller regionala angelägenheter förutsätts *inte* tillkomma.

Det kulturpolitiska området bör behandlas som en enhet på departementsnivå. Det är naturligt att så sker centralt även under departementet, varför det vore rimligt med ett centralt organ med motsvarande ansvarsområde. Det nya kulturrådet bör därför ha ett *allmänt ansvar* för utvecklingen av samhällets insatser inom hela kulturområdet. I frågor av övergripande natur förutsätts samarbetet mellan det nya organet och berörda myndigheter inom kulturområdet ske genom olika former av samråd.

I arbetet på nivån under departementet ingår uppgifter av typen bidragsgivning, administrativ och teknisk rådgivning m m. När det gäller dessa frågor bör det nya organet inte ha ett direkt ansvar för hela kulturområdet. Det direkta ansvaret bör begränsas till följande sektorer, nämligen teater, musik, dans, film, litteratur, konst, museer och utställningsverksamhet. Avsikten är att få en bättre samordning av statens insatser inom resp sektor och sektorerna emellan utan att en onödigt stor administrativ enhet förden skull inrättas.

Den föreslagna avgränsningen av det direkta ansvarsområdet för nya kulturrådet innebär att följande kultursektorer faller utanför ett sådant direkt ansvar, nämligen folkbildning, fördelning av kulturarbetarersättningar, utbildning inom kulturområdet, radio och TV, press, kulturminnesvård och arkivväsen. Kulturrådet återkommer i nästa betänkande till det administrativa ansvaret för fördelning av kulturarbetarersättningarna. Ansvaret för utbildning och kulturminnesvård behandlas av särskilda utredningar. I fråga om arkivväsendet för kulturrådet fram tanken på en särskild styrelse i vilken förutom statliga företrädare skulle ingå representanter för

den kommunala sektorn och organisationslivet.

8.6.5 Det nya kulturrådets ansvarsområde

Åtgärder för statsunderstödd teater-, musik- och dansverksamhet bör handhas av det nya kulturrådet. Undantag är utbildning och arbetsförmedling. Det betyder att huvuddelen av de frågor som f n handläggs av teater- och musikrådet bör föras över till det nya kulturrådet. Även filmområdet bör innefattas i det direkta ansvarsområdet. Statens biografbyrås verksamhet, frågor om godkännande av film för offentlig visning, berörs dock inte.

Det nya kulturrådet föreslås vidare få ansvaret för bidragsgivning och rådgivning till lokal och regional biblioteksverksamhet. Ansvaret för de ärenden som nu handläggs inom skolöverstyrelsens bibliotekssektion bör därför, med undantag av utbildningsverksamheten, läggas på det nya organet. Detsamma gäller det litteraturstöd som kan bli följden av väntade förslag från litteraturutredningen. Kulturrådets förslag innebär att tanken på en särskild biblioteksöverstyrelse avvisas. Vidare bör handläggningen av tidskriftsstödet överföras från den nyinrättade tidskriftsnämnden till det nya kulturrådet. Någon förändring av administrationen av presstödet föreslås ej.

I det nya kulturrådets ansvarsområde föreslås även ingå konst, museer och utställningsverksamhet. Den exakta avgränsningen av vilka institutioner som skall föras till det nya organets ansvarsområde får avgöras i samband med ställningstagandena till förslagen från MUS 65.

8.6.6 Det nya kulturrådets uppgifter

Det nya kulturrådets uppgifter kan härledas ur de mål som bör ställas upp för det kulturpolitiska arbetet.

På grundval av dessa bör det nya kulturrådet utforma operationella mål för de statliga insatserna. Resultaten av de statliga åtgärder-

na bör följas upp. Vidare bör det nya kulturrådet medverka i en långtidsplanering av de statliga insatserna. Planeringen skall avse de ekonomiska och organisatoriska aspekterna, inte kulturverksamhetens form och innehåll.

Det nya kulturrådets allmänna verksamhet bör vara inriktad på rådgivning och utredning. Rådet bör yttra sig över anslagsframtällningar från institutioner och andra inom det direkta ansvarsområdet och göra en samlad avvägning av de anspråk som ställs på statliga medel inom dessa sektorer. Det bör fungera som remissorgan. Rådet bör även svara för viss fördelning av statsbidrag.

Rådet bör samarbeta med centrala organ och institutioner inom kulturområdet framför allt Riksteatern, Rikskonserter och Riksställningar.

Det nya kulturrådet skall även samarbeta med organ utanför kulturområdet t ex med skolöverstyrelsen i frågor gällande insatser för den fria kollektiva skapande verksamheten samt olika former av kulturell verksamhet inom skolan. Rådet förutsätts samverka med organ inom ungdoms- och idrottsområdena men också med organ inom t ex det sociala området.

Den framtida kulturpolitiken förutsätter en nära samverkan mellan stat, landsting och kommuner. Inga formella förpliktelser som gör kulturinsatserna till ett kommunalt åliggande kommer att läggas på kommuner och landsting. Ett nära samarbete mellan det statliga organet och Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet är därför angeläget.

Rådet föreslås också ha nära kontakter med bl a folkbildningens och arbetsmarknadens organisationer. Kultur och arbetsliv bör därvid vara ett viktigt ämne för samråd.

Rådet bör ha kontakt med institutioner som sysslar med forskning inom kulturområdet.

Det nya kulturrådet bör följa utvecklingen inom den privat drivna delen av kulturområdet och i sina bedömningar och förslag till statliga åtgärder utgå från situationen på kulturområdet som helhet.

Rådet bör också svara för viss informa-

tionsverksamhet av praktiskt samordnande slag i kulturpolitiska frågor.

8.6.7 Det nya kulturrådets sammansättning och organisation

Det nya kulturorganet bör med hänsyn till det övergripande ansvaret ha förankring i olika intresseområden. Därigenom skapas de nödvändiga kontakterna utanför kulturområdet för stöd och impulser från olika delar av samhällslivet.

Det nya organets styrelse föreslås få femton av Kungl Maj:t utsedda ledamöter.

Styrelsen bör få följande sammansättning:

Ordförande,
sju ledamöter med bred samhällsorientering och allmänt god kännedom om kulturområdets förhållanden,
en ledamot som företräder kommunerna,
en ledamot som företräder landstingen,
två ledamöter som företräder löntagarorganisationerna,
en ledamot som företräder kulturarbetarorganisationerna,
en ledamot som företräder folkbildningsorganisationerna samt
en ledamot som företräder radio och television (radiochefen).

Vidare föreslås det nya organet få tre nämnder med följande ansvarsområden, nämligen

1. teater, dans, film och musik,
2. litteratur och bibliotek,
3. konst, museer och utställningar.

I kapitlet Lokaler för kultur- och föreningsverksamhet föreslår kulturrådet att ett inordnande av den föreslagna omorganiseringen samlingslokalnämnden som en fjärde nämnd inom det nya kulturrådet bör övervägas i samband med beredningen av samlingslokalutredningens och kulturrådets förslag.

Rådet förutsätts ta upp allmänna frågor, medan nämnderna behandlar frågor som gäller deras sektorer. I nämnderna skall bidragsfrågor kunna avgöras.

Kulturrådet lägger inte fram något i detalj

utarbetat förslag om det nya organets organisation, personal m m. Dessa frågor bör utredas i särskild ordning. Det nya kulturrådet förutsätts kunna träda i funktion under senare hälften av år 1974.

9.1 Nuvarande förhållanden och pågående reformarbete

9.1.1 Samhällsägda lokaler

Kommunerna äger och förvaltar ett stort antal lokaler som används eller kan användas för kulturell verksamhet. Det är *särskilda kulturlokaler* som bibliotek, museer, konsthallar, teatrar, konserthus, studielokaler, biografier m m men också ett stort antal *lokaler inom andra verksamhetsområden* såsom skolor, sociala institutioner, idrottsanläggningar, fritids- och ungdomsgårdar, allmänna samlingslokaler och förvaltningslokaler.

När det gäller de särskilda kulturlokalerna varierar förhållandena betydligt mellan olika kultursektorer. Bäst är situationen för biblioteken. Sämst är den beträffande lokaler för skapande verksamhet. De särskilda kulturlokalerna förvaltas i ökande utsträckning av kulturnämnderna.

Utvecklingen när det gäller nya kommunala kulturlokaler har särskilt under 1960-talets senare del gått mot en integration, i vissa fall i form av s k *kulturhus*. De huvudbibliotek som nu byggs har ofta plats för utställningar, musik- och/eller teateraktivitet och får därigenom kulturhuskaraktär. I KEMP-undersökningen år 1969 (Kommunal ekonomisk långtidsplanering — enkät till kommunerna) angav mer än 150 kommuner — flertalet med mindre än 10 000 innevånare — att de hade behov av lokaler för mer än tre olika slags kulturaktiviteter. 100 kommuner planerade att använda en skola som stomme

i ett kulturhus.

Bland de kommunala lokaler som inte primärt är avsedda för kulturell verksamhet är *skolorna* de viktigaste. Genom sin utformning och utrustning är dock skolorna ofta mindre lämpliga för kulturverksamhet. Bland bostäderna kan nämnas olämplig rumsstorlek, för små möbler, olämpliga scener och för få och för små förvaringsutrymmen. Specialsalar av olika slag har inte heller upplåtits i den utsträckning föreningar och andra önskat det.

Även i andra kommunala lokaler, *tex fritids- och ungdomsgårdar* och *sociala institutioner*, hämmas kulturverksamheten av att lokalerna är olämpligt utformade och utrustningen otillfredsställande.

Skolor, ungdoms- och fritidsgårdar, samlingslokaler m m förvaltas och upplåts som regel inte av en och samma utan av olika kommunala styrelser och nämnder, vilket försvårar en samordning av utnyttjandet.

Landstingsägda lokaler som är särskilt avsedda för kulturell verksamhet finns i mycket liten utsträckning. Däremot är ekonomiska bidrag från landstingen av avgörande betydelse för att lösa länsinstitutionernas lokalfrågor.

Staten svarar för lokaler för statliga och vissa statsunderstödda centrala kulturinstitutioner. I den mån staten svarar för regional kulturverksamhet *tex regionmusiken*, följer därmed också automatiskt ett ansvar för lokalhållningen.

9.1.2—4 Föreningsägda och andra lokaler

En betydande del av det samlade lokalbeståndet ägs och förvaltas av föreningslivet, i växande utsträckning med ekonomiskt stöd av kommunerna.

I landet finns drygt 700 Folkets hus och knappt 200 Folkets park. Vidare finns ett betydande antal samlingslokaler inom nykterhetsorganisationerna (Våra Gårdar — ca 1 300 fastigheter) och landsbygdsorganisationerna (Bygdegårdarnas riksförbund — ca 400 fastigheter). Därutöver finns en lång rad lokala föreningar som äger lokaler främst avsedda för föreningens egen verksamhet.

Underhållet av föreningarnas lokaler har ofta av ekonomiska skäl blivit eftersatt. Önskvärda förbättringar har inte kunnat genomföras. Statens och kommunernas insatser i form av bidrag och lån vid tillkomsten av lokalerna har varit otillräckliga.

Kyrkosamfunden disponerar över ett stort antal lokaler. Utom i vissa snabbt expanderande tätorter råder ett visst överskott på gudstjänstlokaler.

Bostadsproducenterna, såväl de kommunala som de kooperativa och de privata, planerar i växande utsträckning in gemenskapslokaler i nya bostadsområden.

9.1.5 Statligt stöd till lokaler lämpade för kulturverksamhet

Statliga medel till lokaler som kan användas för kulturell verksamhet kanaliseras i första hand på följande sätt.

1. Lån och rekonstruktionsbidrag till allmänna samlingslokaler. Beslut fattas av Kungl Maj:t efter yttrande av statens nämnd för samlingslokaler.

2. Bidrag från de särskilda lotterier som ordnas till förmån för konst, teater m.m. Beslut om bidrag fattas av Kungl Maj:t efter yttranden från bl a teater- och musikrådet och riksantikvarieämbetet.

3. Anslag till statliga kulturbyggnader från investeringsanslag under åttonde huvudtiteln. Kungl Maj:t beslutar om anslag efter förslag från byggnadsstyrelsen.

4. Statsbidrag till sysselsättningsskapande åtgärder enligt arbetsmarknadskungörelsen. Arbetsmarknadsstyrelsen beslutar.

5. Statsbidrag till skollokaler. Skolöverstyrelsen beslutar.

6. I vissa fall kan samlingslokaler, hobbylokaler, mindre bibliotek etc få inräknas i låneunderlaget för statliga bostadslån. Lån utgår efter beslut av bostadsstyrelsen.

7. Bidrag till ungdomslokaler ur allmänna arvsfonden. Beslut fattas av Kungl Maj:t efter yttrande av socialstyrelsen.

Vissa av dessa bidrag beslutas alltså av Kungl Maj:t och andra av olika myndigheter. De ärenden som behandlas av teater- och musikrådet tas oftast även upp inom statens nämnd för samlingslokaler. Förutom nämnda myndigheter utför skolöverstyrelsens bibliotekssektion ett service- och konsultarbete vid uppförande och inredning av kommunala bibliotek.

9.1.6 Vissa utredningar angående lokalfrågorna

Behovet av lokaler lämpade för kulturell verksamhet har berörts av olika utredningar.

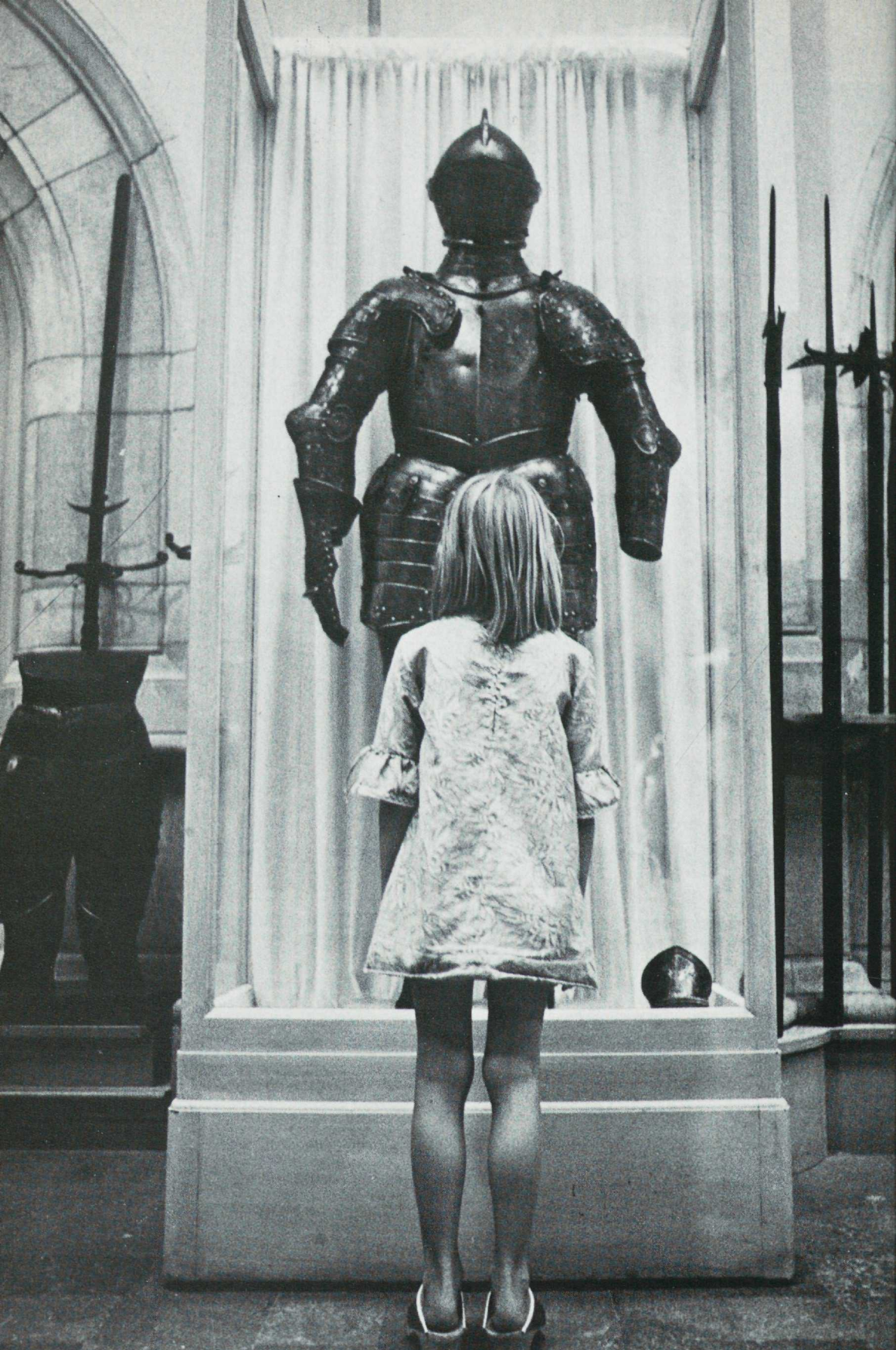
God bostad (bostadsstyrelsens tekniska byrå, 1970) innehöll förslag till normer för bostadsbyggande. Bl a föreslogs närlokaler (för ett boendeunderlag om 30—50 lägenheter) samt lokaler i närcentrum (för ett boendeunderlag om 800—1 000 lägenheter). Nya normer beräknas kunna utfärdas år 1972.

Statens planverk har i sitt arbete med anvisningar för planering av boendemiljön tagit upp behovet av lokaler för samvaro och kultur. Ett förslag till anvisningar beräknas bli framlagt under år 1972.

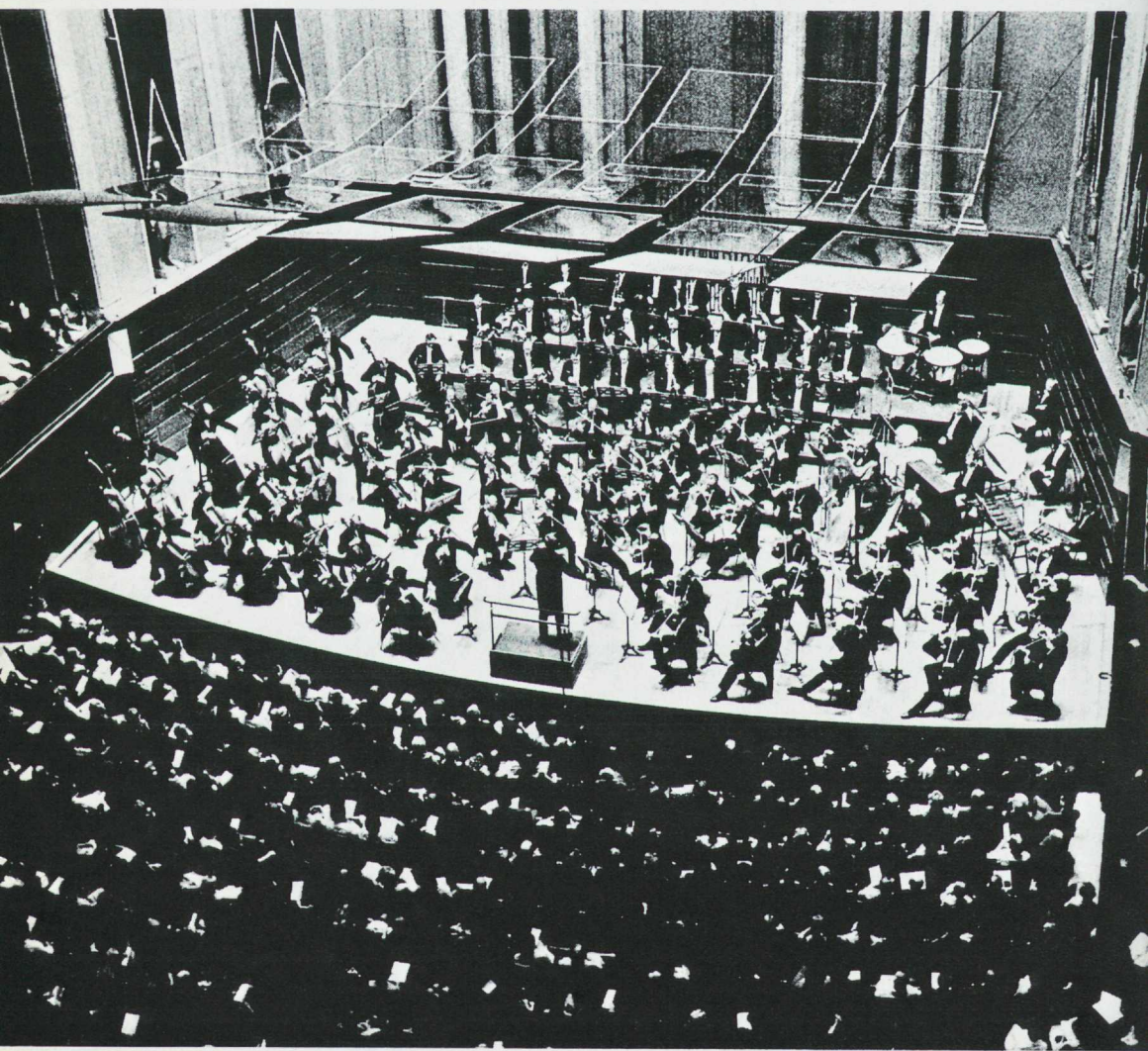
Servicekommittén tog i sitt betänkande Boendeservice 2 (SOU 1970:68) upp behovet av servicelokaler i närmiljön och finansieringen av dessa. Kommittén kommer att ytterligare behandla dessa frågor i sitt fortsatta arbete.

Delegationen för bostadsfinansiering har i en promemoria berört vissa lokalfrågor (Ds In 1971:17). På grundval av delegationens förslag föreslås (prop 1972:72) ett nytt ram-

system för bostadsbyggande som innebär att en gemensam ram för bostäder och service-lokalerna införs fr o m år 1974.

Lokalfrågor tas också upp av en rad andra utredningar såsom bygglagutredningen, 1968 års beredning om stat och kyrka, glesbygdsutredningen och vissa utredningar inom kulturområdet – filmutredningen och MUS 65.

9.1.7 Samlingslokalutredningen

Samlingslokalutredningen avlämnade år 1971 betänkandet *Finansiering av allmänna samlingslokaler* (SOU 1971:92).

De allmänna samlingslokalerna skall enligt utredningen tillgodose föreningslivets behov av lokaler för egen verksamhet, behovet av lokaler för kulturaktiviteter och lokaler för debatt och aktiv fritidssysselsättning.

Flera skäl talar för att föreningslivet bör vara huvudman för lokalerna. Det ger en direkt förankring av lokalfrågorna i skilda intressegrupper. Det är en konsekvens av samhällets behov av och intresse för aktiva medborgerliga engagemang. Det ökar slutligen föreningslivets möjligheter att påverka den samhälleliga beslutsprocessen i lokalfrågor.

Andra skäl talar för ett kommunalt huvudmannaskap. Kommunens ekonomiska ansvar följs upp bättre genom ett ansvar även för detaljbesluten. Öppenheten för de föreningslösas intressen gagnas kanske bäst genom samhällsägda lokaler. Ett integrerat byggande och förvaltande av olika lokaltyper kan förutsätta en gemensam huvudman.

Ansvaret för samhällets ekonomiska stöd till allmänna samlingslokaler bör enligt utredningen ytterst falla på kommunerna. De bör bära ansvaret för samlingslokalernas driftskostnader. Det statliga stödet bör utgå i form av bostadslån och anordningsbidrag, som ersätter nuvarande lån till samlingslokaler.

Utredningen anser inte att samhällets ekonomiska insatser förutsätter att samhället äger och förvaltar de allmänna samlingslokalerna. En samordning av lokalfrågorna anses

viktig. Framför allt måste ett bättre planeringsunderlag skapas. Utredningen föreslår att kommunerna till de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen knyter programuppgifter för de samlingslokaler, till vilka ett särskilt statsstöd påräknas. Inte bara byggande i kommunal regi utan även byggande av andra huvudmän bör tas med. Det betonas att samordningen inte får bli ett självändamål och att den inte motiverar ett samlat kommunalt huvudmannaskap i lokalfrågor. I de fall föreningslivet vill engagera sig i lokalfrågorna bör det i första hand stå som huvudman och i någon form äga lokalerna.

Lokaler i centra med fullständig service bör enligt utredningen vid en prioritering ges förtur före lokaler i närcentra. Därigenom kan ett grovmaskigt nät av fullständigt utrustade lokaler skapas som kan utjämna de nuvarande ojämna förutsättningarna för förenings- och kulturliv.

Beslutanderätten i bidragsärenden m m bör i fortsättningen inte ligga hos Kungl Maj:t utan läggas på statens nämnd för samlingslokaler. I nämnden bör ingå representanter för samlingslokalföretagens riksorganisationer och kommunerna. En ledamot bör utses av myndighet inom kulturområdet. I fråga om bostadslån föreslås bostadsstyrelsen eller eventuellt länsbostadsnämnderna fatta beslut men viss samordning med samlingslokalnämnden förutsätts.

9.2 *Synpunkter och förslag i lokalfrågorna*

9.2.1 Lokaler för olika typer av verksamhet

Lokaler för kultur- och föreningsverksamhet kan om man ser till verksamhetstyper indelas i tre huvudkategorier nämligen gemenskapslokaler, verkstadslokaler och föreställningslokaler.

Med *gemenskapslokaler* avses lokaler för informell samvaro, fester, föreningssammankomster, diskussioner, studiecirklar m m.

Verkstadslokaler innefattar övningslokaler för teater, musik och dans, lokaler för arbete

med trä, metall, keramik, textil och andra material, mörkrum för fotoarbete osv.

Med *föreställningslokaler* menas lokaler för publikframträdanden inom olika kulturformer samt för föreläsningar, debatter o d.

Gemenskaps-, verkstads- och föreställningsfunktionerna kan ofta förenas. Kulturrådet anser att *man bör sträva efter en bas av mångsidigt användbara lokaler*. Det främjar kontakt mellan olika kulturformer och olika deltagare. Det bidrar till att lokalerna kan utnyttjas intensivt, vilket är angeläget ur ekonomisk synpunkt. Enligt kulturrådets mening går det inte att komma fram till några allmängiltiga lösningar av hur lokalbehovet för kulturändamål skall lösas t ex genom uppförande av kulturhus.

9.2.2 Lokaler i olika miljöer

Med hänsyn till lokalernas belägenhet kan de delas in i närlokaler och centrumlokaler.

Med *närlokaler* avses främst lokaler i bostadsområden och stadsdelar. Närlokaler-na kan i sin tur indelas i kvarterslokaler och lokaler i områdescentra.

I framtiden bör i än högre grad än i dag lokaler, lämpade för kulturverksamhet, planeras och byggas samtidigt med övrig bebyggelse. Flexibla samlingslokaler bör finnas i alla bostadsområden och i övrigt i miljöer där många människor samlas. Dessa närlokaler bör i första hand vara gemenskaps- och verkstadslokaler.

Centrumlokaler innefattar lokaler i kommunens centralort eller i större kommuner i större kommundelcentra. Där bör huvudbibliotek och lokaler för större teater-, musik- och dansframträdanden, museum och liknande finnas. Då såväl investerings- som driftkostnader ofrånkomligen blir höga är det rationellt att söka kombinera olika funktioner. Även utifrån målet om en ökad samverkan mellan olika kulturformer är en sådan samordning önskvärd.

9.2.3 Samlokalisering och dubbelutnyttjande av lokaler

Kulturverksamheten bör i stor utsträckning kunna dela lokaler med annan verksamhet. När ett dubbelutnyttjande inte är möjligt bör en gemensam lokalisering med annan verksamhet ändå eftersträvas. Avsikten är dels att få en överströmning av deltagare mellan olika aktiviteter och stimulera en samordnad verksamhet, dels att nå ett intensivt utnyttjande av lokalerna.

Dubbelutnyttjande kan ske med:

Skola

Ungdoms- och fritidsgårdar o d

Lokaler för hobbyverksamhet

Lokaler för idrott och motion

Samlokalisering kan ske med:

Sociala institutioner (barnstuga, ålderdomshem o d)

Lokaler för idrott och motion

Affärer

Samhällsservice i övrigt (socialbyrå, försäkringskassa osv)

Stora praktiska och ekonomiska vinster kan särskilt göras om skolan i större utsträckning utnyttjas för fritidsverksamhet och kulturaktiviteter. Mycket få skolor har dock medvetet planerats för detta. Det är viktigt att kommunerna i framtiden gör en sådan planering. Statsbidraget till skollokaler bör ändras så att det stimulerar ett dubbelutnyttjande.

Vid planeringen av ungdoms- och fritidsgårdar har man ofta försummat möjligheten att underlätta ett mer allsidigt utnyttjande av lokalerna. Det statliga stöd som utgår bör kunna riktas så att det stimulerar till ett ökat dubbelutnyttjande av lokalerna.

Kulturlokaler, bl a folkbibliotek inordnas i allt större utsträckning i kommersiella centra. Sådana lösningar har fördelen av att underlätta för personer som är ovana vid kulturinstitutioner att söka sig dit.

9.2.4 Planering, förvaltning och finansiering av lokaler

Allmänt

Samlingslokalutredningen betonar vikten av att huvudmannaskapet för lokalerna så ofta som möjligt läggs på föreningslivet. Kulturrådet delar i och för sig utredningens positiva syn på föreningslivets insatser för lokalfrågorna. Kommunerna har dock ansvaret för att tillhandahålla lokaler åt flertalet kommunala och kommunalt stödda institutioner. Kravet på samordning av olika lokalbehov och dubbelutnyttjande av lokaler bidrar till att kommunerna får ett ökat ansvar för lokalförsörjningen. Föreningsliv och kommuner kommer även i framtiden att behöva dela ansvaret för lokalhållningen.

Lokalfrågorna i en kommun – planering, finansiering och utnyttjande – måste mer än hittills ses som en helhet. Skolans, den kommunala kultur- och fritidsverksamhetens inkl idrottens och föreningslivets behov bör ses i ett sammanhang, när man planerar skolor, ungdoms- och fritidsgårdar, idrottsanläggningar, kulturhus och liknande anläggningar och när man stöder tillkomsten av föreningsägda lokaler. Detta förutsätter att kommunens styrelse eller någon av de kommunala nämnderna svarar för en helhetsbedömning av lokalbehovet och kontinuerligt bevakar att samplanering sker.

Kulturnämnderna och de föreslagna samlingsrådsorganen får förutsättas aktivt delta i behandlingen av lokalfrågor.

De samhällsstödda lokalerna bör ställas till förfogande för den skapande verksamheten och annan förenings- och gruppverksamhet på kulturområdet utan hyra. Till föreningar som skaffat egna lokaler bör lokalkostnadsbidrag kunna utgå.

Statliga insatser

De investeringar som görs på lokalområdet måste utnyttjas på bästa möjliga sätt. De statliga insatserna bör därför utformas så att de främjar lösningar som är rationella och ekonomiska men ändå står i samklang med

de kulturpolitiska målen.

Kulturrådet har tillstyrkt ett utredningsförslag (Ds U 1971:3) om övergång från investeringsbidrag till driftbidrag för skollokaler då detta kan komma att underlätta integration av skolan i olika servicecentra och en vidgad användning av lokalerna.

Vad beträffar förslaget i prop 1972:72 om gemensam ram för bostäder och servicelokaler anser rådet det värdefullt att lokaler vid byggnadskreditgivningen helt jämställs med bostäder. Berörda myndigheter bör dock noga följa utvecklingen så att bostäderna inte kommer att prioriteras på servicelokaler-
nas bekostnad.

Kulturrådet ansluter sig i princip till samlingslokalutredningens förslag att allmänna samlingslokaler får belånas med statliga lån (bostadslån) och att anordningsbidrag skall utgå jämsides med det statliga lånet.

Det organ som fattar beslut om fördelningen av det statliga stödet till samlingslokaler bör ha förankring hos de parter som äger, finansierar och driver verksamhet i samlingslokalerna, på det sätt som samlingslokalutredningen föreslagit.

En liknande princip ligger bakom förslagen om sammansättningen av det nya kulturrådet. Det nya kulturrådet kommer även om samlingslokalnämnden blir reorganiserad på förslaget sätt att spela en viktig roll för lokalfrågorna. För att samordna de statliga insatserna för samlings- och kulturlokaler bör därför möjligheten av att inordna samlingslokalnämnden i det nya kulturrådet övervägas. Härigenom skulle kontakterna mellan staten, kommunerna och de lokalägande organisationerna underlättas. En av samlingslokalutredningen föreslagen medverkan av de lokalägande organisationerna med information och service i bidragsfrågor behöver inte påverkas. Det nya kulturrådets uppgifter kan därigenom begränsas.

Inordnande av den föreslagna samlingslokalnämnden som en fjärde nämnd inom det nya kulturrådet bör övervägas. Om ett inordnande inte kommer till stånd bör det nya kulturrådet vara representerat i samlingslokalnämnden.

10.1 Kulturutgifterna under 1960-talet¹

Kulturrådets redovisning av utgifter för kulturändamål följer den avgränsning av det kulturpolitiska området som rådet gör (se 4.11). Vissa offentliga utgifter för kulturändamål tas därigenom inte med i redovisningen. Det gäller t ex vissa delar av anslagen för skoländamål, till utlandsinformation och till förvaltning av byggnadsminnesmärken. Grundprincipen har varit att endast ta med de utgifter som tas av skattemedel och som samhällets organ inom kulturområdet beslutar om. Driftutgifterna för radio och TV – totalt 450 milj kr budgetåret 1970/71 – har således inte tagits med, eftersom de inte finansieras av skattemedel utan genom direkta avgifter från konsumenterna. För kommunerna är materialet begränsat till vissa år under 1960-talets senare hälft. I fråga om vissa kulturutgifter inom landsting och kommuner, t ex utsmyckning av offentliga byggnader, saknas uppgifter helt eller delvis. Uppgifterna om de enskilda individernas kulturutgifter bygger på ett mindre exakt material än beträffande de offentliga kulturutgifterna. (För ytterligare uppgifter om beräkningsmetodik se 2.12.1 och bilaga E i betänkandet.)

De *offentliga driftutgifterna* för kultur – alltså statens, kommunernas och landstingens sammantagna sådana utgifter – uppgick år 1969 till ca 650 milj kr. Jämfört med år 1965 innebar det en ökning med ca 40 %

beräknat i fasta priser. De offentliga utgifterna för kultur uppskattas för år 1970 till ca 784 milj kr. (Tabell 4)

År 1970 svarade kommunerna för 55 %, staten för 42 % och landstingen för 3 % av de sammanlagda offentliga driftutgifterna för kultur. Jämfört med år 1965 hade kommunerna ökat sin andel med 2 procentenheter och landstingen sin andel med 1 procentenhet. (Tabell 4)

Offentliga investeringar i byggnader och utrustning inom kulturområdet – radio och TV inte medräknade – uppgick år 1969 till ca 44 milj kr, varav kommunerna svarade för 38 milj kr.

Mätt i fasta priser ökade de *statliga kulturutgifterna* med 83 % under 1960-talet från 71 milj kr till 130 milj kr. Ökningstakten har varit ojämn. De största realökningarna skedde budgetåren 1963/64 och 1964/65. Kulturutgifterna utgör en mycket liten del – ännu inte en procent – av de totala statliga driftutgifterna. Andelen har dock ökat något under 1960-talet. (Tabell 4 och figur 2)

Landstingens driftutgifter inom kulturområdet uppgick år 1970 till ca 23 milj kr. Mätt i fasta priser ökade utgifterna under 1960-talet från ca 4 milj kr till ca 11 milj kr. Kulturutgifternas andel av de totala driftutgifterna vid landstingen har varit i stort sett oförändrad på en nivå av ca 0.25 %. Ökningen av kulturutgifterna speglar således

¹ Sammanfattning av avsnitt 2.12 i betänkandet.

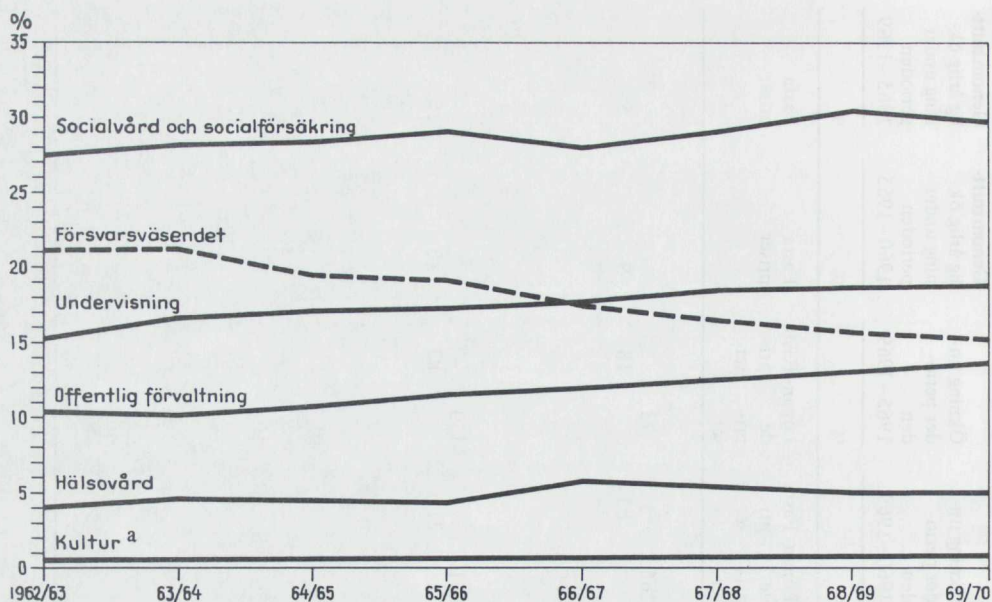
Tabell 4 Statens, landstingens och kommunernas driftutgifter för kulturändamål åren 1960, 1965, 1969 och 1970

	1960		1965		1969		1970		Ökning under perioden 1960–1969		Ökning under perioden 1965–1969		Genomsnittlig ökning under perioden 1960–1965		Genomsnittlig ökning under perioden 1965–1969	
	Milj kr		Milj kr		Milj kr		Milj kr		%		%	%		%		%
	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser	Löpan- de pri- ser	Fasta pri- ser
<i>Stat^a</i>																
Kulturutgifter	71	71	150	110	259	130	329	265	83	73	18	9				5
Andel av statens totala driftutgifter, %																
Andel av totala offentliga kulturutgifter, %	0,51		0,60		0,74		0,87									
			45		40		42									
<i>Landsting</i>																
Kulturutgifter	4	4	8	6	20	11	23	471	211	150	83	10				18
Andel av landstingens totala driftutgifter, %																
Andel av totala offentliga kulturutgifter, %	0,22		0,23		0,25		0,27									
			2		3		3									
<i>Kommuner</i>																
Kulturutgifter	b		179	130	370	203	432	107	56							12
Andel av kommunernas totala driftutgifter, %																
Andel av totala offentliga kulturutgifter, %			3,7		4,5		4,6									
			53		57		55									
Totala offentliga kulturutgifter			337	246	649	344	784	93	40							9

^a Uppgifterna avser för staten budgetåren 1960/61, 1965/66, 1969/70 och 1970/71.

^b Uppgifter om kommunernas driftutgifter för kultur år 1960 finns ej tillgängliga.

Anm: Fastprisberäkningen gjord med år 1960 som basår.

^a Kulturrådets beräkning av kulturutgifterna har lagts in i ett diagram som i övrigt utarbetats av riksrevisionsverket. Kulturutgifterna ökade under perioden från 0,49 till 0,74 %. Kulturrådets definition av kulturområdet medför att vissa mindre poster under försvarsväsendet och undervisning dubbelredovisas.

Källa: RRV:s årsbok 1971.

Figur 2 Statliga driftutgifter för olika ändamål i procent av driftbudgeten budgetåren 1962/63–1969/70.

endast en allmän expansion av landstingens verksamhet. (Tabell 2)

Kommunernas driftutgifter för kulturändamål var år 1970 ca 432 milj. kr. Mellan åren 1965 och 1969 ökade utgifterna mätt i fasta priser med 56 %. De statliga kulturutgifterna ökade under samma period med 18 %. Driftutgifterna för kultur utgör inom kommunerna en större relativ andel av de totala nettodriftutgifterna än vad som är fallet för stat och landsting. År 1965 var kulturutgifternas andel 3,7 % och år 1970 4,6 % av kommunernas budget. (Tabell 4).

Samhällets satsning på kulturändamål varierar mycket mellan olika delar av landet även när man ser till den samlade effekten av statens, landstingens och kommunernas insatser.

Mellan landstingens kulturinsatser finns betydande variationer (år 1969 från mindre än 2 kr till mer än 6 kr per invånare).

Skillnaderna mellan kommunernas utgifter i olika län är betydligt mindre än mellan landstingens relativt sett men betydligt större om man mäter i absoluta tal (år 1969 från mindre än 40 kr till mer än 55 kr per invånare). Kulturutgifterna varierar med antalet invånare på så sätt att utgifterna per invånare ökar med kommunstorleken. Undantaget är de minsta kommunerna som uppvisar den näst högsta utgiftsnivån.

De statliga driftutgifterna för statsunderstödda teater- och musikinstitutioner, museer och verksamheten med Riksställningar är ojämnt fördelade över landet, om man ser till beloppet per invånare i de olika länen. Förklaringen torde vara, att statens insatser i stor utsträckning går till fasta institutioner, som endast finns i vissa län och i vissa kommuner. Det statliga stödet är så utformat att det medför förstärkta resurser till de kommuner och län som har råd att

bedriva kulturverksamhet i institutionsform. Det finns därigenom en betydande samvariation mellan de statliga och de primärkommunala kulturutgifterna. De statliga kulturinsatserna inom de nämnda kultursektorerna har därför hittills snarare förstärkt än utjämnat geografiska skillnader.

Två kultursektorer dominerar kostnads- mässigt de offentliga driftutgifterna för kultur. Den ena omfattar bibliotek, press och litteratur. För denna belöpte sig kostnaderna år 1970 på 191 milj kr, motsvarande 24 % av hela de offentliga utgifterna. I huvudsak är det folkbiblioteken som står för denna kostnadsandel. Teatern är den andra mera kostnadskrävande sektorn med utgifter på 148 milj kr år 1970, vilket utgör 19 % av de offentliga kulturutgifterna. (Tabell 5).

Den kultursektor som får störst statligt stöd är teatersektorn. Budgetåret 1970/71 var beloppet 99 milj kr, vilket motsvarar 30 % av de statliga kulturutgifterna. Som andra område följer museisektorn, som tredje viss folkbildning och som fjärde kulturminnesvård (tabell 5). Under 1960-talet har de olika sektorernas relativa andelar förändrats. Musei- och utställningssektorn, kulturminnesvården och utbildningen inom kulturområdet har fått en klart ökad andel av de statliga utgifterna. Teatersektorn och folkbiblioteken har fått en kraftigt minskad andel, medan övriga sektors andelar varit relativt oförändrade.

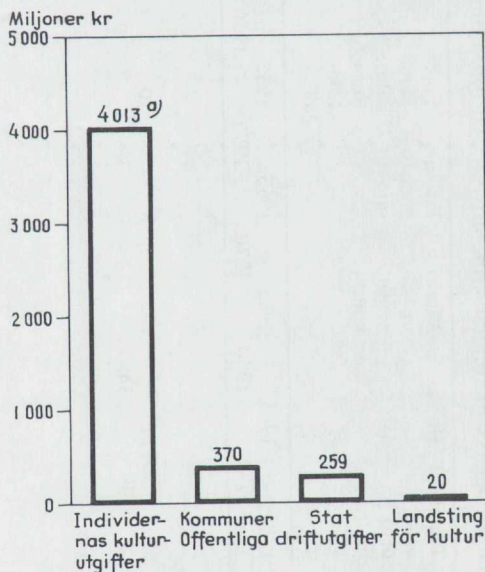
De sektorer som dominerar landstingens driftutgifter inom kulturområdet är musei- och utställningssektorn (inkl konst och konstinköp), folkbildningssektorn och bibliotekssektorn. År 1970 svarade dessa områden för tillsammans 82 % av landstingens driftutgifter för kultur (tabell 5). Musei- och folkbildningssektorerna har liksom teater, dans och musik ökat sina andelar under decenniet, medan bibliotekssektorn minskat sin andel betydligt.

Kommunernas kulturutgifter domineras helt av folkbiblioteken. Dessa fick år 1970 178 milj kr, vilket motsvarade 41 % av kommunernas totala driftutgifter för kultur. Närmast i storlek kom utbildning inom kultur-

området — framför allt de kommunala musikskolorna — med 73 milj kr, dvs 17 % av totalutgifterna (tabell 5). Bibliotekens och musikskolornas andel av de totala kulturutgifterna är lägst i de största kommunerna. Där är i stället kostnaderna för stadsteatern och orkestrarna relativt betydande.

Individernas kulturutgifter uppgick år 1969 till ca 4 miljarder kr. Mätt i fasta priser har utgifterna från år 1960 ökat med ca 48 % eller i genomsnitt med drygt 4 % per år (tabell 6). Det är i stort sett samma ökning som för den totala privata konsumtionen under perioden 1960–1968. Kulturutgifterna utgjorde år 1960 ca 4,9 % av individernas totala konsumtion. År 1969 hade kulturutgifternas andel ökat till 5,2 %.

Individernas kulturutgifter domineras av kostnader för köp av radio- och TV-mottagare och mottagaravgifter. År 1969 uppgick andelen för dessa kostnader till 42 % räknat i fasta priser. Den näst största posten, kostna-

^a Inköp av TV- och radioapparater, musikinstrument o dyl ingår endast i uppgifterna om individernas kulturutgifter.

Figur 3 Offentliga driftutgifter för kultur samt individernas kulturutgifter år 1969. Milj kr.

SOU 1972:67

Tabell 5 forts.

Sektor	Teater och dans		Musik		Museer, utställningar, konst		Kulturminnesvård		Folkbibliotek, press, litteratur		Arkiv		Viss folkbildning		Utbildning inom kulturområdet		Kulturarbetsättningar, ständier		Foto, film		Övrig kultur		Summa	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Andel av kommunernas totala driftutgifter för kulturändamål, %	11		7		7		41						4		17						13		100	
Totala offentliga driftutgifter inom kulturområdet, milj. kr ^b	148		63		81		191		39		15		63		108		15		1		60		784	
Andel av totala offentliga driftutgifter för kulturändamål, %	19		8		10		24		5		2		8		14		2				8		100	

^a Uppgifterna avser för staten budgetåren 1965/66 och 1970/71.

^b Löpande priser.

^c Uppgifter om hur kommunernas driftutgifter år 1965 fördelade sig på kultursektorer finns ej tillgängliga.

Tabell 6 Individernas kulturutgifter åren 1960–1969 fördelade på kultursektorer.

	1960			1965			1969			Genomsnittlig årlig förändring under perioden 1960–1969		
	Milj kr			Milj kr			Milj kr			%		
	Löpan- de priser	Fasta priser	Andel av in- divi- dernas totala kultur- utgif- ter ^a	Löpan- de priser	Fasta priser	Andel av in- divi- dernas totala kultur- utgif- ter ^a	Löpan- de priser	Fasta priser	Andel av in- divi- dernas totala kultur- utgif- ter ^a	Löpan- de priser	Fasta priser	%
Teater och dans	22	22	1	28	18	1	32	16	0,5	+ 45	– 27	– 3
Musik (därav skivspelare, skivor, band, bandspelare)	36 (35)	36 (35)	2 (1,8)	110 (108)	104 (103)	5 (4,8)	193 (190)	183 (181)	6,5 (6,4)	+436 (+443)	+408 (+417)	+12 (+12)
Museer, utställningar, konst samt musikinstrument	65	65	3	114	105	5	100	87	3	+ 54	+ 34	+ 3
Litteratur	200	200	11	318	220	10	518	312	11	+159	+ 56	+ 5
Press	526	526	28	765	546	25	1 157	581	21	+120	+ 10	+ 1
Foto, film (därav fotoartiklar)	355 (231)	355 (231)	19 (12)	661 (507)	509 (403)	23 (19)	696 (521)	448 (360)	16 (13)	+ 96 (+126)	+ 26 (+ 56)	+ 2 (+ 5)
Radio (därav apparater)	688 (525)	688 (525)	36 (27)	714 (410)	675 (390)	31 (18)	1 317 (910)	1 175 (867)	42 (31)	+ 91 (+ 73)	+ 71 (+ 65)	+ 6 (+ 6)
(licenser)	(163)	(163)	(9)	(304)	(285)	(13)	(407)	(308)	(11)	(+150)	(+ 89)	(+ 7)
Totalt	1 892	1 892	100	2 710	2 177	100	4 013	2 802	100	+121	+ 48	+ 4

^a Beräknat på fasta priser.

Anm: Fastprisberäkningen gjord med år 1960 som basår.

der för inköp av tidningar, utgjorde 29 % i fasta priser. Samma sektorer har dominerat under hela decenniet. Köp av grammofonskivor, skivspelare, ljudband och bandspelare samt konsertbesök har ökat mera markant. Utgifterna för teater har, mätt i fasta priser, minskat under perioden. Förklaringen torde vara de relativt oförändrade biljettpriserna på teaterområdet. (Tabell 6)

Figur 3 visar hur dominerande individernas kulturutgifter är — på det sätt som de här beräknats — jämfört med samhällets. Figuren ger dock inte en exakt bild utan anger endast storleksordningen områdena emellan.

10.2 *Det samhällsekonomiska utrymmet för kulturinsatser*

Rådets bedömningar av behovet av ekonomiska insatser från samhällets sida inom kulturområdet är präglade av en ambitionsnivå som är högre än den som gällt för 1960-talets kulturpolitik. Detta är helt naturligt eftersom rådet enligt förslagen till mål vill åstadkomma en breddning av de kulturella aktiviteterna så att de berör fler människor och människor i alla delar av landet.

Kulturrådet lägger fram sina förslag vid en tidpunkt när både stat och kommun måste lägga sig restriktivitet i fråga om nya utgifter. Det begränsade utrymmet för öknings av samhällsutgifterna har markerats genom den överenskommelse som år 1972 träffats mellan regeringen och de båda kommunförbunden angående kommunal- och landstingsskatten. Syftet är att kommuner och landsting under de närmaste två åren skall avstå från skattehöjningar.

En svaghet i den hittills förda kulturpolitiken har varit det alltför korta planeringsperspektivet och frånvaron av allmänt accepterade långsiktiga mål för insatserna. Utvecklingen visar att det i ett trängt samhällsekonomiskt läge oroande ofta blir kulturutgifterna som prutningarna i första hand går ut över. Det politiska handlandet, bl a budgetbesluten, måste visserligen av olika skäl ske

med korta steg genom marginella anpassningar. Det viktiga är att dessa steg på kulturområdet liksom på andra samhällsområden tas i medvetande om de långsiktiga målen. Kulturrådet vill ge underlag för en mer långsiktig planering.

Behovet av ökade ekonomiska insatser från samhällets sida är stort. Rådet utgår från att tillväxten av samhällets ekonomiska resurser ger möjlighet för att rådets förslag genomförs. Rådet räknar dessutom med en viss omfördelning inom statsbudgetens totalram till kulturområdets fördel. Sådana relativa omfördelningar har alltid skett och kommer att ske i framtiden. Det innebär alltså att kulturutgifterna förutsätts öka snabbare än utgifterna inom andra samhällsstödda områden. Därigenom ökar kulturutgifternas relativa andel av de totala utgifterna.

Kulturrådet visar i form av ett räkneexempel hur de framtida samhälleliga kulturinsatserna kan fördelas med utgångspunkt i vissa antaganden om disponibelt samhällsekonomiskt utrymme m m. Enligt räkneexemplet skulle de totala samhällsutgifterna för kultur vid 1980-talets början uppgå till inemot 2 miljarder kr eller mer än det dubbla i förhållande till i dag.

Trots en ökning av denna omfattning skulle kulturområdet förbli ett av de mindre statliga utgiftsområdena. Under 1960-talet ökade kulturutgifterna från 0,5 % till 0,7 % av de totala statliga driftutgifterna. Samtidigt ökade undervisning från 15 % till 19 % och socialvård och socialförsäkring från 27 % till 30 % (figur 2). Kulturrådets räkneexempel innebär att andelen kulturutgifter skulle öka från 0,7 % budgetåret 1969/70 till 1,5 % budgetåret 1981/82 under förutsättning att den årliga volymökningen av de statliga utgifterna uppgår till 5 %.

10.3 *Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun*

Fördelningen av det organisatoriska ansvaret mellan stat, landsting och kommun för åtgärder inom kulturområdet har direkta konsekvenser också för den ekonomiska

ansvarsfördelningen. I princip bör det ekonomiska ansvaret för stat, landsting och kommun avse insatser på central resp regional och lokal nivå. Staten har dock enligt rådets mening ett ansvar även för regional och lokal nivå. De statliga insatserna bör bl a syfta till att minska skillnaderna i möjlighet till kulturell verksamhet i olika delar av landet samt stimulera till ett ökat ekonomiskt ansvarstagande av landsting och kommuner inom kulturområdet.

Primärkommunerna svarar i dag för huvuddelen av samhällsstödet till kulturen (tabell 4). Kulturverksamhet är ett av de samhällsområden där de lokala insatserna i första hand är beroende av kommunala beslut. Någon statlig reglering förekommer inte. Kulturrådet lägger inte heller fram några förslag som innebär att statsmakterna lägger några nya uppgifter på primärkommunerna. Kommunerna förutsätts dock bygga ut och komplettera de insatser de börjat med.

Något preciserat mål för kostnadsfördelningen stat-kommun är det inte möjligt att ställa upp. Det går inte att förutse i vilken takt primär- och landstingskommunerna kan bygga ut sina anslag till kulturändamål. Därtill kommer att hela frågan om den kommunala ekonomin nu utreds av den statliga utredningen om kommunernas ekonomi. Rådet förutsätter dock att staten mer systematiskt än hittills tar ansvar för att möjligheterna till kulturell verksamhet är någorlunda likvärdiga i hela landet. Statens del av de totala samhälleliga kulturutgifterna får därför förutsättas öka snabbare än primärkommunernas. Om man däremot ser till landstingen blir läget annorlunda. Kulturrådets starka betoning av ett ökat regionalt ansvar medför att landstingens andel av de offentliga kulturutgifterna — nu 3 % — förutsätts öka under 1970-talet.

Kommunernas och landstingens möjligheter att öka sina kulturinsatser de närmaste åren påverkas av nyss nämnda överenskomelser mellan regeringen å ena sidan och Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet å andra sidan. Primär-

och landstingskommunerna uppmanas och rekommenderas att under tvåårsperioden 1973—1974 avstå från att höja kommunalskatten resp landstingsskatten.

Mera principiella ställningstaganden till hur kostnadsansvaret för samhällsinsatserna i framtiden skall fördelas blir avhängiga av de beslut som kan komma att fattas med anledning av förslag från utredningen om kommunernas ekonomi. Det får emellertid enligt kulturrådets mening inte leda till att en ökning av de ekonomiska resurserna för kulturella ändamål stoppas upp i avvaktan på utredningens förslag.

Staten stöder kommunerna med generella bidrag, framför allt genom skatteutjämningsbidraget. Det går inte att härleda vilken del av detta som går till kulturella ändamål. Metoden att med generella medel förstärka ekonomin hos de kommuner som har den lägsta skattekraften ligger i linje med de krav på decentralisering inom kulturområdet som rådet företräder. De kommunala organen får på så sätt möjlighet att själva prioritera mellan olika ändamål. Risker ligger i att ambitionsnivå och ekonomiska resurser varierar mycket mellan olika kommuner.

Kritik har riktats mot att statsbidrag ibland utformas så att de leder till en kostnadsövertäring på kommunerna. De nya statsbidrag som föreslås för kulturområdet är så utformade att primärkommuner och landsting i förväg skall veta vilken bidragsnivå staten åtar sig att svara för.

Kulturrådet har övervägt att mer allmänt föreslå indexreglering av olika statsbidrag för att undvika att bidrag förlorar sitt realvärde. Rådet anser dock inte att det inom kulturområdet finns ett större behov än inom andra statsstödda områden av att få en sådan garanti mot realvärdeförsämring. Av särskilda skäl förordar rådet dock indexreglering av bidraget till institutionsverksamhet på teaterns, musikens och dansens område samt av studiecirkelbidraget.

10.4 Fasta bidrag och medel för tillfälliga insatser

10.4.1 Allmänna krav på statsbidragssystemen

Bidrag som utgår enligt fasta principer är av grundläggande betydelse för det statliga stödet till kulturell verksamhet. Statsbidragen ger den nödvändiga stadgan i verksamheten. De är en förutsättning för att institutioner, fria grupper och organisationer skall kunna knyta personal till sig och ge dem rimliga lönevillkor. De är också en förutsättning för att institutioner och organisationer skall kunna göra en planering på sikt. Inom andra samhällsområden är fasta bidrag grunden för de statliga insatserna.

Följande generella krav bör enligt kulturrådet ställas på statsbidragen.

1. Statsbidragen bör utformas så att de tjänar uppställda kulturpolitiska mål.

2. Statsbidragen bör främja en utveckling som innebär att möjligheterna till kulturella aktiviteter blir så vitt möjligt likvärdiga i landets olika delar. Statsbidragen bör utformas så att hänsyn tas till skillnaderna i fråga om geografisk struktur (befolkningstäthet, avstånd m m) i olika landstingsområden.

3. Statsbidragen bör utformas så att tillgängliga resurser används på ett sätt som den mottagande institutionen eller organisationen anser ändamålsenligt. Bidragen bör ge den mottagande parten så stor frihet som möjligt i fråga om användningen utan att syftet med bidraget förfelas.

4. Bidragsbestämmelserna bör inte medge att olika statsbidrag utgår till samma ändamål, varigenom en avsedd bidragsandel rubbas.

5. Statsbidragen skall vara enkla att administrera så att tex vid beslut om en utökning av verksamheten den ekonomiska situationen är lätt att överblicka.

10.4.2—3 Medel för tillfälliga insatser

Inom kulturområdet är behovet av medel för tillfälliga insatser avsevärt större än inom många andra områden. Om en alltför stor del

av samhällsstödet är bundet, kommer de anslagsgivande myndigheterna att sakna möjligheter att stödja projekt som inte låter sig inpassas i givna bidragsnormer eller som kunnat förutses då en kulturbudget beslutas.

Varje kommun och landsting bör därför i sin budget avsätta medel för tillfälliga kulturella ändamål. Detta torde för övrigt redan vara fallet på de flesta håll men anslagen är otillräckliga. Även på central nivå bör finnas medel för särskilda kulturella ändamål. I dag har Kungl. Maj:t vissa sådana medel till sin disposition under riksstatsanslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Till Kungl. Maj:ts disposition står också behållningen av de särskilda lotterier som anordnas till förmån för konst, teater och andra kulturella ändamål.

Kungl. Maj:t bör även i fortsättningen disponera medel för fördelning efter förslag av olika organ och institutioner. Det är väsentligt att också det nya kulturrådet till sin disposition får medel att fördela på olika projekt och för tillfälliga ändamål till vilka statsbidrag i övrigt inte kan utgå. Härigenom kan man tillgodose de behov som legat bakom förslaget om en statlig kulturfond.

10.5 Statliga organ och institutioner

I detta avsnitt behandlas de ekonomiska konsekvenserna av rådets förslag i fråga om statliga organ och institutioner. Organ och institutioner som behandlas av andra utredningar eller som rådet avser att behandla i sitt fortsatta utredningsarbete tas däremot i princip inte upp.

10.5.1 Det nya kulturrådet

I avsnitt 8.6 av betänkandet föreslås inrättandet av det nya kulturrådet. Kostnaderna under det första verksamhetsåret har uppskattats till ca 2,5 milj kr. Samtidigt bortfaller utgifter för nuvarande centrala kulturorgan om 1,4 milj kr.

Det nya kulturrådet bör för tillfälliga insatser av olika slag disponera ett belopp om 2 — 3 milj kr per år i initialskedet.

10.5.2 Anslagen till de statliga kulturinstitutionerna

En allmän tendens under senare år i fråga om anslagsgivningen till de statliga kulturinstitutionerna har varit, att detaljföreskrifterna minskats och att institutionerna fått bedriva verksamheten inom ramen för anvisade anslag och meddelade allmänna bestämmelser.

Inom den statliga förvaltningen pågår sedan några år en försöksverksamhet med programbudgetering. Den innebär en övergång från anslag inriktade på utgiftsslag till ändamålsinriktade anslag. Möjligheterna att delegera ansvar till de nivåer där produktionsansvaret faktiskt ligger underlättas. Kommunförbundet bedriver liksom staten försöksverksamhet på detta område. I den nuvarande statliga försöksverksamheten med programbudgetering ingår formellt ingen kulturinstitution. Rikskonserter skall emellertid vid utnyttjandet av anvisade medel ta hänsyn till systemet med programbudgetering. Enligt kulturrådets mening är anslag av den typ som tillämpas för Rikskonserter lämpliga att använda mer generellt för de statliga kulturinstitutionerna.

Lönekostnaderna intar den dominerande delen av kulturinstitutionernas utgifter. Då nya former för anslagstilldelning införs för de statliga kulturinstitutionerna är det angeläget att finna sådana lösningar, att institutionerna inte tvingas att inskränka sin personal genom att full kompensation inte ges för merkostnader på grund av lönehöjningar.

Kulturrådet finner det otillfredsställande att staten inte har något inflytande över löneförhandlingarna för de centrala statligt stödda institutionerna. En möjlighet är att föra över förhandlingsansvaret till Statsföretagens förhandlingsorganisation. En annan utväg är att stat och kommun ges ett medinflytande i nuvarande förhandlingsorganisation, Teatramas riksförbund.

10.5.3 Stöd som fördelas av centrala organ

Det stöd som fördelas av de centrala kulturorganen kan vara av principiellt sett två olika

slag. För vissa former av bidrag har Kungl. Maj:t fastställt bidragsprinciperna eller i vissa fall bidragsnivån. Myndigheten har att utbetala bidrag för det fall att vissa kriterier uppfylls eller vid utbetalning av bidrag följa angivna regler. I fråga om den andra typen av stöd ställer Kungl. Maj:t endast ett belopp till förfogande, som får fördelas i form av bidrag eller tjänster på det sätt vederbörande organ finner lämpligt.

Det stöd som fördelas av de centrala organen själva består i sin tur av olika slag. Det kan vara i form av subventionerade tjänster (teaterföreställning, utställning eller konsert), kontinuerligt stöd till verksamhet i en region (Riksteaterns regionala ensembler), punktstöd till särskilda aktiviteter (bidrag för genomförande av en konsert) och köp av en vara (konstrådets inköp).

Det är nödvändigt att skaffa sig en klarare bild av de centrala organens bidragsprinciper då det centralt fördelade stödet måste ses tillsammans med bidragen till regional verksamhet. Av kostnaderna för Rikskonserter skolkonserter, interna konserter och allmänna konserter svarar staten för ca 90 % av kostnaderna. Statsbidragsandelen i intäkterna för Riksteaterns regionala ensembler är ca 2/3. I fråga om stadsteatrar och därmed likställda teatrar är andelen f_n ca 1/3.

I fråga om subventionerade tjänster och punktstöd till olika aktiviteter anser sig kulturrådet inte vilja förordna några enhetliga bidragsprinciper. Det är dock nödvändigt att uppmärksamhet ägnas åt statsbidragsandelen i olika aktiviteter. Andelen statsbidrag bör inte utan tillräckligt starka skäl variera.

Kulturrådet vill stimulera till ett ökat regionalt ansvarstagande för kulturverksamheten och föreslår ändrade statsbidragsformer. Rådet ser det emellertid inte som möjligt att statsbidraget täcker en så stor del som t ex 85 % av kostnaderna. De centrala organens bidrag till egna permanenta regionala verksamheter, t ex Riksteaterns regionalt baserade ensembler, bör i princip inte heller vara högre än den subventionsnivå som uppnås genom det direkta statsstödet till regional verksamhet. Om de centrala organen

finansierar verksamhet på en högre subventionsnivå kommer det nämligen aldrig att vara ekonomiskt fördelaktigt för den regionala huvudmannen att satsa på regionala initiativ.

10.5.4 Svenska riksteatern

Den förutsatta ändrade inriktningen av Riksteaterns uppgifter (6.3.2) får konsekvenser för bidraget till institutionen. De förändringar i verksamheten som leder till ett ökat utgiftsbehov är samverkan med länsteatern, distribution av föreställningar från Operan och Dramatiska teatern samt expert- och konsultfunktionerna. Minskningen av den egna produktionen och överförandet av de länsbaserade ensemblerna till andra huvudmän leder å andra sidan till ett minskat medelsbehov. Kulturrådet räknar med att uppkommande merkostnader i stor utsträckning kompenseras genom de faktorer som minskar utgiftsbehovet.

10.5.5 Operan och Dramatiska teatern

Operans och Dramatiska teaterns verksamhet bör ha tre olika grenar. nämligen föreställningar på hemmascenerna i Stockholm, föreställningar för distribution genom etermedierna samt turnéföreställningar, bl a förmedlade av Riksteatern.

Kulturrådet lägger fram förslag som medför begränsade kostnadsökningar för de två teatern. Kostnader för turnéer förutsätts finansieras av Riksteatern. Någon större expansion av driftutgifterna för de två teatern beräknas inte ske under 1970-talet. Vissa merkostnader kan dock uppkomma genom att framträdandena i radio och television förutsätts bli en av teaternas instruktionsenliga uppgifter.

10.5.6 Rikskonsserter

Rikskonserters verksamhet förutsätts i framtiden bli inriktad på i första hand fyra huvuduppgifter nämligen samverkan med länsorkestrarna och regionmusiken, distri-

bution av andra ensembler, egen kompletterande produktion och expert- och konsultuppgifter. Till detta kommer uppgifterna för fonogramproduktionen, för artistutbyte med utlandet samt för stöd och stimulans till det lokala musiklivet. Huvudansvaret för skolkonsserter, intern konsertverksamhet och i mer begränsad utsträckning allmänna konsserter förutsätts kunna läggas på regionala organ.

Vissa delar av Rikskonserters verksamhet kommer att behöva ökas under 1970-talet, vilket medför ett ökat medelsbehov. Överföringen till regional nivå av vissa uppgifter medför å andra sidan en minskad belastning av Rikskonserters anslag. Innan en delegering av uppgifterna till regional nivå kan genomföras i större utsträckning behövs en viss ökning av Rikskonserters anslag. Utgifter med anledning av konsertbyråutredningens förslag i fråga om fonogramproduktion m m beräknas inte under Rikskonserters anslag utan betraktas som insatser i privat drivna kultursektorer.

10.5.7 Regionmusiken

Det finns inte anledning räkna med att regionmusiken kommer att expandera i någon större utsträckning under 1970-talet. En viss komplettering av personalen kan dock behövas på sina håll.

10.6 Bidrag till regional och lokal institutionsverksamhet

10.6.1 Nuvarande statsbidrag

Statsbidrag till *stadsteatrar* och därmed likställda teatrar utgår fn i form av dels grundbidrag, dels tilläggsbidrag. Grundbidraget utgår med belopp motsvarande 55 % av teaternas kostnader — i sin helhet eller upp till ett av Kungl. Maj:t fastställt belopp — ett visst spelår för löner och sociala avgifter. Tilläggsbidrag utgår varje budgetår med belopp motsvarande dels 55 % av en löneökning som beräknas motsvara förändringar av statstjänstemännens löner efter det budgetår

för vilket grundbidrag senast fastställts, dels 55 % av ökningen av de bidragsberättigade sociala avgifterna. Teater- och musikrådet beslutar med vilket belopp statsbidrag skall utgå. Till två teatrar utgår särskilda bidrag till turnéverksamhet.

Bidragsunderlaget höjdes år 1972. Vid omprövningen av bidragsunderlaget godtogs till skillnad från tidigare tillfällen inte hela den faktiska personalexpansion som skett sedan underlaget senast fastställdes. Kostnaderna för en del av personalökningen sedan budgetåret 1966/67 får således vederbörande kommuner helt svara för. En omprövning av hela det nuvarande bidragssystemet från år 1964 ställs i utsikt.

För de statsunderstödda *yrkesorkestrarna* prövar Kungl. Maj:t inför varje budgetår respektive orkesters framställning om bidrag. Kungl. Maj:t fastställer ett nettobidragsbelopp, som blir avgörande för volymen av verksamheten. Bidrag förutsätts utgå till orkesterföretagen från kommun eller från annat håll med minst samma belopp som staten anvisar. Sedan spelåret är avslutat får orkestern tilläggsbidrag för icke förutsebara löneökningar som inträffat under spelåret. Särskilda bidrag utgår till Örebro orkesterstiftelse och Västerås musiksällskap som endast till en del består av professionella musiker.

Stödet till *länsbibliotek* och *länecentraler* fördelas av skolöverstyrelsen. I fyra län fungerar de statliga stifts- och landsbiblioteken som länsbibliotek och har därför ett lägre länsbiblioteksbidrag.

Ett indirekt statsstöd utgår f n till *läns-museerna* genom det bidrag om 90 % som går till grundlönerna för landsantikvarier och i flertalet län dessutom för en amanuens.

10.6.2 Behovet av en ny bidragsstruktur

Staten bör ge stöd till ett nät av regionala kulturinstitutioner. Staten bör därvid ge landstingen generella bidrag som de kan fördela självständigt på institutioner och övrig regional kulturverksamhet. En sådan

utformning av statsbidragen är den naturliga lösningen på längre sikt. Regionerna får därigenom det fulla ansvaret för en regional kulturpolitik. Rådet räknar med att 1970-talet kommer att behövas för att omorganisera nuvarande lokala institutioner till regionala och för att komplettera dem med nya. Först då detta skett och sedan landstingen byggt ut sina insatser bör en konsekvent decentralisering kunna ske av hela ansvaret till regionala organ.

Kulturrådet finner de nuvarande bidragen till stadsteatrar och yrkesorkestrar otillfredsställande utifrån de mål rådet ställt upp och med hänsyn till föreslagna organisatoriska lösningar. Nya former för statsbidrag inom teater- och musiksektorerna bör därför snarast införas. MUS 65 har parallellt med kulturrådet arbetat fram bidragsprinciper för läns museerna. Efter remissbehandlingen av de båda utredningarnas förslag bör det vara möjligt att komma fram till bidragsformer till läns museerna som ansluter till de bidrag som föreslås för teater-, dans- och musiksektorerna. Rådet föreslår inga omedelbara förändringar av länsbiblioteksstödet. Förslag från litteraturutredningen måste avvaktas.

10.6.3 Regionalt samordningsbidrag

Inom flertalet län kommer det i en framtid i allmänhet att finnas länsbibliotek, länsmuseum, länsteater, regionmusik och i vissa län ytterligare någon musikinstitution. Staten bör stödja samordning och samverkan mellan dessa verksamheter och övriga kulturaktiviteter. Däremot bör det på regional nivå inte finnas statligt anställda tjänstemän inom kulturområdet med undantag för helstatliga institutioner såsom landsarkiv och regionmusikavdelningar. Vidgas länsbildningsförbundet i respektive län till samarbetsorgan bör det vara naturligt att förstärka dess nuvarande kansli. Samarbetsorganets kansli får förutsättas överta de uppgifter som Rikskonserter, Riksteaterns och Riksutställningars regionintendenter nu har. Förslag till regler för bidrag till regional samordning bör utarbetas av det nya kulturrådet.

Borgh
FOLKPARK
SHOLN
den 13 juni

LEKSANI

MIDSOMMAR 1969

Midsommarafton

8.15 Fästestyltans i Leksand
8.30 Midsommarfest i Leksand
8.45 Midsommarfest i Leksand
9.00 Midsommarfest i Leksand
9.15 Midsommarfest i Leksand
9.30 Midsommarfest i Leksand
9.45 Midsommarfest i Leksand
10.00 Midsommarfest i Leksand
10.15 Midsommarfest i Leksand
10.30 Midsommarfest i Leksand
10.45 Midsommarfest i Leksand
11.00 Midsommarfest i Leksand
11.15 Midsommarfest i Leksand
11.30 Midsommarfest i Leksand
11.45 Midsommarfest i Leksand
12.00 Midsommarfest i Leksand
12.15 Midsommarfest i Leksand
12.30 Midsommarfest i Leksand
12.45 Midsommarfest i Leksand
13.00 Midsommarfest i Leksand
13.15 Midsommarfest i Leksand
13.30 Midsommarfest i Leksand
13.45 Midsommarfest i Leksand
14.00 Midsommarfest i Leksand
14.15 Midsommarfest i Leksand
14.30 Midsommarfest i Leksand
14.45 Midsommarfest i Leksand
15.00 Midsommarfest i Leksand
15.15 Midsommarfest i Leksand
15.30 Midsommarfest i Leksand
15.45 Midsommarfest i Leksand
16.00 Midsommarfest i Leksand
16.15 Midsommarfest i Leksand
16.30 Midsommarfest i Leksand
16.45 Midsommarfest i Leksand
17.00 Midsommarfest i Leksand
17.15 Midsommarfest i Leksand
17.30 Midsommarfest i Leksand
17.45 Midsommarfest i Leksand
18.00 Midsommarfest i Leksand
18.15 Midsommarfest i Leksand
18.30 Midsommarfest i Leksand
18.45 Midsommarfest i Leksand
19.00 Midsommarfest i Leksand
19.15 Midsommarfest i Leksand
19.30 Midsommarfest i Leksand
19.45 Midsommarfest i Leksand
20.00 Midsommarfest i Leksand
20.15 Midsommarfest i Leksand
20.30 Midsommarfest i Leksand
20.45 Midsommarfest i Leksand
21.00 Midsommarfest i Leksand
21.15 Midsommarfest i Leksand
21.30 Midsommarfest i Leksand
21.45 Midsommarfest i Leksand
22.00 Midsommarfest i Leksand
22.15 Midsommarfest i Leksand
22.30 Midsommarfest i Leksand
22.45 Midsommarfest i Leksand
23.00 Midsommarfest i Leksand
23.15 Midsommarfest i Leksand
23.30 Midsommarfest i Leksand
23.45 Midsommarfest i Leksand
24.00 Midsommarfest i Leksand

Midsommardagen

8.15 Fästestyltans i Leksand
8.30 Midsommarfest i Leksand
8.45 Midsommarfest i Leksand
9.00 Midsommarfest i Leksand
9.15 Midsommarfest i Leksand
9.30 Midsommarfest i Leksand
9.45 Midsommarfest i Leksand
10.00 Midsommarfest i Leksand
10.15 Midsommarfest i Leksand
10.30 Midsommarfest i Leksand
10.45 Midsommarfest i Leksand
11.00 Midsommarfest i Leksand
11.15 Midsommarfest i Leksand
11.30 Midsommarfest i Leksand
11.45 Midsommarfest i Leksand
12.00 Midsommarfest i Leksand
12.15 Midsommarfest i Leksand
12.30 Midsommarfest i Leksand
12.45 Midsommarfest i Leksand
13.00 Midsommarfest i Leksand
13.15 Midsommarfest i Leksand
13.30 Midsommarfest i Leksand
13.45 Midsommarfest i Leksand
14.00 Midsommarfest i Leksand
14.15 Midsommarfest i Leksand
14.30 Midsommarfest i Leksand
14.45 Midsommarfest i Leksand
15.00 Midsommarfest i Leksand
15.15 Midsommarfest i Leksand
15.30 Midsommarfest i Leksand
15.45 Midsommarfest i Leksand
16.00 Midsommarfest i Leksand
16.15 Midsommarfest i Leksand
16.30 Midsommarfest i Leksand
16.45 Midsommarfest i Leksand
17.00 Midsommarfest i Leksand
17.15 Midsommarfest i Leksand
17.30 Midsommarfest i Leksand
17.45 Midsommarfest i Leksand
18.00 Midsommarfest i Leksand
18.15 Midsommarfest i Leksand
18.30 Midsommarfest i Leksand
18.45 Midsommarfest i Leksand
19.00 Midsommarfest i Leksand
19.15 Midsommarfest i Leksand
19.30 Midsommarfest i Leksand
19.45 Midsommarfest i Leksand
20.00 Midsommarfest i Leksand
20.15 Midsommarfest i Leksand
20.30 Midsommarfest i Leksand
20.45 Midsommarfest i Leksand
21.00 Midsommarfest i Leksand
21.15 Midsommarfest i Leksand
21.30 Midsommarfest i Leksand
21.45 Midsommarfest i Leksand
22.00 Midsommarfest i Leksand
22.15 Midsommarfest i Leksand
22.30 Midsommarfest i Leksand
22.45 Midsommarfest i Leksand
23.00 Midsommarfest i Leksand
23.15 Midsommarfest i Leksand
23.30 Midsommarfest i Leksand
23.45 Midsommarfest i Leksand
24.00 Midsommarfest i Leksand

Söndagen 22 juni

8.15 Fästestyltans i Leksand
8.30 Midsommarfest i Leksand
8.45 Midsommarfest i Leksand
9.00 Midsommarfest i Leksand
9.15 Midsommarfest i Leksand
9.30 Midsommarfest i Leksand
9.45 Midsommarfest i Leksand
10.00 Midsommarfest i Leksand
10.15 Midsommarfest i Leksand
10.30 Midsommarfest i Leksand
10.45 Midsommarfest i Leksand
11.00 Midsommarfest i Leksand
11.15 Midsommarfest i Leksand
11.30 Midsommarfest i Leksand
11.45 Midsommarfest i Leksand
12.00 Midsommarfest i Leksand
12.15 Midsommarfest i Leksand
12.30 Midsommarfest i Leksand
12.45 Midsommarfest i Leksand
13.00 Midsommarfest i Leksand
13.15 Midsommarfest i Leksand
13.30 Midsommarfest i Leksand
13.45 Midsommarfest i Leksand
14.00 Midsommarfest i Leksand
14.15 Midsommarfest i Leksand
14.30 Midsommarfest i Leksand
14.45 Midsommarfest i Leksand
15.00 Midsommarfest i Leksand
15.15 Midsommarfest i Leksand
15.30 Midsommarfest i Leksand
15.45 Midsommarfest i Leksand
16.00 Midsommarfest i Leksand
16.15 Midsommarfest i Leksand
16.30 Midsommarfest i Leksand
16.45 Midsommarfest i Leksand
17.00 Midsommarfest i Leksand
17.15 Midsommarfest i Leksand
17.30 Midsommarfest i Leksand
17.45 Midsommarfest i Leksand
18.00 Midsommarfest i Leksand
18.15 Midsommarfest i Leksand
18.30 Midsommarfest i Leksand
18.45 Midsommarfest i Leksand
19.00 Midsommarfest i Leksand
19.15 Midsommarfest i Leksand
19.30 Midsommarfest i Leksand
19.45 Midsommarfest i Leksand
20.00 Midsommarfest i Leksand
20.15 Midsommarfest i Leksand
20.30 Midsommarfest i Leksand
20.45 Midsommarfest i Leksand
21.00 Midsommarfest i Leksand
21.15 Midsommarfest i Leksand
21.30 Midsommarfest i Leksand
21.45 Midsommarfest i Leksand
22.00 Midsommarfest i Leksand
22.15 Midsommarfest i Leksand
22.30 Midsommarfest i Leksand
22.45 Midsommarfest i Leksand
23.00 Midsommarfest i Leksand
23.15 Midsommarfest i Leksand
23.30 Midsommarfest i Leksand
23.45 Midsommarfest i Leksand
24.00 Midsommarfest i Leksand

PINGSTVÄNNERNAS Dalakonferens

på Knektplatsen, Rättvik

Middagstider:

Midsommarafton kl. 19.30 Inledningsmöte.
22.30 Ungdomsmöte.
Midsommardagen kl. 11.00 Predikan.
15.30 Start Missionsmöte.
19.30 Väckelsamöte.
Söndagen den 22 juni kl. 11.00 och 15.00
Offentliga möten.

Pastor LEWI PETERUS, STOCKHOLM
samt en skara missionärer och predikanter.
Kyrksångare Rune Eliasson, Halmstad
Ulbra-Bröderna, Sundsvall Sönd. kl. 15.00
Dala-Fältets sångare och musikanter
under ledning av Pastor Nils Ring
servering mellan mötena!
Alla hjärtligt välkomna! Fästestyltsamlingen i Rättvik.

Himlaspelet

18-27
JULI 1969

The Road to Heaven
LEKSAND-SWEDEN

KAPPRODDEN

Med Kyrkbåtar i Leksand Söndagen 6 Juli
tagare i Nordiska Spelmansstämmans medverka

Fira en MIDSON på OLSNÄ

(OLSNÄS FÄB)

Midsommarafton
kl. 20.00 MAJSTÄNG
tal - ringtelek
kl. 22.00 MIDSOMMAR

Midsommardagen
kl. 11.00 SOMMARGUD
kl. 15.00 FRILUFTSHÖGT

Söndagen 22 juni
kl. 11.00 FRILUFTSGUDST
Klockargården,
kl. 15.00 LÄGERAVSLUTN
EKO-teamet fr. Sk
o. lägerungdomar medve
Välkomna!

Baptistförs

Fiskgatan - L

Söndag den
Gudsfrid
Jfr. Pösk

VÄLKOMME

10.6.4 Statsbidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner

Bidragsformernas tillämpningsområde

Det bör skapas ett samlat bidragssystem för teater- och musikområdena. Bidraget bör avse i första hand institutionsverksamhet. Institutionsverksamheten medför betydande ekonomiska anspråk. Statsbidraget skall avlasta de regionala och lokala huvudmännen en del av dessa anspråk.

I samband med att stödet till teater- och musikinstitutionerna reformeras bör dansens ställning särskilt beaktas. Det nya bidragssystemet föreslås därför inte bara avse teater- och musikinstitutioner utan även institutioner med dansverksamhet.

Syftet med statsbidraget

Det allmänna syftet med bidraget är att staten skall garantera en ekonomisk grund för en institutionsverksamhet på regional nivå på många håll i landet.

De nuvarande bidragen till stadsteatrarna och yrkesorkestrarna är med ett par undantag bidrag till institutioner lokaliserade till vissa städer och ekonomiskt stödda av dessa. I några fall finns dock ett visst regionalt ansvar.

Det nya bidraget skall i första hand avse *regional institutionsverksamhet* och bör därför konstrueras så att det stimulerar till regional verksamhet. Kulturrådet finner det mindre sannolikt att det kan bli möjligt att under de närmaste åren prioritera bidrag till nya, uteslutande lokalt arbetande institutioner.

Kommuner och landsting bör dela det direkta ansvaret för institutionerna. Även om länen är det naturliga verksamhetsområdet för en institution, bör givetvis samarbete mellan län vara möjligt.

Det nya bidraget bör stimulera till att nya regionala institutioner byggs upp. I den mån en lokalt verkande institution i en större stad också får ett regionalt ansvar blir det nödvändigt med en personalexpansion om inte verksamheten på lokaliseringssorten skall be-

höva minskas.

En olikartad inriktning av institutionernas verksamhet kan bli aktuell. Bidragssystemet bör därför stimulera till utbyte mellan länen. Det är också angeläget att inte en viss konstgenre favoriseras. Inom tex musikområdet bör bidraget lika gärna kunna användas för jazzmusikensembler som för symfoniorkestrar.

Bidragsmottagare bör vara institutionen som bedriver verksamheten. Staten har ingen del av huvudmannaskapet utan bidrar endast med ett ekonomiskt stöd.

Kulturrådet avvisar tanken på att utforma statsbidragsbestämmelserna så att en viss kvot av bidraget skall avse tex barn- och ungdomsteater. Rådet förordar i stället att i bidragsbestämmelserna tas in ett allmänt formulerat bidragsvillkor om att institution som får bidrag bör beakta att verksamheten så vitt möjligt blir tillgänglig inom institutionens hela verksamhetsområde. Vidare bör verksamheten ta särskild hänsyn till olika publikkategorier såsom barn, ungdom, lågutbildade, äldre och invandrare samt personer som vistas på vårdinstitutioner av olika slag.

Bidragets konstruktion

Behovet av en kontinuerlig utbyggnad av stödet till nya institutioner nödvändiggör årliga omprövningar av bidragsunderlaget.

Statsbidraget bör bygga på någon grundläggande bidragsgrundande komponent. Man kan teoretiskt tänka sig bidrag per invånare i regionen, per besökare, per föreställning, per anställd av olika kategorier eller per anställd oavsett personalkategori. Enligt kulturrådets mening bör *det totala antalet anställda vara den bidragsgrundande komponenten*. Personalens storlek har en avgörande betydelse för verksamhetens omfattning men också dess kvalitet. Hur personalen används bör vara en fråga för institutionens styrelse och ledning att avgöra med utgångspunkt i målen för samhällets kulturpolitik.

Kulturrådet föreslår att statsbidraget utformas som ett lönekostnadsbidrag. Staten bör bidra med viss procent av kostnaden för

ett antal personalenheter. Bidraget bör konstrueras så att man vid fördelningen av bidrag inte behöver ta ställning till vad för slags personal som anställs. Statsbidraget bör inte endast avse lönekostnader för fast anställd personal. Bidraget bör intill en viss gräns, förslagsvis en tredjedel, kunna användas till att köpa tjänster. Bidragsunderlaget bör vara ett antal personalenheter. Även om antalet anställda blir den bidragsgrundande komponenten, bör man vid fastställandet av statsbidragsprocent ta hänsyn till de 20 – 30 % av teatrarnas och symfoniorkestrarnas kostnader som avser annat än personal. I första hand bör därvid kostnader för turnéer beaktas. Även kostnader för att ta emot gästspel från andra institutioner och för att ordna transporter av publik till den egna institutionen bör kunna beaktas.

Statsbidrag per personalenhet bör utgå med viss procent av ett grundbelopp. Detta grundbelopp bör i utgångsläget vara den genomsnittliga lönekostnaden för samtliga anställda vid institutionerna inom resp sektor, räknat i helårsverken, under det år för vilket bokslut senast föreligger. I lönekostnader ingår kostnader för lön och direkt utgående annan ersättning samt sociala kostnader. Eftersom staten inte har något inflytande över utvecklingen av lönenivån för de anställda vid institutionerna, är det naturligt att i fortsättningen liksom hittills knyta indexgarantin till statstjänstemännens löneutveckling.

En indexreglering knuten till löneutvecklingen bör bibehållas i det nya bidragssystemet. Ett viktigt inslag i teater- och orkesterstödet under 1960-talet har varit det förhållandet att staten svarat för en del av merkostnaderna för lönehöjningarna. Risken är annars stor att de nya bidragen får ett minskande realvärde, vilket medför en kostnadsövertäckning på landsting och kommuner.

En differentiering av statsbidragsprocenten bör kunna bli ett viktigt instrument för en kulturell decentraliseringspolitik. Till en regionalt verkande institution bör utgå bidrag enligt ett högre procenttal än till den

lokalt verkande. Till nyinrättade institutioner bör under förslagsvis tre år utgå ett förhöjt bidrag. Under en institutions första verksamhetsår finns det en rad faktorer såsom information och anskaffande av utrustning som motiverar ett särskilt stöd. En högre bidragsprocent bör även beräknas för län med gles befolkning och stora avstånd.

I de grundläggande bestämmelserna för ett nytt bidragssystem bör inte ingå en uppräknings av de *bidragsberättigade institutionerna* som är fallet i nuvarande bestämmelser. Systemet bör vara öppet och medge att antalet bidragsberättigade institutioner kontinuerligt ökas. Västerås- och Örebroorkestrarna bör omedelbart få statsstöd enligt de nya bestämmelserna.

Ansökningar om statsbidrag för institutionsverksamhet görs av vederbörande institution. De bör ställas till Kungl. Maj:t men ges in till det nya kulturrådet. Rådet bör ha tillgång till ett yttrande från en samordnande instans inom varje region, nämligen landstinget. Yttrandet bör innehålla en bedömning av vad som ur regional synpunkt är mest angeläget att satsa på samt en realistisk uppskattning av möjligheterna att på kommunal och regional nivå ställa pengar till förfogande. Beträffande institution med verksamhet enbart i en eller ett par kommuner bör gälla att vederbörande kommun skall yttra sig i stället för landstinget.

Kostnaderna för det nya bidragssystemet

Vid sin beräkning av kostnaderna för det nya bidragssystemet förutsätter kulturrådet att staten tar på sig en större andel av kostnaderna för den regionala institutionsverksamheten än vad som f n är fallet med bidragen till de lokalt anknutna institutionerna. Detta är en förutsättning för att stimulera lokala institutioner till ett regionalt ansvar och för att nya regionala institutioner skall upprättas.

Vid teatrarna finns i dag 1 400 anställda. Kulturrådet räknar med att det i början av 1980-talet bör finnas en teater med regional verksamhet i flertalet län.

För att uppnå detta mål krävs en ökning med totalt minst ca 500 anställda. Utan att det innebär något ställningstagande till bidragsprocenten räknar rådet i sin beräkningsmodell med en bidragsnivå för detta personaltillskott om genomsnittligt 65 %. Detta skall då bl a täcka in statens andel av de merkostnader som uppkommer på grund av resor inom länen samt förhöjda bidrag i stödområdet. Bidrag till nuvarande teatrar beräknas med genomsnittligt 60 %. Med dessa utgångspunkter skulle statsbidragen till regionala teatrar budgetåret 1981/82 uppgå till 53 milj kr eller en ökning i förhållande till budgetåret 1972/73 med 22 milj kr.

Vid symfoniorkestrarna (exkl Västerås och Örebro) finns i dag knappt 400 anställda. Rådet förutsätter att vissa uppgifter tas över från Rikskonserter och att Västerås- och Örebroensemblerna kommer in i det nya systemet. En ny symfoniorkester beräknas tillkomma i norra Sverige. Vidare tillkommer mindre ensembler inom olika musikgenrer. För att nå detta mål jämte viss förstärkning av nuvarande orkestrar beräknas en ökning med 150 årsverken fram till budgetåret 1981/82. För personaltillskott beräknas en statsbidragsprocent om genomsnittligt 65 % och i övrigt med 60 %. Med dessa utgångspunkter skulle statsbidraget till orkestrar öka med 10 milj kr till budgetåret 1981/82 (budgetåret 1972/73 11 milj kr).

10.6.5 Bidrag till länsbibliotek, länecentraler och folkbibliotek

Kulturrådet fäster stor vikt vid länsbibliotekens verksamhet. Det statliga stödet bör därför kontinuerligt förstärkas. När den av statskontoret föreslagna kommunaliseringen av stifts- och länsbiblioteken genomförs bör de statliga medel som nu är anvisade till dem komma länsbiblioteken till del.

Nuvarande statsbidrag till utvecklingsverksamhet vid folkbiblioteken bygger på att staten bidrar med kostnaderna endast under en begränsad tid. Det är därför främst kommuner med förhållandevis god ekonomi som kan utnyttja det statliga stödet. De

kommuner som bäst skulle behöva höja sin biblioteksstandard har däremot små möjligheter att dra nytta av stödet. Kulturrådet finner därför denna typ av stöd mindre lämplig. Bidraget till bl a utvecklingsverksamhet vid folkbiblioteken bör på sikt avvecklas och ersättas med andra former av stöd. Förslag från litteraturutredningen bör avvaktas.

10.6.6 Bidrag till folkparksverksamhet

Kulturrådet anser det utomordentligt angeläget, att folkparksverksamheten får ett statligt stöd för att utvecklas (6.7). De närmare formerna för stödet bör utredas av det nya kulturrådet. Statsbidrag i provisoriska former bör kunna utgå på grundval av intern utredning inom FPC. Även bidrag till lokalhållande organisationer såsom Folkets hus kan bli aktuella.

10.7 Bidrag till fri kollektiv skapande verksamhet

10.7.1 Kommunal verksamhet

Kulturrådet finner det önskvärt att kommunerna fullföljer utbyggnaden av musikskolorna. På sikt bör en motsvarande verksamhet byggas upp inom övriga konstområden. Den fria skapande verksamheten behöver, även då den drivs i kommunal regi, ett statligt stöd. Formerna för det statliga stödet bör dock utredas närmare.

10.7.2 Studiecirkelbidraget

Kulturrådet föreslår vissa ändringar i statsbidragsvillkoren för studiecirkelar för att bestämmelserna bättre skall passa kulturämnen. Alla ändringsförslag medför inte direkta kostnadsökningar för staten. Indirekt gör de dock detta genom att de underlättar en breddning av studiecirkelverksamheten.

Förutom förslaget om ändrade studiecirkelbestämmelser föreslås en höjning av bidragsnivån och en indexreglering av statsbidraget. En höjning av studiecirkelbidraget

från nuvarande 30 kr till 40 kr per timme är önskvärd. Kulturrådet anser dock ändringarna av bidragsbestämmelserna mer angelägna än den generella höjningen av statsbidraget. En höjning av statsbidraget per timme bör genomföras i två etapper under senare delen av 1970-talet.

10.7.3 Lokalt aktivitetsstöd

Det nya kulturrådet bör utreda frågan om lokalt aktivitetsbidrag till fri kollektiv skapande verksamhet som inte är yrkesmässig och som bedrivs utanför studiecirkelns form och samtidigt svara för att en försöksverksamhet kommer till stånd. Försöksverksamheten bör i huvudsak finansieras av statliga medel. De statliga kostnaderna förväntas ligga i storleksordningen totalt 10 milj. kr. under en fyraårsperiod.

10.7.4 Lokaler och utrustning

En anpassning av statsbidragsvillkoren för skollokaler till fritidsverksamhetens och då särskilt kulturverksamhetens behov leder till vissa merkostnader för staten. Storleken kan beräknas först då ändringarna i nuvarande statsbidragsvillkor utformas. Samlingslokalutredningen har bedömt det totala behovet av bidrag till samlingslokaler inkl utrustning till inemot 30 milj kr per år. Därtill kommer lån i form av bostadslån.

10.7.5 Ledarutbildning och metodutveckling

Kulturrådet föreslår att statsbidragen till folkbildningens ledarutbildning och metodutveckling ökas. Enligt kulturrådets mening bör resurserna för verksamhet inom kulturområdet fördubblas under 1970-talet.

10.7.6 Handikappstöd

Anslaget "Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet" bör delas upp på de olika riksstatsanslag dit verksamheten ämnesmässigt och organisatoriskt hör. Samtidigt

bör omfattningen av handikappstödet öka betydligt.

10.7.7 Stöd till centrala organisationer

Bidraget till studieförbundens organisationskostnader bör ökas. Rådet ser en höjning av anslaget med ca 50 % som rimlig under 1970-talet. Även bidragen till centrala organisationer utanför folkbildningen bör successivt ökas. Kulturrådet anser att ett ökat statligt stöd bör utgå till centrumbildningarnas kulturpolitiska insatser. Storleken och utformningen av det statliga stöd som går över åttonde huvudtiteln blir dock beroende av de åtgärder som blir resultat av förslagen från utredningen rörande arbetsförmedling inom vissa yrkesområden (OLAF).

10.7.8 Arrangemangsbidrag

Kulturrådet föreslår att ett statligt bidrag till kulturarrangemang ersätter det nuvarande föreläsningsbidraget. Anslaget bör successivt höjas. Rådet ser en ökning i storleksordningen 2 milj kr per år som rimlig tills dess en tillfredsställande nivå nåts.

10.7.9 De yrkesmässigt arbetande fria grupperna

Ett förstärkt statligt stöd föreslås till *den yrkesmässiga fria kollektiva verksamheten* (yrkesmässigt arbetande fria grupper). Förslagen avser i första hand grupper inom teater-, dans- och musikområdena. Stöd till fria grupper bör utgå i form av centralt fördelade bidrag och av bidrag till grupper som är anknutna till institutioner eller andra parter. Antalet grupper som får stöd bör ökas.

På kort sikt, innan andra bidragsformer hunnit byggas ut, bör i första hand medelsramen för de *centralt fördelade bidragen* vidgas. Statsbidraget bör inte täcka större andel av totalkostnaderna än vad som gäller grupper som får stöd i annan form.

Statsbidrag kan utgå till *grupp som knyts till kulturinstitution*, antingen till en lokal

eller regional institution eller till Riksteatern, Rikskonserter och möjligen Riksutställningar. Vid en anknytning till en regional (lokal) institution tar denna eller dess huvudmän ansvaret för det ytterligare ekonomiska tillskott som krävs som komplettering till statsbidraget. Vid anknytning av en grupp till Riksteatern eller Rikskonserter bör stöd utgå från resp institutions anslag.

Möjlighet bör även finnas att en grupp knyts till *annan part än en institution*, nämligen ett landsting, en kommun eller en organisation (ideell förening). För sådana fall bör gälla motsvarande principer som för anknytning till en institution.

Under budgetåret 1972/73 beräknas ca 1,3 milj kr i statligt stöd kunna anvisas till fria grupper. Rådet anser att det statliga stödet fram t o m budgetåret 1981/82 bör kunna öka till 17 milj kr. Den största ökningen bör ske under periodens första del.

10.7.10 Behovet av samhällsstöd till fri kollektiv skapande verksamhet

I tabell 7 görs en sammanfattande jämförelse mellan de statliga utgifterna för fri kollektiv skapande verksamhet budgetåret 1971/72 och den nivå för de statliga bidragen som rådet finner önskvärd budgetåret 1981/82.

Statens, landstingens och kommunernas insatser för fri kollektiv skapande verksamhet kompletterar varandra. Statens bidrag inom denna sektor har hittills helt dominerats av stödet till folkbildningen. Kommuner och landsting ger också betydande bidrag till andra föreningar och organisationer samt driver viss verksamhet (främst musikskolor) i egen regi. Kommunerna har den direkta kontakten med föreningslivet. De har därför de bästa möjligheterna att göra insatser på de punkter där de i varje läge är mest angelägna.

I nuvarande statsbidragsbestämmelser

Tabell 7 Statliga anslag till fri kollektiv skapande verksamhet budgetåret 1971/72 och budgetåret 1981/82. Milj kr.

Ändamål	Anslag budget- året 1971/72	Enligt kulturrå- det önskvärd ni- vå för anslagen budgetåret 1981/82
Folkbildningsorganisationerna ^a	2,8	5
därav studieförbundens organisationskostnader	1,4	2
ledarutbildning och metodutveckling inklusive pedago- gisk verksamhet för handikappade	1,4	3
Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet, speciella folkbildningsåtgärder ^d	4,1	12
Övriga organisationer inklusive centrubildningar ^b	1,5	10
Studiecirklar – kulturämnen ^c	40	107
Lokalt aktivitetsstöd – försöksverksamhet och permanent stöd	–	8
Bidrag till kommunala musikskolor m m	–	40
Arrangemangsbidrag	1,8	18
Yrkesmässigt arbetande fria grupper	1	17
Summa	51,2	217

^a Omfattar bidrag enbart till studieförbundens kulturdal.

^b Exklusive bidrag via AMS.

^c För hela studiecirkelverksamheten beräknas anslaget budgetåret 1981/82 till 335 milj kr.

^d Här redovisat särskilt även om kulturrådet förutsätter att medlen fördelas på olika anslag.

inom denna sektor finns få direkta kopplingar till landstingens och kommunernas bidrag och inga villkor om kompletterande bidrag från dessa. Kulturrådet föreslår inte heller — med något undantag — villkor om bidrag från annat håll. Kommuner och landsting har dock funnit det nödvändigt att ge kompletterande bidrag för att inte telexdeltagaravgifter skall bli för höga.

Kulturrådets förslag leder därigenom indirekt till ökade anspråk på kommun- och landstingsanslag då avsikten med förändringarna i statsbidragen bl a är att stimulera till en volymmässig ökning av verksamheten.

10.8 Information och publikkontakt

Rådet föreslår att man i kommunerna, som ett komplement till institutionernas och organisationernas egna insatser, skapar en för alla parter gemensam servicefunktion för publikarbetet. Det lokala samarbetsorganet bör som regel vara ansvarigt för denna gemensamma funktion. Statsbidrag bör utgå till verksamheten. Stiftelsen Skådebanan bör kunna svara för fördelningen av statsbidrag och även svara för vissa centrala servicefunktioner, även om stiftelsen formellt inte är topporganisation för publikarbetet.

10.9 Insatser inom privat drivna kultursektorer

Kulturrådet diskuterar i kapitlet om kulturområdets struktur (kapitel 5) situationen för privat drivna verksamheter inom kulturområdet. Följande sektorer berörs därvid: *bokproduktionen, bokförsäljningen, dagspress och tidskrifter*, delar av *musikområdet* (produktion och distribution av grammofonskivor och tonband), *telekommunikationer, filmen*, den privata *teaterverksamheten* samt *konstmarknaden*.

De kulturpolitiska insatserna måste göras utifrån ett helhetsperspektiv på de offentliga och privata delarna av kulturområdet. En väg är att samhället telex genom en kulturinstitution vid behov gör kompletterande insatser inom en sektor som i övrigt drivs

privat. Rikskonserters produktion och distribution av grammofonskivor är ett exempel. En annan väg är ett direkt stöd till privat driven verksamhet. Presstödet och tidskriftsstödet är exempel på sådana insatser. Pågående utredningsarbete inom bl a litteratur-, press-, film- och konstsektorerna utgör en betydelsefull grund för att bedöma var ytterligare samhällsinsatser behövs och för att skapa utgångspunkter för fortsatta insatser. Det nya kulturrådet bör kontinuerligt följa utvecklingen inom den privat drivna delen av kulturområdet.

I sitt räkneexempel över de framtida statliga kulturutgifterna markerar kulturrådet att insatser inom privat drivna kultursektorer bör få en hög prioritet (se tabellerna 9 och 10). Det rör sig bl a om verksamheter och medier — böcker, tidningar, tidskrifter, grammofonskivor och film — som har en central plats i människors kulturella aktivitet. Trots att utarbetade förslag för åtgärder inom alla sektorer ännu saknas, är det ofrånkomligt att markera behovet av insatser. Detta är nödvändigt för att kunna göra de erforderliga bedömningarna av de totala ekonomiska insatserna inom kulturområdet.

10.10 Kostnadsnivån för kulturell verksamhet

Kulturinstitutionernas verksamhet är — liksom för övrigt också fri skapande verksamhet — personalintensiv och därmed kostnadskrävande. Av stadsteatrarnas och symfoniorkestrarnas kostnader utgör genomsnittligt ca 80 % personalkostnader. Både institutionsverksamhet och fri skapande verksamhet är till sin typ sådan att det är svårt eller omöjligt att genomföra rationaliseringar för att spara personal i någon mer betydande utsträckning. Även om vissa personalbesparande åtgärder är möjliga vid teatrarna och inom biblioteksväsendet kvarstår dock det grundläggande faktum att institutionernas verksamhet bygger på den personliga kontakten med besökarna. Kulturområdet är i det avseendet inte unikt. Situationen är likartad inom telex utbildning och sjukvård.

Tabell 8 Samhällssubvention i kronor per besök till institutioner under 1960-talet.

	Fasta priser med 1960 som basår				Löpande pris	Löpande pris
	1960/61	1965/66	1968/69	1969/70	1969/70	1970/71
Operan	(53) ^a	57	63	63 ^b	129 ^c	138
Dramatiska teatern	13	32	32	27 ^b	54 ^c	58
Stadsteatrar inom storstadsområden	10	20	23	21	37	40
Stadsteatrar utom storstadsområden	7	13	14	15	28	28
Yrkesorkestrar inom storstadsområden	9	19	27	27	49	52
Yrkesorkestrar utom storstadsområden	15	14	17	21	37	37

^a Spelåret 1960/61 särskilt låg besöksiffra på grund av ombyggnadsarbeten. Om beräkningen görs med utgångspunkt i 1961/62 års besöksiffror blir subventionen 33 kr per besök.

^b Exkl lönekostnadspålägg och hyreskostnader.

^c Inkl lönekostnadspålägg och hyreskostnader.

I tabell 8 visas hur samhällssubventionen till vissa kulturinstitutioner, mätt i fasta priser per besök, utvecklats under 1960-talet.

En rad faktorer har samverkat till den i tabellen återspeglade utvecklingen. 1960-talet har medfört en avsevärd förbättring av lönenivån för de anställda. En sådan förbättring har varit ett viktigt inslag i samhällets kulturpolitik. Institutionerna har vidare drivit en lågprispolitik. De sjunkande biljettinkomsterna har nödvändiggjort en motsvarande ökning av samhällsstödet, vilket också varit ett led i kulturpolitiken. Slutligen har personalen utökats och resurserna i övrigt förbättrats.

Under 1970-talet bör det knappast kunna bli fråga om en fortsatt lika stark ökning av stödet till institutionsverksamheten som under 1960-talet. Allt talar dock för att framför allt en kontinuerligt ökad lönenivå gör att samhällssubventionen kommer att behöva öka utan att det därför är fråga om någon reell standardförbättring.

En stor del av eftersläpningen för de institutionsanställdas löner i relation till jämförbara grupper får anses ha inhämtats. Fortfarande finns det dock låginkomstgrupper bland de institutionsanställda. Institutionernas inkomster av biljetter och abonne-

ment har fått en minskad betydelse. Kulturrådet förordar också en fortsatt lågprispolitik.

Vad beträffar den tredje faktorn som legat bakom den ökade samhällssubventionen under 1960-talet, nämligen personalexpansion och allmän nivåhöjning, räknar rådet med en betydande ökning av antalet anställda vid de regionala institutionerna och relativt sett i ännu högre grad för de på liknande ekonomiska villkor arbetande fria grupperna. Tanken är inte att öka de ensembler som spelar för nuvarande publik utan att genom ökade insatser vinna nya publikgrupper.

10.11 Avgifter inom kulturområdet

10.11.1 Nuvarande förhållanden

Verksamheter för vilka det allmänna har ett ansvar kan generellt sett finansieras på två helt skilda sätt. Den ena metoden är att nyttjarna betalar kostnaderna genom avgifter. Den andra metoden, finansiering med skattemedel, innebär att i princip alla medborgare delar kostnaderna. Anslag till verksamheten i fråga ges över statens, landstingets och/eller kommunens budget. En kombination av de två vägarna är vanlig. Som exempel kan nämnas sjukvården och

större delen av samhällets verksamhet inom kultur- och fritidsområdena.

En kombination av finansieringsformerna används när man avser att nyttjarna skall stå för en del av kostnaderna eller när man inte kan ta ut hela kostnaden avgiftsvägen. Avgivningen mellan skatte- och avgiftsfinansiering blir beroende av förhållandena inom varje särskilt område och av de mål som finns för samhällets insatser på området.

Den samhällsstödda kulturverksamheten finansieras på olika sätt inom olika kultursektorer. Vissa verksamheter finansieras helt med skattemedel, t ex biblioteken, arkiven och viss musei- och utställningsverksamhet. Radio- och TV-området — med bortseende från utlands- och skolradio — är det viktigaste exemplet på en fullständig avgiftsfinansiering. En kombinerad finansieringsform är dock det vanliga. Det gäller t ex teater- och musikinstitutionerna, folkbildningsorganisationernas verksamhet och de flesta kommunala musikskolor. Fördelningen mellan samhällsstöd och avgifter varierar mellan olika verksamheter.

Debatten om avgifterna inom kulturområdet har i allmänhet gällt avgifternas betydelse för konsumenterna. Förslag om avgiftsfrihet inom alla kultursektorer har upprepade gånger förts fram. Förslag om sänkta eller slopade avgifter har också lagts fram av vissa institutioner. Olika institutioner och fria grupper har inom ramen för sin ordinarie verksamhet gett gratisföreläsningar, främst av uppsökande karaktär.

Nära knuten till frågan om avgifter för olika tjänster är frågan om priset på sådana kulturprodukter, vars framställning eller distribution samhället stöder. Det kan gälla tidningar, tidskrifter, konst, konsthantverk och grammofonskivor. Hittills har samhället i första hand inriktat sitt stöd på lån av olika produkter, framför allt genom bibliotek och filmtok. När stöd har getts till press, tidskrifter och film har det inte varit för att påverka priserna utan för att bibehålla en mångsidig produktion inom resp område.

Avgifternas storlek

De högsta avgifterna finns på *teaterområdet*. Den genomsnittliga biljettintäkten per besök vid samtliga statsunderstödda teatrar var spelåret 1970/71 ca 7:30 kr. Vid privatteatrarna — liksom inom varieté, kabaret och liknande former av estradunderhållning — ligger biljettpriserna av naturliga skäl högre. De fria teatergrupperna håller som regel lägre priser än institutionerna.

Avgifterna för *konserter* är vanligen lägre än de för teaterföreläsningar. Den genomsnittliga biljettintäkten per besök vid landets åtta statsunderstödda orkestrar var spelåret 1968/69 ca 2:95 kr (samma spelår för de statsunderstödda teaterinstitutionerna ca 7:25 kr).

På *musei- och utställningsområdet* tillämpas olika avgiftsprinciper vid olika institutioner. Vissa museer, konsthallar och motsvarande har fri entré. Andra museer och konsthallar har fri entré i vissa sammanhang, t ex för sina fasta samlingar, vid mindre utställningar eller vissa veckodagar, medan man i andra fall tar entré. Entréavgifterna är dock i de flesta fall låga (en krona eller därunder).

Folkbibliotekens tjänster står sedan länge kostnadsfritt till förfogande. Endast för specialtjänster som kopiering, lokaluthyrning o d uttas avgift.

Sveriges Radios verksamhet finansieras — med undantag för skolprogrammen och utlandsprogrammen — med avgifter. Utslagen per lyssnar- resp tittartillfälle är avgiften utomordentligt låg. Apparatkostnaderna torde spela en väl så stor roll som avgifterna.

Deltagaravgifterna i *studiecirklar* varierar ganska mycket, bl a beroende på ämne och antal studietimmar. Avgiften för de flesta cirklar ligger dock mellan 30—80 kr.

Avgifterna för den samhällsstödda kulturverksamheten bör ses i relation till prisnivån inom privat drivna kultursektorer. På *biograferna* var det genomsnittliga biljettpriset 6:85 kr spelåret 1970/71. Normalpriset på *grammofonskivor* ligger i dag kring 7 kr för singelskivor och kring 28 kr för LP-skivor. *Bokpriserna* varierar, om man bortser från

uppslagsverk och viss speciallitteratur, från ett par kronor ända upp till 60–70 kr per volym. Utanför pocketutgivningen är det ett fåtal titlar som betingar ett pris under 25 kr. Bokklubbar med rabatterade priser och bilighetsserier förekommer dock.

Prisdifferentiering

Inom den samhällsstödda kulturverksamheten och särskilt inom institutionerna arbetar man i stor utsträckning med enhetliga grundavgifter oberoende av innehållet i och kostnaderna för det enskilda programmet. Grundavgifterna modifieras däremot genom en omfattande prisdifferentiering. Med prisdifferentiering menas då olika priser för en och samma vara eller tjänst, utan att prisolikheterna kan motiveras av kostnadsolikheter. Prisdifferentieringen på kulturområdet är av en rad olika slag. Mängdrabatt i form av abonnemang och grupprabatter förekommer vid teaterföreställningar, konserter och delvis också vid utställningsbesök. Exempel på prisdifferentiering efter varans eller tjänstens funktion är det utbud som ingår som ett led i skolans arbete och en stor del av den uppsökande verksamheten.

Prisdifferentiering efter betalningsförmåga är vanlig. Motivet är att undanröja ekonomiska hinder för de betalningssvaga grupper som är möjliga att avgränsa. Prisdifferentiering på tidsmässiga och/eller geografiska grunder förekommer också. Som exempel kan nämnas matinéer och uppsökande verksamhet. På teatrar och biografer och i konsertlokalerna finns slutligen en differentiering efter platsen i salongen. Här är det närmast fråga om en skillnad i de tjänster man erbjuder.

Avgifternas andel av totalintäkterna

De samhällsstödda kulturinstitutionerna förefaller under 1960-talet i allmänhet ha drivit en lågprispolitik.

Man har undvikit att låta den höjda kostnadsnivån slå igenom i form av höjda biljettpriser. Andelen rabatterade biljetter

har ökat. Somliga institutioner har dock genomfört begränsade avgiftshöjningar. Samtidigt har vissa museer gått över till fri entré.

För samtliga statsunderstödda teatrar har avgifternas andel av totalintäkterna sjunkit från 34 % spelåret 1960/61 till 15 % spelåret 1970/71. Utvecklingen för musikinstitutionerna är likartad med den inom teatern men avgifternas andel av de totala intäkterna är ännu lägre. Vid de samhällsstödda orkesterrarna sjönk de från 14 % spelåret 1960/61 till 8 % spelåret 1970/71. Entréavgifterna vid större samhällsstödda museer och konsthallar torde budgetåret 1969/70 ha utgjort något över 10 % av omslutningen.

Entréavgifterna vid de samhällsstödda kulturinstitutionerna (exkl folkbiblioteken) uppgick verksamhetsåret 1969/70 till ca 26 milj kr eller 11 % av den totala omslutningen om 238 milj kr.

Avgifternas betydelse för konsumenterna

De sociologiska undersökningar som gjorts om människors attityder till och deltagande i kulturverksamhet av olika slag har visat på en rad olika hinder för deltagande. De vanligaste hindren har visat sig vara (utan inbördes rangordning) bristande information, bristande tid, trötthet, svårighet att vara hemifrån, olämplig tidpunkt samt höga kostnader. Till detta bör läggas sociala och psykologiska barriärer av olika slag.

Kostnaderna för ett institutionsbesök är alltså endast ett av flera hinder. Hur viktig kostnadsfrågan är inom olika grupper är inte klarlagt. Enligt vissa undersökningar förefaller kostnadsfrågan vara relativt betydelsefull för vissa grupper.

10.11.2 Kulturrådets synpunkter på avgiftsfrågorna

För de kulturinstitutioner som är kombinerat skattemedels- och avgiftsfinansierade har under 1960-talet skett en betydande förskjutning i proportionerna mellan dessa finansieringsformer. Avgifternas andel har minskat. Samtidigt har avgifterna, räknade i

fast penningvärde, sjunkit. Driftkostnaderna har i allt större utsträckning kommit att täckas av skattemedel. Kulturrådet förordar en fortsatt lågprispolitik och för vissa institutioner full avgiftsfrihet. Där avgifter bibehålls bör de differentieras. För barn, gamla och handikappade bör kulturutbudet i stort sett vara fritt och genom ökad uppsökande verksamhet bör det fria kulturutbudet vidgas till nya grupper.

Folkbibliotekens tjänster tillhandahålls avgiftsfritt, vilket med all säkerhet bidragit till bibliotekens ställning som den mest besökta kulturinstitutionen. Avgiftsfriheten för folkbiblioteken bör vara en självklar del av den fortsatta bibliotekspolitik.

MUS 65 väntas föreslå att avgifterna för inträde till *de statliga museernas* utställningar och evenemang avskaffas. Kulturrådet stöder detta förslag. Ett genomförande kräver dock att museerna kompenseras för inkomstbortfallet och att de får den ekonomiska rörelsefrihet som inkomsterna av inträdesavgifterna i dag ger.

Situationen inom *teaterområdet* och *musikområdet* är i vissa avseenden likartad. En lågprispolitik har dominerat. Avgifterna har i dag en förhållandevis liten betydelse för finansieringen av verksamheten. Kulturrådet anser det helt realistiskt att anta att avgifterna i framtiden skulle kunna få en väsentligt större betydelse. Även kraftigt höjda biljettpriser skulle sannolikt endast marginellt kunna påverka institutionernas ekonomi. På längre sikt måste man tvärt om acceptera att avgifterna får en minskad betydelse för finansieringen av teater- och musikinstitutionernas verksamhet.

Ur kulturpolitisk synpunkt talar flera skäl mot att ge avgifterna en ökad betydelse. Institutionernas arbetsmöjligheter skulle försämrats genom en ökad avgiftsfinansiering. I uppgifterna ingår att presentera konstnärligt angelägna produktioner trots att det ofta är svårt att förutse publikintresset och därmed inkomsterna. Ett ökat beroende av biljettintäkterna skulle försvåra sådana produktioner. Effekten av de stora subventionerna till kulturinstitutionerna kan förfuskas om

de skulle tvingas till en helt annorlunda prispolitik. Kulturrådet förordar därför en fortsatt lågprispolitik för teater- och musikinstitutioner.

Rådet anser sig sålunda inte kunna förordas ett generellt avskaffande av entréavgifterna vid teater- och musikinstitutionerna. Ett avskaffande av avgifterna inom teatersektorn skulle vid oförändrad omfattning av verksamheten innebära en utgift budgetåret 1970/71 på 22 milj. kr. Det är sannolikt att ekonomiska resurser av betydligt mindre storleksordning kan ge större effekt om de sätts in på det sätt som sker i dag, genom rabatter till särskilda grupper och genom uppsökande verksamhet.

Radio och television är nästan helt avgiftsfinansierad. Kulturrådet går i betänkandet inte närmare in på de olika aspekterna av radioverksamhetens ekonomi. Rådet finner det dock angeläget att avgiftsfrågorna i den fortsatta behandlingen av radions ekonomi tas upp till förutsättningslös diskussion och att bl a möjligheterna till differentierade avgifter prövas för vissa grupper i samhället.

För finansieringen av den *fria skapande verksamheten* t ex i studiecirkeln form spelar avgifterna en relativt stor roll. Det statliga och kommunala stödet är avgörande för hur stora avgifter som måste tas ut. Kulturrådets förslag till ändringar i bidragsvillkoren för studiecirkelverksamheten är i första hand avsedda att göra villkoren bättre anpassade till kulturverksamheten. Arrangemangsbidraget bör kunna bidra till att föreställningar och konserter med låga avgifter kan komma till stånd. De statsbidrag som föreslås tillkomma i framtiden för bl a den kommunala musikskoleverksamheten bör kunna bidra till att sänka avgifterna eller i varje fall minska behovet av avgiftshöjningar.

Vid *beslutsfattandet i avgiftsfrågorna* — bl a valet av prisnivå och graden av prisdifferentiering — bör den enskilda institutionen ha stor frihet. Det anslagsprövande organet måste dock bedöma storleken av institutionens inkomster och därmed den allmänna avgiftsnivån. Detsamma gäller givetvis frågan om avgiftsfrihet.

Det statliga stöd till regionala kulturinstitutioner som kulturrådet föreslår är utformat så att kommuner och landsting helt får svara för den ökning eller minskning av samhällsstödet som uppkommer genom förändringar i institutionernas inkomster. Det är nämligen inte lämpligt att staten har något inflytande över avgiftsnivån vid de kommunalt stödda institutionerna. En viss avstämning mellan avgiftsbeslut inom statliga och icke-statliga institutioner är dock önskvärd, framför allt i områden där båda typerna förekommer.

Kunskaperna om avgifternas roll för institutionsbesökarna behöver ökas. Därför behövs viss forskning och försöksverksamhet som det nya kulturrådet bör ta initiativ till.

Samhället kommer sannolikt att behöva göra ökade insatser till stöd för produktion och distribution av kulturvaror. Sådana åtgärder är inte nödvändigtvis förknippade med en viss av samhället styrd *prissättning på produkter* som kulturinstitutionerna eller samhällsstödda organisationer producerar eller förmedlar. Motivet för samhällsinsatserna har i varje fall hittills i första hand varit att bibehålla en mångsidighet inom ramen för den prisnivå som bestäms av andra faktorer. I vad mån samhällsorgan vill föra en aktiv prispolitik är en särskild fråga.

10.12 *Samhällets kulturutgifter fram till början av 1980-talet, ett förslag till prioritering*

Det begränsade samhällsekonomiska utrymmet gör att prioriteringen mellan de anspråk som förs fram får stor betydelse. Detta gäller såväl mellan olika områden som inom ett område. För att prioriteringar skall kunna göras krävs det lämpliga metoder. En viktig del vid prioriteringen är att besluten för den närmaste budgetperioden fattas dels utifrån en klar bild av utvecklingen under den närmast bakomliggande tiden, dels med utgångspunkt i den önskvärda utvecklingen på längre sikt.

I betänkandet visas hur man i tabellform (tabell 10.13) kan belysa de enligt rådets

mening önskvärda långsiktiga prioriteringarna av statens insatser inom de olika kultursektorerna mot bakgrund av de tidigare insatserna. Översikten är indelad i följande huvudgrupper, nämligen för kulturområdet gemensamma ändamål, kulturinstitutioner, fri kollektiv skapande verksamhet, insatser inom privat drivna kultursektorer (litteraturstöd, presstöd etc), kulturarbetarersättningar och stipendier samt utbildning inom kulturområdet. Därutöver har en uppdelning gjorts inom vissa huvudgrupper.

Tabell 9 återger i starkt komprimerad form den enligt rådet önskvärda framtida utvecklingen av den statliga kulturpolitiken uttryckt i ekonomiska termer. Utgifterna (som uttrycks i 1972/73 års prisnivå) avser volymökningen av det statliga stödet. Kostnaderna för en höjd lönenivå förutsätts ligga utanför de angivna siffrorna som alltså är uttryck för en reell utbyggnad av verksamheten eller bidragsgivningen.

Syftet med översikten är att med utgångspunkt i kulturrådets värderingar och överväganden göra ett räkneexempel som visar hur de ekonomiska insatserna kan fördelas vid ett visst förutsatt ekonomiskt utrymme. Tonvikten läggs på volymförändringar uttryckta i procent. Blir det ekonomiska utrymmet för hela kulturområdet större eller mindre än rådet förutsatt bör den procentuella volymökningen för samtliga sektorer ökas resp minskas i motsvarande mån. Det väsentliga är att man behåller relationerna mellan volymökningarna mellan de olika sektorerna och därmed deras relativa andel av de totala statliga insatserna. För att visa den nivå som stödet skulle uppnå med den förutsatta expansionstakten redovisas i tabell 9 även de beräknade utgifterna budgetåren 1977/78 och 1981/82. Dessa siffror kan sedan jämföras med de för budgetåret 1972/73 anvisade anslagen. Ett mer detaljerat uttryck för den förordade inriktningen av de statliga insatserna är de förskjutningar i procentuell fördelning av de statliga kulturutgifterna som visas i tabell 10.

För de sektorer som rådet inte går närmare in på, t ex insatser inom privat drivna

Tabell 9 Statliga driftutgifter för kultur budgetåret 1972/73 samt räkneexempel för perioden 1973/74–1981/84.

	Statliga driftutgifter för kultur, totalt		För kultur-området gemensamma ändamål		Kulturinstitutioner		Fri kollektivskapande verksamhet		Insatser inom privat drivna kultursektorer		Kulturarbetsersättningar och stipendier		Utbildning inom kulturtutmrådet	
	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr
Utgifter														
Genomsnittlig årlig volymförändring av utgifterna (fasta priser), %														
1960–1965	+ 9		+ 6		+11		+16		+ 7		+31		+14	
1965–1969	+ 5		+ 9		+ 7		+ 2		+20		+ 1		+16	
Utgifter 1972/73 enligt stat		425		4,4		252		63		42		18		47
Räkneexempel														
Genomsnittlig årlig volymförändring av utgifterna (fasta priser), %														
1973/74–1977/78	+10		+69		+ 6		+14		(+13)		(+24)		(+ 6)	
Beräknade utgifter budgetåret 1977/78 ^a		622		28		317		108		(68)		(42)		(59)
Genomsnittlig årlig volymförändring av utgifterna (fasta priser), %														
1977/78–1981/82	+12		+21		+ 5		+19		(+25)		(+12)		(+ 6)	
Beräknade utgifter budgetåret 1981/82 ^a		977		61		395		217		(164)		(66)		(75)

^a Utgifterna uttryckta i 1972/73 års priser eller prisnivå.

Tabell 10 Procentuell fördelning av de statliga kulturutgifterna på olika kultursektorer vissa år samt fördelning budgetåret 1981/82 enligt kulturrådets räkneexempel.

	1965/66	1969/70	1972/73	1981/82
<i>För kulturområdet gemensamma ändamål</i>	4	7	1	6
Nya kulturrådet (teater- o musikrådet m m)	0	0	0	0
Medel för tillfälliga insatser, disponerade av nya kulturrådet	—	—	—	1
Bidrag till utgifter av investeringskaraktär, medel för tillfälliga insatser, disponerade av Kungl Maj:t m m	4	7	1	5
<i>Kulturinstitutioner</i>	70	67	59	39
Teaterinstitutioner	34	32	26	15
Operan, Dramaten	19	15	12	6
Svenska riksteatern	7	8	7	3
länsteatrar (stadsteatrar)	8	8	7	6
Musikinstitutioner	9	10	10	6
Rikskonserter	—	4	3	2
länsorkestrar m m	5	4	2	2
regionmusikens civila del	4	2	5	2
Bibliotek	7	3	2	(3)
Statliga kulturbibliotek	—	—	0	(0)
länsbibliotek, lånecentraler, stifts- och landsbibliotek	7	2	1	(1)
folkbiblioteksstöd	—	1	1	(2)
Museer, utställningsverksamhet	11	14	12	(8)
Kulturminnesvård	4	4	4	(3)
Arkiv	5	5	5	(3)
Folkparker m fl lokalhållande organisationer	—	—	—	0
Publikarbete	—	0	0	1
Regional samordning	—	—	—	0
<i>Fri kollektiv skapande verksamhet</i>	13	11	15	23
Centrala insatser	1	2	2	3
Folkbildningsorganisationerna och centrala insatser	1	2	2	2
Övriga organisationer inkl centrum-bildningar	0	0	0	1
Studiecirkelbidragets kulturdel	11	8	12	11
Lokalt aktivitetsstöd	—	—	—	1
Kommunala musikskolor och motsvarande skolor	—	—	—	4
Arrangemangsbidrag	1	1	0	2
Yrkesmässigt arbetande fria grupper	—	—	0	2
<i>Insatser inom privat drivna kultursektorer</i>				
(litteraturstöd, presstöd, filmstöd m m)	1	1	10	(17)
<i>Kulturarbetsarställningar och stipendier</i>	3	3	4	(7)
<i>Utbildning inom kulturområdet</i>	9	11	11	(8)
<i>Summa</i>	100	100	100	100

Anm: 0 = mindre än 0,5 %.

kultursektorer och utbildning inom kulturområdet, redovisas siffror (inom parentes) som är att betrakta som markeringar. Mer preciserade beräkningar får göras sedan pågående utredningar avslutat sitt arbete.

De största förändringarna för tiden fram till 1981/82 är att institutionernas andel av de totala statliga utgifterna minskas från 59 till 39 %, att andelen för den fria skapande verksamheten ökas från 15 till 23 %, att insatserna i form av stöd till litteratur, press, film m m ökas från 10 till 17 % och att kulturarbetarersättningarnas andel ökar från 4 till 7 %.

Inom sektorn fri kollektiv skapande verksamhet är det stödet till vissa organisationer (inkl centrumbildningarna), arrangemangs-

bidraget och stödet till fria grupper som bör ökas snabbast. Inom sektorn kulturinstitutioner vill rådet särskilt markera angelägenheten av ett ökat folkbiblioteksstöd. Vad beträffar institutionerna på teaterns och musikens område kan särskilt pekas på de centrala institutionernas minskande andel av de totala kulturutgifterna genom en minskning av ökningstakten för stödet till dessa institutioner.

Utformningen av de olika statliga bidragen gör att det även fortsättningsvis kommer att finnas ett nära samband mellan de statliga respektive de kommunala och landstingskommunala kulturutgifterna. På en rad punkter bygger kulturrådets ekonomiska bedömningar på att landsting och kommuner

Tabell 11 Offentliga driftutgifter för kultur. Volymförändring under 1960-talet samt räkneexempel för perioden 1973/74–1981/82.

	Totalt	Staten	Landstingen	Kommunerna
Genomsnittlig årlig procentuell ökning beräknad på utgifter i fasta priser (1960 års priser)				
perioden 1960–1965		+ 9	+10	
perioden 1965–1969	+ 9	+ 5	+18	+12
Utgifter år 1969/70 (1969) i löpande priser	649	259	20	370
Andel av totala kulturutgifter i procent	100	40	3	57
Utgifter år 1970/71 (1970) i löpande priser	784	329	23	432
Andel av totala kulturutgifter i procent	100	42	3	55
Utgifter 1973/74 ^a i löpande priser	(942)	(425)	(33)	(484)
Andel av totala kulturutgifter i procent	(100)	(45)	(4)	(51)
Förändring i fasta priser (räkneexempel)				
perioden 1973/74–1977/78				
ökning per år i procent	+ 8	+10	+20	+ 6
procentökning under hela perioden	+38	+46	+107	+26
milj kr under hela perioden	360	196	36	128
genomsnitt per år i milj kr	90	49	9	32
perioden 1977/78–1981/82				
ökning per år i procent	+11	+12	+20	+ 8
procentökning under hela perioden	+50	+57	+107	+36
milj kr under hela perioden	648	356	72	220
genomsnitt per år i milj kr	162	89	18	55
Beräknade utgifter 1981/82 i milj kr enligt räkneexemplet	1 952	977	142	832
Andel av totala kulturutgifter i procent	100	50	7	43

^a Ingen ökning beräknad för de statliga utgifterna mellan 1972/73 och 1973/74. För landsting och kommuner har den genomsnittliga ökningen per budgetår 1970/71–1973/74 antagits vara 13 resp 4 %.

förstärker sitt kulturstöd. I tabell 11 belyses den förskjutning av statens, landstingens och kommunernas andelar av det totala samhälls-
liga stödet till kulturområdet som enligt rådets mening är rimlig fram till 1980-talets början. Enligt kulturrådets mening bör sta-
ten i framtiden ta ett större ekonomiskt ansvar för samhällets insatser inom kultur-
området än som i dag är fallet.

Reservationer

Ledamoten Björinder har reserverat sig mot kulturrådets synpunkter och rekommendationer i fråga om information och publikkontakt samt formerna för samverkan lokalt inom kulturområdet. Mot kulturrådets förslag och rekommendationer har vidare ledamöterna Blomkvist, Häger och Jansson reserverat sig vad gäller medelsfördelningen vid försöksverksamhet med det lokala aktivitetsstöd som rådet föreslår inrättas samt ledamoten Enquist i första hand mot kulturrådets förslag till prioritering av de statliga insatserna för icke yrkesmässig fri kollektiv skapande verksamhet. Ledamoten Rembe har reserverat sig mot kulturrådets förslag i fråga om formerna för samarbetet mellan de statliga teatrarna och Sveriges Radio.

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II, Ju.
2. Svensk möbelindustri, I.
3. Personal för tyg- och intendenturförvaltning, Fö.
4. Säkerhets- och försvarspolitiken, Fö.
5. CKR, (Centrala körkortsregistret) K.
6. Reklam I, Beskattning av reklamen, U.
7. Reklam II, Beskrivning och analys, U.
8. Reklam III, Ställningstaganden och förslag, U. (Utkommer senare.)
9. Reklam IV, Reklamens bestämningsfaktorer, U. (Utkommer senare.)
10. Godsbefordran till sjöss, Ju.
11. Förenklad löntagarbeskattning, Fi.
12. Skadestånd IV, Ju.
13. Kommersiell service i glesbygder, In.
14. Revision av vattenlagen, Del 2, Ju.
15. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning, Ju.
16. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning, (Följdförfattningar) Ju.
17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen, Ju.
18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget, Ju.
19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen, U.
20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen, Litteraturutredningens läsvanestudier, U.
21. Svävarfartslag, K.
22. Domstolsväsendet IV, Skiljedomstol, Ju.
23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler, U.
24. Vägfrakttavla II, Ju.
25. Naturgas i Sverige, I.
26. Förskolan 1, S.
27. Förskolan 2, S.
28. Konsumentköplag, Ju.
29. Konsumentupplysning om försäkringar, H.
30. Bostadsanpassningsbidrag, In.
31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor, Jo.
32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? C.
33. Förhandlingsrätt för pensionärer, In.
34. Familjestöd, S.
35. Skogsbrukets frö- och plantförsörjning, Jo.
36. Samhälle och trossamfund, Slutbetänkande, U.
37. Samhälle och trossamfund, Bilaga 1—19, U.
38. Samhälle och trossamfund, Bilaga 20, Andra trossamfunds ekonomi, U.
39. Abortfrågan, Remissyttranden, Ju.
40. Konkurrens i bostadsbyggandet, In.
41. Familj och äktenskap I, Ju.
42. Vägtrafikbeskattningen, Fi.
43. Utnyttjande och skydd av havet, I.
44. Reformerad skatteutjämning, Fi.
45. Kulturminnesvård, U.
46. Landskapsvård genom täktsamverkan, Ju.
47. Data och integritet, Ju.
48. Riksdagen och försvarsplaneringen, Fö.
49. Tryckfriheten och reklamen, Ju.
50. Skyddsrum, Fö.
51. Sjölagens befraktningskapitel, Ju.
52. Rapport angående kommunal information m.m. C.
53. Handräckningstjänst i försvaret, Fö.
54. Skyddat arbete, In.
55. Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken, Del 2, Slutrapport, Fi.
56. Glesbygder och glesbygdspolitik, In.
57. Ledningsrättslag, Ju.
58. Koncession för pipelines, K.
59. Att välja framtid, Ju.
60. Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m. S.
61. Försök med bibliotek, Litteraturutredningens biblioteksstudier, U.
62. Offentligt stöd till de politiska partierna, Ju.
63. Näringslivets försörjning med riskkapital från allmänna pensionsfonden, Fi.
64. Kriminalvård, Ju.
65. Barnavårdsmannafrågan, Ju.
66. Ny kulturpolitik, Del 1. Nuläge och förslag, U.
67. Ny kulturpolitik, Del 2. Sammanfattning, U.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II, [1]
 Godsbefordran till sjöss, [10]
 Skadestånd IV, [12]
 Revision av vattenlagen, Del 2, [14]
 Grundlagberedningen, 1. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning, [15] 2. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen, [17] 4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget, [18]
 Domstolsväsendet IV, Skiljedomstol, [22]
 Vägfraktavtalet II, [24]
 Konsumentköplag, [28]
 Abortfrågan, Remissyttranden, [39]
 Familj och äktenskap I, [41]
 Landskapsvård genom täktsamverkan, [46]
 Data och integritet, [47]
 Tryckfriheten och reklamen, [49]
 Sjölagens befraktningskapitel, [51]
 Ledningsrättslag, [57]
 Att välja framtid, [59]
 Offentligt stöd till de politiska partierna, [62]
 Kriminalvård, [64]
 Barnavårdsmannafrågan, [65]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning, [3]
 1970 års försvarsutredning, 1. Säkerhets- och försvarspolitik, [4] 2. Riksdagen och försvarsplaneringen, [48]
 Skyddsrum, [50]
 Handräckningstjänst i försvaret, [53]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning, 1. Förskolan 1, [26]
 2. Förskolan 2, [27]
 Familjestöd, [34]
 Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m., [60]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortsregistret) [5]
 Svävarfartslag, [21]
 Koncession för pipelines, [58]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbeskattning, [11]
 Vägtrafikbeskattningen, [42]
 Reformerad skatteutjämning, [44]
 Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken, Del 2. Slutrapport, [55]
 Näringslivets försörjning med riskkapital från allmänna pensionsfonden, [63]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen, 1. Reklam I, Beskattning av reklamen, [6] 2. Reklam II, Beskrivning och analys, [7] 3. Reklam III, Ställningstaganden och förslag, [8] (Utkommer senare), 4. Reklam IV, Reklamens bestämningsfaktorer, [9] (Utkommer senare.)
 Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen, [19]

1968 års litteraturutredning, 1. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier, [20] 2. Försök med bibliotek. Litteraturutredningens biblioteksstudier, [61]
 Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler, [23]
 1968 års beredning om stat och kyrka, 1. Samhälle och trossamfund, Slutbetänkande, [36] 2. Samhälle och trossamfund, Bilaga 1—19, [37] 3. Samhälle och trossamfund, Bilaga 20, Andra trossamfunds ekonomi, [38]
 Kulturminnesvård, [45]
 Kulturrådet, 1. Ny kulturpolitik, Del 1. Nuläge och förslag, [66] 2. Ny kulturpolitik, Del 2. Sammanfattning, [67]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor, [31]
 Skogsbrukets frö- och plantförsörjning, [35]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar, [29]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder, [13]
 Bostadsanpassningsbidrag, [30]
 Förhandlingsrätt för pensionärer, [33]
 Konkurrens i bostadsbyggandet, [40]
 Skyddat arbete, [54]
 Glesbygder och glesbygdspolitik, [56]

Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]
 Rapport angående kommunal information m. m., [52]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri, [2]
 Naturgas i Sverige, [25]
 Utnyttjande och skydd av havet, [43]

Kulturrådet har haft i uppdrag att se över den långsiktiga inriktningen av den statliga kulturpolitiken. I "Ny kulturpolitik" ger rådet en översikt över den statliga kulturpolitiken, 1960-talets kulturdebatt och de politiska partiernas kulturpolitiska mål.

I dag saknas definierade mål för samhällets kulturpolitiska insatser. Det finns inte en klar fördelning av ansvaret mellan de statliga och kommunala instanserna och inte heller riktlinjer för samhällsorganens samverkan med organisationslivet. De ekonomiska resurserna som avsätts för kulturpolitiska insatser är otillräckliga.

Kulturrådet ställer upp konkreta kulturpolitiska mål för i första hand statens insatser. Målen skall också kunna vara vägledande för kommuner och landsting. Till det kulturpolitiska området förs inte endast konst, litteratur, dans, film, teater, utställningsverksamhet utan även press, radio, TV och viss folkbildning.

De kulturpolitiska åtgärderna måste enligt kulturrådet inriktas och utformas med hänsyn till förutsättningar och behov hos olika grupper såsom barn, pensionärer och glesbygdsbefolkning. Kulturpolitiken måste mer medvetet än hittills samordnas med exempelvis utbildningspolitik och socialpolitik. Den kulturpolitiska aspekten måste beaktas i planeringen av den fysiska miljön. Först på det sättet kan kulturen ge vardagsmiljön ett rikare innehåll.

Utifrån målen föreslås en rad konkreta förändringar av organisationsformer, statsbidragssystem och lagstiftning. Bland frågor som tas upp är förstärkt stöd till amatörism och fria grupper, uppbyggnaden av länsinstitutioner inom olika kultursektorer, skyddet av kulturinstitutionernas yttrandefrihet, Riksteaterns och Rikskonserterns verksamhet samt en omorganisation av den statliga kulturadministrationen.

Ny kulturpolitik består av två delar. Del 1 innehåller en beskrivning av nuläget och rådets förslag. Del 2 utgör en sammanfattning.